

ΔΑΥΛΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
στη Νεοελληνική Συνείδηση

Ἡ ἐλευθερία
στήν ἰδεολογία
τοῦ Νεώτερου
Ἑλληνισμοῦ: σελ. 101

Γ. Καραϊσκάκης:
Ἴδου ὁ Ἕλληνας: σελ. 117

ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ: σελ. 127

“ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΜΕΝ ΟΙ ΑΓΑΘΟΙ, ΑΛΛΟΦΥΛΟΙ ΔΕ ΟΙ ΠΟΝΗΡΟΙ,,
(Μέγας Ἀλέξανδρος)

Ἀρ. τεύχ. 3 (27) - Μάρτιος 1982 - Τιμή τεύχ. δρχ. 60

ΔΑΥΛΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Κυδαθηναίων 29

Πλάκα, Ἀθήνα (119)

Δ)ντής ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ἡ ἐλευθερία στή Νεοελληνική Ἱδεολογία	101
Μετρωρισμοί	112
Καραϊσκάκης, ὁ Ἕλληνας	117
Ἐπίκαιρα καί ἀνεπίκαιρα	125
Ἑλληνικότητα καί Ρωμιοσύνη	127
Ἑλληνικότητα καί ἡρωϊσμός	134
Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ	139
Τὸ ιδεολογικὸ ὑπόβαθρο τοῦ Ἀγώνα	140

Τόμος Α - Ἀριθ. τεύχους 3 (27)

Περίοδος Β' - Μάρτιος 1982

«ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΜΕΝ ΟΙ ΑΓΑΘΟΙ,
ΑΛΛΟΦΥΛΟΙ ΔΕ ΟΙ ΠΟΝΗΡΟΙ»
(Ἀλέξανδρος)

Δέν εἶναι Κράτος ἢ Ἕθνος

Εἶναι «Ἕθνος» ἡ Ἑλλάδα; Διαφέρει σέ τίποτε ἀπὸ ἄλλες ομάδες ἀτόμων μέ κοινή καταγωγή, κοινή γλώσσα, κοινὰ ἥθη, κατὰ τὸν κλασσικὸ ὅρισμό τῆς ἔννοιας Ἕθνος, ὅπως π.χ. τὸ τουρκικόν, τὸ βουλγαρικόν, τὸ ἀγγλικόν Ἕθνος; Ἡ μήπως δέν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι;

Τί εἶδους ἐπανάσταση ὑπῆρξε τὸ Εἰκοσιένα; Ἦταν μιὰ τυπικὴ «ἐθνικὴ ἐπανάσταση», μιὰ ἀντιπαράταξη ὁμαίων, ὁμογλώσσων, «ὁμοήθων» — ἂν ἐπιτρέπεται ὁ νεολογισμός — ἀτόμων, ἐναντίον τῶν διαφορετικῆς φυλῆς, γλώσσας, ἡθῶν κυριάρχων τους γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ «ἐθνικοῦ» τους κράτους; Ἡ μήπως ὑπῆρξε κάτι ἄλλο;

Ὡ, σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα οἱ ἐπίσημες ἀπαντήσεις, ποὺ ἔχουν δοθῇ ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ τὸ «ἐθνικὸ Κατεστημένο» τοῦ Νεοελ-

**Δὲν εἶναι
Κράτος
ἢ Ἔθνος**

ληνικοῦ Κράτους, εἶναι: τόσο θαθεῖα ριζωμένες, ἔχουν τόσο ἀμετακίνητα θρονιασθῇ ἀνάμεσα στὰ «ἰερά καὶ ὄσια» τοῦ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ, ὥστε ἂν κανεῖς τολμήσῃ νὰ τίς ἀμφισβητήσῃ ἢ νὰ τίς ἀναθεωρήσῃ, σίγουρα θὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ θεωρηθῇ ἢ — τὸ λιγώτερο — τρελλὸς ἢ προδότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὑπηρέτης σκοτεινῶν σκοπῶν.

Ὁ «Δαυλὸς» ποὺ ἐπῆρε τὴν σημαία τῆς Ἀλήθειας, δὲν πολυσκοτίζεται γιὰ τέτοιες ἀπειλητικὲς προοπτικὲς. Ἄν γιὰ μᾶς, ὅπως ἔχουμε ἀποδείξει τόσες φορές, ἡ Ἑλλάδα ταυτίζεται ἱστορικὰ καὶ ἰδεολογικὰ μὲ τὴν Ἀλήθεια καὶ τὴν Ἐλευθερία, προδοσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν εἶναι ἡ ἐλεύθερη διατύπωση ἀποδεικνυομένων ἀληθειῶν, ἀλλὰ ἡ υποδούλωση τῆς σκέψεως καὶ τῆς δράσεως τῶν Ἑλλήνων σὲ δόγματα, ἢ αὐταπάτη, ἢ ψευδαίσθηση. Καί, ἐπὶ πλεον, γιὰ μᾶς, ὅπως ἐπανειλημμένα ἐπίσης ἀποδείξαμε λογικὰ, πολιτικὰ καὶ ἱστορικὰ, τὸ αἶτημα τῆς ἐλληνικότητος, τὸ οἰκουμενικὸ, τὸ πανανθρώπινον χρέος τῆς ἐπαναφορᾶς στὸν ἀρρωστημένο καὶ παρακμιακὸ Κόσμον μᾶς τῶν

καθολικοῦ κύρους ἰδεῶν καὶ ἀξιῶν, ποὺ οἱ Ἕλληνες — καὶ μόνον αὐτοὶ — ἀνακάλυψαν καὶ ἐφάρμοσαν, δὲν ἐξυπηρετεῖται μὲ τὴν ἐπίσημη ἐξουσιαστικὴ σκοπιμότητα, ἔστω τῇ σκοπιμότητι τοῦ «ἐθνικοῦ» Νεοελληνικοῦ Κράτους, ἀλλὰ μὲ ἕναν ἐξαιρετικὸ καὶ ἐλευθερωτικὸ (= ἐλληνικὸ) τρόπο σκέψεως καὶ δράσεως, ξένο πρὸς κάθε ἐπίσημο δόγμα.

Τὰ «ἐπιτεύγματα» τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους, ἡ συρρίκνωση, ἡ υποβάθμιση, ἡ ἰδεολογικὴ ἀποσύνθεση καὶ ὁ υποβιβασμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ἕνα ἄθλιο ἐλλαδικὸ κρατίδιο — ὅλα αὐτὰ τὰ συμπτώματα ραγδαίας ἱστορικῆς καταπτώσεως δὲν παρουσιάσθηκαν ποτὲ ἄλλοτε, οὔτε κὰν σὲ περιόδους ποὺ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν δικό τους Κράτος (Ρωμαϊοκρατία, Τουρκοκρατία) — ἀποτελοῦν τίς πειστικώτερες, ὅσο καὶ τίς τραγικώτερες ἀποδείξεις τῆς ὀρθότητος τῆς ἀπόψεώς μας: ὁ ἐγκλεισμός, ὁ ἐγκλωβισμὸς τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως καὶ δράσεως, τῆς Ἑλληνικῆς Συνειδήσεως, μέσα στὸ σκληρὸ πλαίσιο τοῦ δόγματος «Ἐθνικὸ Νεοελληνικὸ Κράτος» ὑ-

**Δέν είναι
Κράτος
ἢ Ἔθνος**

πῆρξε ἡ μεγαλύτερη ἠθική συμφορὰ ἐξ ὧων ὑπέστη ποτὲ ὁ Ἑλληνισμός καὶ ἡ ἐλληνικότητα.

Ἦλθε ἡ στιγμή νὰ ποῦμε τὴν ἐλευθερωτικὴν ἀλήθεια: Ὁχι, ἡ Ἑλλάδα δέν εἶναι «Ἔθνος», καὶ τὸ Εἰκοσιένα δέν εἶναι «ἐθνική» ἐπανάσταση. Ἡ Ἑλλάδα δέν μπορεῖ νὰ μεταπέση στὸ ἐπίπεδο τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τοῦ ἀλβανικοῦ, τοῦ τουρκικοῦ, τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου, γιατί, ἂν συνέβαινε αὐτό, θὰ ὑποβιάζαμε, μαζὶ μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὶς ἰδέες τῆς Ἀλήθειας καὶ τῆς Ἑλευθερίας στὸν Κόσμο, θὰ ἐξωθελίζαμε ἀπὸ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας τὶς δυνατότητες, τὶς ἀφτηρίες ἐλευθερώσεως καὶ ἐξαληθεύσεώς της, τὶς ἐλλειψικότητες οἰκουμενικῆς ἀφτηρίας της. Κι ἂν τὸ Εἰκοσιένα τὸ καταντούσαμε «ἐθνική» ἐπανάσταση, θὰ ὑποτιμούσαμε τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ἥρωες αὐτοὺς, ποὺ δέν μιλοῦσαν ὅλοι ἐλληνικά, δέν ἦταν τῆς ἰδίας ράτσας, δέν εἶχαν τὰ ἴδια ἔθιμα, ἀλλ' ὅμως ὅλοι μαζὶ ὅχι ἀπλῶς «μετεῖχον τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας», μά, ἦταν. «ἀγαθοί» μ' ἄλλα λόγια, «συγγενεῖς», πιὸ

Ἑλληνες ἀπὸ πολλοὺς γλωσσικά καὶ φυλετικά Ἑλληνες, ἀντίπαλοι τῶν «ἀλλοφύλων», τῶν «πονηρῶν», αὐτῶν τῶν μὴ Ἑλλήνων, ἔστω κι ἂν ὠρισμένοι μιλοῦν ἐλληνικά ἢ εἶναι Ἑλληνες πολῖτες, κατὰ τὸν ἔξοχο ὅρισμό τῶν ἐννοιῶν «Ἑλληνας» καὶ «ἀλλόφυλος», ὅρισμό ποῦ ὀφείλουμε στὸν μεγαλύτερο Ἑλληνα ὄλων τῶν ἐποχῶν, τὸν Ἀλέξανδρο.

Ἑλευθερίαν ἐσήμαινε ἡ Ἑλλάδα πάντοτε, ἐλευθερία ὑπῆρξε καὶ κατὰ τὸ Εἰκοσιένα, καὶ ἐλευθερία πρέπει νὰ παραμένῃ αἰώνια. Καὶ ἐλεύθερους, ἀληθινούς ἀνθρώπους σημαίνει ἡ λέξη Ἑλληνες, «ἀγαθοὺς ἀνθρώπους — καὶ αὕτῃ τὴν ἔννοια πρέπει νὰ διατηρησῇ ὁ ὅρος, ὁ ἀλεξανδρινὸς ὅρος, αἰώνια.

Ποτὲ ἡ Ἑλλάδα καὶ οἱ Ἑλληνες δέν πρέπει νὰ ὑποβιασθοῦν μέσα στὴν Ἑλληνικὴ Συνείδηση σὲ Ἔθνος - Κράτος, σὲ Ἑλληνες πολῖτες. Αὐτὰ ὅς ὑπάρχουν πρακτικά, ὅς ζοῦν τὴ μίζερη ζωὴ τους, ἀλλὰ ὅς μὴν ἀποτελοῦν ποτὲ τὸ ἅπαν τῆς δέσμης τῶν ἰδανικῶν τῶν Ἑλλήνων. Γιατί ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀξία παγκόσμια, καὶ οἱ Ἑλληνες εἶναι φορεῖς ἀρετῆς καθολι-

**Δέν εἶναι
Κράτος
ἢ Ἔθνος**

κοῦ, ἀπόλυτου κύρους : τῆς ἀρετῆς τοῦ φυσικοῦ, ἰδεαλιστικοῦ, ἡρωϊκοῦ ἀνθρώπου πού μέ τὸ δωρικό, τὸν εὐθύγραμμο, τὸν ἀγαθὸ τρόπο ζωῆς του ἀντιμάχεται κάθε τυραννική συμβατικότητα, κάθε δογματική καὶ ἐξουσιαστική διαστρέβλωση καὶ παραχάραξη τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ.

Καὶ ἔργο ἐλληνικό, δηλαδή ἔργο ἐλεύθερο καὶ ἀληθινό, πρωτοποριακὴ δημιουργία εἶναι ἡ ἐλληνικότητα, ὅχι ἐθνικοφροσύνη καὶ ἐθνικισμός τῆς μιᾶς μεριᾶς, οὔτε ρωμιοσύνη τῆς ἄλλης, ὅπως προσπαθεῖ νὰ τὴν καταντήσῃ τὸ ἀστικάπιταλομαρξιστικὸ Κατεστημένο τοῦ «ἐθνικοῦ» ἢ τοῦ «διεθνιστικοῦ» — εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα — νεοελληνικοῦ κρατιδίου. Ἀτέρμονη, ἀέναη, ἀσταμάτητη παραγωγή νέων προτύπων, νέων μορφῶν ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς ζωῆς, ὅχι κακεκτύπων ἢ ἐπαναλήψεων τοῦ παρελθόντος, οὔτε καν τοῦ ἐλληνικοῦ παρελ-

θόντος ἀλλὰ ὅμως προτύπων καὶ μορφῶν χυμένων μέσα στοῦ ὑπερχρονικὸ καὶ ὑπερτοπικὸ καλούπι τῆς Ἑλλάδος, τὸ τρισυπόστατο ἰδανικὸ τῆς Ἑλευθερίας τῆς Ἀλήθειας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, τὸ ἐγγυημένο ἀπὸ τὶς ἄχρονες καὶ «ἄτοπες», ἐπίσης, πνευματικὲς ἀξίες τοῦ ἐλέγχου, τοῦ διαλόγου, τῆς ἔρευνας, τῆς ἀποδείξεως, τῆς θεωρίας, τῆς ἀρμονίας, τοῦ Μέτρου, τοῦ Λόγου, πού, ὁμοίως, οἱ Ἑλληνες — καὶ μόνον αὐτοὶ — συνέλαβαν καὶ ἐφάρμοσαν.

Οἱ συντάκτες τοῦ «Δαυλοῦ» θὰ ἀναλύσουν τὶς διῃφορες πτυχές τῆς θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς σχέσεως τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας μὲ τὴν ἐλληνικότητα στὰ ἄρθρα τοῦ παρόντος τεύχους, πού κατ' οὐσίαν εἶναι μονοθεματικό, ἀφιερωμένο στὴν γιορτὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἑλευθερίας καὶ ὅχι τῆς «Ἑθνικῆς Ἐπαναστάσεως»...

Δημ. Ι. Λάμπρου

Ἡ ἐλευθερία στήν ιδεολογία τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ

Στὴν ψυχὴ, στὸ πνεῦμα τοῦ Σο-
λωμοῦ — γράφει σύγχρονος
ιστορικός — οἱ δύο ἔννοιες («ἐλευθε-
ρία» καὶ «Ἑλλάδα») φτάνουν νὰ ἐπι-
καλυφθοῦν ἐντελῶς». (1) Ὅμως, στὴ
Νεώτερη Ἑλλάδα, καὶ ἡ πρώτη ἔν-
νοια, σὰν ἡ ὑψηλότερη καὶ ἑ λ λ η -
ν ι κ ὡ τ ε ρ ῆ ἰδέα καὶ πράξη τῆς
κλασσικῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ δεύτερη
ἐννοια, σὰν ἰδεολογικὴ ἀξία ἢ ἱστο-
ρικό μέγεθος, πήραν ἤδη πολὺ πρὸ
τοῦ Εἰκοσιένα διάφορα, συχνὰ ἀντι-
φατικά, περιεχόμενα. Ὁ διαφορισμὸς
αὐτός, ἡ σύγχυση θὰ λέγαμε, παρα-
τείνεται μέχρι σήμερα, μὲ ἀποτέλε-
σμα νὰ μὴν ὑπάρχη στὴν ἱστορία
τῶν συνειδήσεων τοῦ νεώτερου καὶ
σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ κεντρικός ἀ-
ξιολογικός καὶ ἰδεολογικός πυρή-
νας. «Ἑλλάδα» καὶ «ἐλευθερία» ἐγι-
ναν ἀπειροπρόσωπες θεές, διαστρε-
βλώσεις, ἀχνὰ φαντάσματα περιπλα-
νώμενα, παραπαιόντα στὸν ἰδεολογι-
κὸ χῶρο. Στὸ κρατικὸ — πρακτικὸ
ἐπίπεδο ἡ πληθὺς τῶν ἀντιλήψεων
ποῦ ἐπικράτησαν καὶ ἐπικρατοῦν γύ-
ρω ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς κεντρικοὺς
ἄξονες τῆς Ἑλληνικῆς Συνειδήσεως
εἶναι τόσο ἀσχημάτιστη, τόσο νεφε-

λώδης, τόσο ἀντινομικὴ, ὥστε, ἀπὸ
καθαρά πολιτικὴ ἄποψη, «Ἑλλάδα»
καὶ «ἐλευθερία» στὴν πραγματικότη-
τα νὰ μὴν ὑπάρχουν σήμερα, παρὰ
μόνον, ἴσως, σὰν ἀξιοθρήνητα κακέ-
κτυπα τῶν πρωτογενῶν κλασσικῶν
ἐννοιῶν.

Δύο τάσεις τῆς ιδεολογίας τοῦ νε-
ώτερου Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἰουδαιοχρι-
στιανικὴ καὶ ἡ εὐρωπαϊζουσα, παρου-
σιάσθηκαν ἀντιμέτωπες πολλὰ χρό-
νια πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα — ἡ ἀρχὴ τῆς
συγκρούσεώς τους, ἴσως, πρέπει νὰ
ἀναχθῇ στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ
Βυζαντίου. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀγῶ-
να εἰς τὰς τάσεις αὐτές — λές καὶ προ-

Τοῦ

ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

αισθάνονται τὴν καινούργια ἱστορικὴ
φάση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διεκδικοῦν
σπασμωδικὰ ἢ κάθε μιὰ τὴν πνευμα-
τικὴ κυριαρχία γιὰ τὸν ἑαυτὸ της —
ξεσπαθώνουν καὶ ἀναμετρῶνται, δο-
κιμάζοντας νὰ καθορίσουν τὰ πρω-
ταρχικά τους πνευματικά καὶ πολι-
τικά μετίβα, χωρὶς πάντως νὰ ἐρ-
χονται σὲ ἀνοιχτὴ ρῆξη μεταξὺ
τους.

Ὁ δυναμικώτερος, τότε, ἐκπρό-
σωπος τῆς πρώτης, ὁ πατριάρχης
Ἱεροσολύμων Ἀνθίμος, τυπώνει τὸ

(1) Κωνσταντῖνος Δημαράς, εἰς «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ
Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΓ', σελ. 458.

1798 στὴν Κωνσταντινούπολη ἓνα «συγγραμμάτιον», ποὺ τὸ κυκλοφορεῖ σάν πανταχοῦσα (ἐγκύκλιο) στὸν χριστιανικὸ κλήρο τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου ἀνοιχτὰ ἀντιπάσεται στὴν ἐλευθερία καὶ κηρύσσει τὴν ὑποταγὴν πρὸς Σουλτάνο καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ κάθε ἐπαναστατικῆς δράσης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος:

«Αἱ νεοφανεῖς αὐταὶ διδασκαλίαι —γράφει— ὥσάν ὅπου εἶναι ἐναντίαι εἰς τὴν θείαν Γραφὴν καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, ἂν ἦσαν νὰ σᾶς κάμουν νὰ ἀποικτήσετε καὶ ὅλα τὰ πλοῦτη τοῦ κόσμου, πάλιν πρέπει νὰ εἶναι μισηταί, ὡς ἐπινόησις τοῦ πονηροῦ διαβόλου τοῦ ἀγρυπνοῦντος διὰ τὴν ψυχικὴν τῶν χριστιανῶν ἀπώλειαν. Πόσω μᾶλλον ὅπου αἱ ὑποσχέσεις των εἶναι ψευδεῖς καὶ ἀπατηλαί, καὶ τὰ ἐπόμενα ταύτης, ὅχι πλοῦτη καὶ δόξαι, ἀλλὰ πτωχεία, δυστυχία, ἀκαταστασία, καὶ τὸ καθ' αὐτὸ σκοπούμενον ταύτης τῆς ἐλευθερίας μία μισητὴ ὀλιγαρχία καὶ τυραννία, ὡς ἐκ τῆς πείρας φαίνεται».(2)

Ἡ «ἄλλη πλευρά», οἱ ἰδεολογικοὶ φορεῖς τοῦ νεογέννητου τότε εὐρωπαϊκοῦ Ἀστισμοῦ, αἰσθάνθηκαν ἄμεσῶς τὴν πρόκληση καὶ ἀντέταξαν ἀμέσως τὴν ἀπάντησή τους. Τὸ «πρωτοπαλλήκαρό» τους, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς, τυπώνει στὸ Παρίσι ὅπου διαμένει, ἀνώνυμα, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ προφανῶς τὴς συνέπειες τῆς ὀργῆς

τοῦ θρησκευτικοῦ Κατεστημένου, τὴν «Ἀδελφικὴ Διδασκαλία πρὸς τοὺς εὐρισκομένους κατὰ πάσαν τὴν Ὁθωμανικὴν Ἐπικράτειαν Γραικοὺς», ὅπου τὰ ἰδεολογικὰ βάρη «Εὐρώπη» καὶ «παράδοση» ἰουδαιοχριστιανικῆ, ἀποτελοῦν τοὺς στυλοβάτες τοῦ σκεπτικοῦ του:

«Ὅσα κακὰ συκοφαντῶν ἀναιδῶς προσάπτει (ἐννοεῖται ὁ Ἄνθιμος) εἰς τὰ νεωστὶ ἐλευθερωθέντα τῆς Εὐρώπης ἔθνη, εὐρίσκονται πραγματικῶς ὅλα εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν(...) Ἄν κατ' ἀρχὰς τῆς νῦν πολιτικῆς μεταβολῆς (ἐννοεῖ τὴν γαλλικὴ ἀστικὴ Ἐπανάσταση) ἐκυρίευσαν πρὸς μικρὸν τὰ πάθη, ἦτο καὶ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς τυράννου (ἐννοεῖ τὸν Ρωβερσπέρρο), ὁ ὁποῖος κυβερνήσας μὲ ῥάβδον σιδηρᾶν εἰς δεκαοκτῶ μηνῶν διάστημα τὴν Γαλλίαν, ἔδειξε μάλιστα μὲ τοῦτο, ὅτι μόνον ἀσφαλὲς πολίτευμα εἶναι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον οἱ νόμοι μόνον δεσπόζουσι μὲ ἀπροσωπώληπτον ἰσότητά ἐπάνω εἰς ὅλους καὶ ὅχι αἱ θελήσεις τῶν κατὰ μέρος πολιτῶν. Εἰς τὸ τοιοῦτον μόνον πολίτευμα ἔχει χώραν ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία...».(3)

Ὁ Ἑλληνικὸς εὐρωπαϊσμός καταφάσκει, λοιπόν, στὴν ἐλευθερία τῆς ἰσότητος — ἰδανικὸ ποῦ δὲ συμπιπτει μὲ τὴν ἐλληνικὴ ἀντίληψη περὶ ἐλευθερίας, ὅπως θὰ διζήσουμε παρακάτω.

Σὲ ἄλλα σημεία τῆς «Ἀδελφικῆς

(2) «Διδασκαλία Πατρικὴ, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ Κυρ. Ἀνθίμου εἰς ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα δι' ἰδίας δαπάνης τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐν Κων)πόλει παρὰ τῷ τυπογράφῳ Πογῶς Ἰωάννου ἐξ Ἀρμενίων. αψη».

(3) Γ. Βαλέτα, «Κοραῖς — Ἀπαντα τὰ πρωτότυπα ἔργα», ἐκδ. «Δωρικὸς», τόμ. Α¹, σ. 57.

Διδασκαλίας» ξεκαθαρίζει ὁ Κοραῖς ὅτι ὁ «προωθούμενος» ἀπ' αὐτὸν ἐλληνικὸς Ἀστισμὸς υἱοθετεῖ καὶ τὶς ἀντιλήψεις τῆς Χριστιανικῆς παραδόσεως σὰν μέρος τῆς ἀντιλήψεώς του γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας: ἀφοῦ κατηγορεῖ τὸν Ἄνθιμο, ὅτι «ἀνερυθριάστως σπουδάζει νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀσχημοσύνην τῶν Τούρκων, μῆτε ἐντρέπεται νὰ μᾶς διδάσκῃ τὴν εἰς αὐτοὺς ὑποταγήν», ἐπικαλεῖται τὸν προφήτη Σαμουὴλ, γιὰ νὰ θυμίσῃ τί σχετικὰ «ἔλεγεν ὁ θεὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους» καὶ προσθέτει:

«Διδάσκουσι, ναί, ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι τὴν ὑποταγήν εἰς τοὺς κυρίους. Ἀλλὰ ποίους κυρίους; Εἰς ἐκείνους ὅσοι τὸ «δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχουσι» (Κολοσ., δ, 1)». (4)

Καὶ ἀλλοῦ:

«Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀφοῦ ἀλληγορικῶς προσήρμοσεν εἰς τὴν Νέαν καὶ Παλαιὰν Διαθήκην τοὺς δύο τοῦ Ἀβραάμ υἱοὺς, τὸν Ἰσα-

άκ, γεννηθέντα ἐκ τῆς Σάρρας καὶ τὸν Ἰσμαὴλ ἐκ τῆς δούλης Ἄγαρ, ἐκ τῆς ὁποίας κατάγονται οἱ τύραννοι τῶν Γραικῶν Ἀγαρηνοί, ὥσάν νὰ ἐπρόβλεπε τὴν τυραννίαν καὶ τοὺς βδελυροὺς ὑπερασπιστὰς καὶ κόλακας τῶν Τούρκων, μᾶς παραγγέλλει ρητῶς νὰ φεύγωμεν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας νὰ μακρυνώμεθα ὅσον εἶναι δυνατόν, ἡμεῖς τὰ τέκνα τῆς ἐλευθερίας (Σάρρας) ἀπὸ τῶν τέκνων τῆς Ἄγαρ». (5)

Κάναμε στὴν ἀντιπαράθεσιν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Κοραῖ καὶ τοῦ Ἄνθιμου τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος, γιατί οἱ δύο ἰδεολογικὲς τάσεις ποῦ ἐκπροσωποῦσαν οἱ κορυφαῖοι αὐτοὶ πνευματικοὶ ἡγέτες τοῦ προεπαναστατικοῦ Ἑλληνισμοῦ πέρασαν αὐτοῦσιες στὸ Εἰκοσιένα⁽⁶⁾ καὶ στὸ μετέπειτα Νεοελληνικὸ Κράτος, κυριάρχησαν καὶ συνυπῆρξαν στὴν ἰδεολογικὴ ζωὴ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιζοῦν καὶ νὰ παραμένουν ἀκμαῖες ἔως σήμερα. «Εὐρώπη» καὶ «Χριστιανισμός» ἀποτελέσαν τὴ βάση τῶν ἰδεολογικῶν ἀφετηριῶν τῆς Νεώτε-

(4) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 54.

(5) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 59.

(6) Ὁ πατριαρχεὺν κατὰ τὴν ἐκρηξὴ τοῦ Ἀγῶνος Γρηγόριος ὁ Ε', ἐπίσημα ἀφώρισε μὲ ἐγκύκλιό του, ποῦ διαβάσθηκε σ' ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν Ὑψηλάντη καὶ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ ἀπέστειλε ἱεροδικοὺς ἀρχιερεῖς σὲ διάφορες ἐξεγερμένους περιοχές γιὰ νὰ συμβάλουν ἰσπὴν ἱκαταστολῇ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος. Ὁ Γρηγόριος καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρῶτης πατριαρχείας του εἶχε ἀντιταχθῇ σὲ κάθε ἰδέα ἐξαγέρσεως. Ἡ δολοφονία του δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνεπίσημα ὑποστήριζε τὴν ἐπανάστασιν. Μαζὶ μὲ τὸν Γρηγόριο ἡ σουλτανικὴ ἐξουσία δολοφόνησε καὶ τὸν ἡγέτη τῶν Μουσουλμάνων τῆς Αὐτοκρατορίας σείχουλιισλάμη Χατζὴ Μουσαφᾶ, διότι εἶχε συστήσει μετριοπάθεια ἐναντὶ πῶν ἐπαναστατῶν («Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. IB', σ. 33). Πρόκειται γιὰ ἐγκλήματα σκοπιμότητος, ποῦ δὲν ἔχουν ὅλως τρομοκρατικὸ σκοπὸ, ἀλλὰ καὶ θέλουν νὰ συμβολίσουν τὴν ἀποφασιστικὴ τῆς κεντρικῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας στὰ μάτια τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων ἐρεισμάτων της.

ρης Ἑλλάδος, εἴκοσι χρόνια πρὸ τοῦ Εἰκοσιένου. Ἡ ἐλληνικότητα, σὰν ἰδεολογία, ἀπουσιάζει ὁλοκληρωτικά. Ἀπουσιάζει ἀκόμη καὶ σὰν λέξη. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ «Πατρικὴ διδασκαλία» τοῦ Ἀνθιμου ἀποβλέπει «εἰς ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν», ἐνῶ ἡ «Ἀδελφικὴ Διδασκαλία» τοῦ Κοραῆ ἀπευθύνεται «πρὸς τοὺς εὐρίσκομένους κατὰ πᾶσαν τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικράτειαν Γραικοὺς». Ἕλληνες γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν δύο «διδασκαλιῶν» δὲν ὑπάρχουν. Ὁ δεῦτερος μάλιστα, ὁ λαϊκὸς Κοραῆς καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀνθιμος, δὲν διστάζει νὰ ἀναγάγῃ τὸν νεοελληνικὸ ἐθνισμό καὶ ἰδανισμό στὸν Ἀβραάμ καὶ στὴν Σάρρα: «ἡμεῖς τὰ τέκνα τῆς ἐλευθέρας (Σάρρας)». Γενάρχες τῶν Γραικῶν καὶ ἰδεολογικά τοὺς σύμβολα εἶναι οἱ γενάρχες τῶν Ἑβραίων.

* * * *

Η τρίτη τάση τῆς νεοελληνικῆς ἰδεολογίας, ἡ «κλασσικὴ παράδοση», σὰν ἱστορισμός, ἄρχισε νὰ μπαίνει στὴ Ζωὴ τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ πολὺ νωρὶς ἐπίσης, καὶ σίγουρα ἡ ἀρχὴ τῆς πρέπει νὰ τοποθετηθῇ στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς ὑπῆρξε, ἀπὸ τὸ 1805 καὶ ὕστερα ὁ κυριώτερος — ἴσως παραμένει μέχρι σήμερα — θιασώτης τῆς μαζοποιήσεως τῆς ἀνάμεσα στοὺς «Γραικοὺς», μὲ τεράστιο πρωτότυπο σχετικὸ συγγραφικὸ ἔργο, ἀλλὰ καὶ μὲ τεράστια ἐπίσης ἐκδοτικὴ προσπάθεια πάνω σὲ κείμενα ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ σχολαστικὴ «κλασσικὴ παράδοση» τυπικὰ ἐπηρέασε ἰδεολογικά τὸ Εἰκοσιένου, κυριάρχησε στὴν νεοελληνικὴ παιδεία καὶ γλῶσσα, ἐπέδρασε ἄμεσα στὴν μετεπαναστατικὴ συνείδηση, καὶ ἴσως ὑπαγόρευσε ἀκόμη καὶ πολιτικές λύσεις ἢ ἐνέργειες. Ἀλλὰ — καὶ

τοῦτο εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ παρόντος ἄρθρου — ἡ σχολαστικὴ «κλασσικὴ παράδοση» ὄχι μόνον δὲν μπόρεσε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἐλληνικότητα, τὸ ἐλληνικὸ ἰδανικὸ τῆς ἐλευθερίας, στὴ νεοελληνικὴ Ζωή, μὰ ὑπῆρξε καὶ ἄρνηση, ἀντίθεση πρὸς τὴν ἐλληνικότητα: Σχολαστικὴ «Παράδοση» — ἀκόμη καὶ ἐλληνικὴ παράδοση — καὶ ἐλληνικότητα εἶναι πράγματα ἀσυμβίβαστα, δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρξουν, τὸ ἓνα ἀναιρεῖ, καταργεῖ τὸ ἄλλο.

Ἑλλάδα καὶ ἐλευθερία, εἶπαμε ὅτι γιὰ τὸν ἐθνικὸ ποιητὴ, τὸ Σολωμό, φθάνουν νὰ ἐπικαλυφθοῦν ἐντελῶς.

Σ' ὅλη τὴ Γῆ, σ' ὅλα τὰ Ἔθνη, σ' ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ τὴν ἐλευθερία, γι' αὐτό, ὅταν παύῃ νὰ ὑπάρχῃ Ἑλλάδα, ἀποσύρεται καὶ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὸν Κόσμο, «πικραμένη, ἐντροπαλή», καὶ πᾶει νὰ κατοικήσῃ στὸ λείψανα, στὰ ὑπελείμματα τῆς Ἑλλάδας, στὰ «κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά». Ἀλλὰ ὅταν ξαναζῇ ἡ Ἑλλάδα, φεύγει ἀπὸ τὰ «κόκκαλα» (= τὴν παράδοση) καὶ «βγαλμένη» ἀπ' αὐτὰ ξανάρχεται στὸν Κόσμο «σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη», γίνεται ἓνα μὲ τὴν ξαναζωνταναιμένη Ἑλλάδα. Ποτὲ ἡ Ἑλλάδα δὲν γίνεται ἓνα μὲ τὰ κ ό κ α λ α, ἔστω «τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά». Διότι τότε Ἑλλάδα θὰ σήμαινε νεκρὸν ὀργανισμό, πτώμα καὶ ὄχι αἰώνιο, δυναμικὸ παρὸν καὶ μέλλον.

Ποτέ, λοιπόν, ἐλληνικότητα δὲν σημαίνει παρελθόν, στείρα προσκόλλησι στὴν ἐλληνικὴ παράδοση, ἀλλὰ, ὅπως πολλὲς φορὲς ἔχουμε παρατηρήσει, ἐλληνικότητα σημαίνει πάντοτε συνεχῇ παραγωγή νέων ἀληθινῶν ἀξιών ἀπὸ τὴν ὑπερχρονικὴ

«σταθερὴ» τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως, κυριαρχία τοῦ σχολαστικοῦ «Κλασσικισμοῦ» στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς δημόσιας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς, ἰδεολογικῆς, πνευματικῆς, εκπαιδευτικῆς, γλωσσικῆς.

* * *

Ἡ ἀπόρριψη τῆς σχολαστικῆς παραδόσεως, σὰν νεκροῦ πράγματος, καὶ ὁ χαρακτηρισμός της ἀπὸ τὸν Σκλωμό σὰν «κόκκαλα», ἦταν μιὰ ἀντίληψη παρόμοια μ' ἐκείνη ποὺ συνέλαβαν καὶ διατύπωσαν δύο ἀπὸ τοὺς πιὸ ἰσχυροὺς διανοητὲς τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως, ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Πλάτων. Ὁ πρῶτος χαρακτηρίζε ὅλους τοὺς παλιούς, ὅλους ὅσοι εἶχαν πεθάνει, τοὺς «νέκυας», «ἐκβλητοτέρους κοπρίων», καὶ καταφερόταν κατὰ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσίοδου, τοῦ Πυθαγόρα, τοῦ Ξενοφάνους, τοῦ Ἐκαταίου, τοῦ Ἀρχίλοου, θεωρώντας τὰ ἔργα τους τροχοπέδη στὴν ἐλευθερία καὶ πρωτοτυπία τῆς σκέψεως τῶν ἐπιγιγνομένων, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀπορρίπτει τὴν φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ παράδοση, ἀποκλείοντάς τὴν ἐντελῶς — "Ὀμηρο, τραγικοὺς κλπ. — ἀπὸ τὴν Παιδεία ποὺ προτείνει στὴν «Πολιτεία» του καὶ περιορίζοντας αὐστηρὰ τὸν κύκλο τῶν «παιδείων μαθημάτων» στὰ μαθηματικά, τὴν μουσικὴ, τὴ γυμναστικὴ καὶ τὴ διαλεκτικὴ.⁽⁷⁾

Πόσο εἶχαν δίκιο οἱ μεγάλοι αὐτοὶ Ἕλληνες στὴν ἀπέχθειά τους πρὸς τὸν ἱστορισμό καὶ τὴν παράδοση, ἐστὼ στὴν παράδοση τῆς δικῆς τους ἀντιδογματικῆς καὶ ἐλευθέρης σκέψεως, ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχε στὴ Νέα Ἑλλάδα ἡ

Τὰ τρία βασικὰ ρεύματα τῆς νεοελληνικῆς ἰδεολογίας, ὁ εὐρωπαϊσμός,⁽⁸⁾ ὁ χριστιανισμός καὶ ἡ σχολαστικὴ κλασσικὴ παράδοση, ἐπειδὴ συνυπῆρχαν πάντοτε μέσα στοὺς κόλπους τοῦ πνευματικοῦ — πολιτικοῦ Κατεστημένου, ἔτειναν στὴν ἐνοποίηση τους, στὴν ἀπάμβλυνση τῶν μεταξὺ τους ἀξιολογικῶν ἀντιφάσεων. Ἡ τάση αὕτὴ ἐκφράστηκε μὲ τὴ δημιουργία συζευκτικῶν ὄρων («Ἑλληνοχριστιανισμός», «ἐλληνοευρωπαϊκὸν πνεῦμα», «ἐλληνοευρωπαϊκὴ Δύσις» κλπ.), ποὺ ὅσο κι ἂν εἶναι ἀπὸ ἰδεολογικὴ ἄποψη τραγελαφικοί, πολιτικὰ ἐπιβλήθηκαν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιβιώνουν μέχρι σήμερα.

Τὸ ἐξουσιαστικὸ αἶτημα τῆς ἰδεολογικῆς ἐνότητας τῆς Νεοελληνικῆς Συνειδήσεως βρῆκε ἰσχυρὴ ἀπὸ τὴν ἱστοριογραφίαν, μὲ κύριο ἐκφραστὴ τὸν «ἐθνικὸ ἱστορικὸ» Κωνσταντῖνο Παπαρρηγόπουλο, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε θεωρητικὰ τὸ Βυζάντιο στὴν ἐννοια «Ἑλλάδα» καὶ ἔδωσε ἔτσι ἓνα ἱστορικὸ «ἄλλοθι» στὴν ἰδεολογικὰ ἀσυμβίβαστη σύζευξη ἐλληνικότητος καὶ χριστιανισμοῦ. Ἀσφαλῶς ἡ σύζευξη αὕτὴ ἀ-

(7) Ὁ Πλάτων ἔκαψε τὰ δικά του ποιήματα, γιὰ νὰ μὴ διασωθοῦν. Ὁ Ἡράκλειτος οὐδέποτε ἐξέδωσε τὸ μοναδικὸ γραπτὸ ἔργο του «Περὶ Φύσιος» καὶ προτίμησε νὰ τὸ ἀφ'ερῶσθαι, ἀπλῶς, στὸ νὰ τῆς Ἀρτέμιδος. Ὁ Σωκράτης συνειδητὰ ἀπέφυγε νὰ γράψῃ ἔστω ἓνα ἔργο.

(8) Ὁ ἐλληνικὸς «Εὐρωπαϊσμός» τὸν 20ὸ αἰῶνα δὲν ὑπερέβαινε ἀπλῶς ἀστικός, ἀλλὰ υἱοθέτησε ὅλες τες νεώτερες τάσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰδεολογίας, ὅπως τὸν μαρξισμό — σοσιαλισμό, τὸν φασισμό — ναζισμό κλπ.

πέβη εἰς βάρος τοῦ ἱδεολογικοῦ ζεύγματος Ἑλευθερία — Ἑλλάδα. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὸν συγκρητισμὸ τοῦ θρησκευτικοῦ δόνατος μὲ τὴν κλασσικὴ παράδοση παρατείνεται, μέχρι σήμερα. Ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστούς καὶ πιὸ «προοδευτικούς» κλασσικούς φιλολόγους τῶν τελευταίων δεκαετιῶν ἐπιμένει:

«Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ἡ Χριστιανισμὸς δένονται ἀξεχώριστα μέσα στὰ χρόνια τοῦ Εἰκοσιένου. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὡς σήμερα, ἑκατὸν τριάντα χρόνια ἔλευθερίας, τὸ νεώτερο ἔθνος τῶν Ἑλλήνων παλεύει — καὶ συνειδητὰ καὶ ἀσυνειδητὰ — γιὰ μιὰ καινούργια σύνθεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ σύνθεση αὐτή, ὅταν κάποτε ὁλοκληρωθῇ, θὰ εἶναι ἕνας κόσμος, ποὺ δὲ θὰ μοιάζῃ μὲ κανένον ἄλλον λαοῦ τῆς ἀνάλογης προσπάθειας γιὰ τὴ σύνθεση ἑνὸς ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ γιατί ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα γιὰ μᾶς δὲν εἶναι ἕνα ἐκπολιτιστικὸ ἀγαθὸ ξένο — εἶναι κάτι δικό μας, κάτι ποὺ κυκλοφορεῖ μέσα στὸ αἷμα μας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη γιατί ἡ ὀρθόδοξη πίστη, ποὺ συντρέφεψε καὶ στήριξε τὴν ψυχὴ τοῦ βυζαντινοῦ πρῶτα, τοῦ ὑπόδουλου Ἑλλήνα ὕστερα, ἔχει βάλει ἀπαραχάρακτη τὴ σφραγίδα της πᾶνω στὸν νέο Ἑλληνα, εἴτε τὸ ξέρει εἴτε δὲν τὸ ξέρει».⁽⁹⁾

Μακάρι ὁ ἀγαθὸς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος — καὶ τόσο ἄλλοι «αἰζι» του — νὰ παραδεχόταν ὅτι ἡ σύνθεση Κλασσικῆς Ἑλλάδας — Χριστιανισμοῦ, ποὺ ὀνειρεύεται, καὶ ποῦ, ὅπως ὁμολογεῖ, δὲν ἔχει ἀκόμη «ό-

λοκληρωθῇ», εἶναι παλαιὰ ἐπιδίωξη τῆς ἐξουσίας καὶ ὄχι ἀπλῶς τῶν «ἐκατὸν τριάντα χρόνων ἔλευθερίας» τοῦ νεώτερου ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐπιδίωξη ποὺ μπορεῖ νὰ παίρνῃ ἐξουσιαστικὴ — ἐπίσημη ὑπόσταση — καὶ πῆρε πολλὰς φορές — ἀλλὰ ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ ἐλευθερωτικὴ, ἐξαληθευτικὴ καὶ δικαιοδικὴ χαρακτῆρα, ποτὲ δὲν ἵπταρε νὰ ἀποτελέσῃ, ἱδεολογικὸ ὑπόβαθρο σὲ μιὰ Πολιτεία καὶ κοινωνία τῆς Ἑλευθερίας, τῆς Ἀλήθειας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, ἔστω κι ἂν περάσουν πολλοὶ ἀκόμη αἰῶνες ἱδεολογικῆς κυριαρχίας της. Ὅπως νοῶμε ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος γιὰ τὸ πλάσιμο «ἐλευθέρων Ἑλλήνων», μὲ βάση τὴν ἑλληνοχριστιανικὴ ἱδεολογία,

«ἂς μὴ γελοιώμαστε· βρισκόμαστε πολὺ μακριὰ ἀκόμη ἀπὸ τὸ τέλος, καὶ ἡ εὐθύνη πέφτει βαρεῖ πᾶνω στοὺς πνευματικούς καὶ πολιτικούς ἡγέτες. Χρειάζεται τεράστια ἀκόμη προσπάθεια, γιὰ νὰ ποῦ με μιὰ μέρα, πῶς ἔχουμε πραγματικὰ ἔθνη παιδεία, καὶ πῶς ἐπλάσαμε ἕναν Ἑλληνα πολίτη ἀληθινὰ ἐλεύθερο».⁽¹⁰⁾

Γιατί δὲν μπορεῖ ὁ ἑλληνοχριστιανισμὸς, αἰῶνες τώρα, καὶ δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ στὸ μέλλον, νὰ ἐξαληθεύσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἑλληνα;

Μὰ ἀπλούστατα, τὸ λέει, χωρὶς ὁμῶς νὰ συνάγῃ τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα ὁ ἴδιος πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος:

«Ἴσως κανένα ἄλλο μνημεῖο δὲ φανερώνῃ τὸ ἱδανικὸ τῆς ἑλληνικῆς ἔλευθερίας ὠραιότερα ἀπὸ τὴ ζυφόρο τοῦ Παρθενῶνα στὴν Ἀ-

(9) Ι. Θ. Κακριδῆ, «Φῶς Ἑλληνικόν, Πανεπιστημιακοὶ Λόγοι», Ἀθήνα 1963, σ. 90.

(10) Ἐνθ' ἄνωγ., σ. 54.

κρόπολη. Παρασταίνει τὴν πομπὴ τῶν Μεγάλων Παναθηναίων, ἑκατὸ κάπου μορφές. Οἱ περισσότερες εἶναι μορφές θνητῶν, Ἀθηναίων ποὺ προχωροῦν ἢ ἐτοιμάζονται νὰ ξεκινήσουν συνοδεύοντας τὸν πέριλο τῆς Ἀθηνᾶς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἡ παράσταση ἔχει μακρινούς προδρόμους τῆς τὴν ἀπεικόνιση παρόμοιων πομπῶν σὲ αἰγυπτιακὰ καὶ βαβυλωνιακὰ μνημεῖα.

»Στὰ ἀνατολικά πρότυπα ὅμως ὅλες οἱ μορφές εἶναι ἀπαράλλαχτα ὅμοιες μεταξύ τους καὶ ἡ κίνησή τους ἴδια ἀκριβῶς· γιατί ὅλες οἱ μορφές ἐκεῖ, γιὰ νὰ δουλέψουν στὸ σκοπὸ τῆς ἱερῆς τελετῆς, ἔχουν ἀπαρνηθῇ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἔγιναν ὄργανα ὕψους. Καὶ στὸν Παρθενῶ νὰ ὑπηρετοῦν οἱ μορφές στὸ σκοπὸ τῆς πομπῆς, ὅμως κάθε μιὰ κρατᾶ τὴ δική της ἐλεύθερη κίνηση, τὸ δικό της ἀγέρα, μ' ἓνα λόγο : τὴν προσωπικότητά της.

»Ὁ πόθος τῆς ἀκεραιώσεως κυβερνᾶ ἀκόμα καὶ τ' ἄψυχα ! Στὸν ἀρχαῖο ναὸ ἡ κάθε κολόνα, ἔτσι ποὺ κρατιέται σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀποχτᾷ προσωπική, θὰ ἔλεγα, ὑπόσταση, ζῇ τὴ δική της ζωή, κι ἂς ὑποτάσσεται στὸ γενικὸ ρυθμὸ —ἀκριβῶς, ὅπως στὸν ἑλληνικὸ χορὸ, τὸ χορὸ ποὺ χόρευε ὁ Θεοῦς στὰ πανάρχαια χρόνια καὶ τὸν χορεύουν ὡς σήμερα οἱ Ἕλληνες, ὁ κάθε χορευτῆς, χωρὶς νὰ πάσῃ νὰ ὑποτάσσεται στὸ γενικὸ ρυθμὸ, κρατιέται ἀκεραιωμένος, μέσα στὸ φῶς, ἐλεύθερη προσωπικότητα. Ἀντίθετα, στὸ ρωμαϊκὸ Πάνθεο, ὅπως πολὺ ὠραία πρόσεξαν,

οἱ κιονοστοιχίες εἶναι τόσο πυκνές, ὥστε νὰ δίνουν τὴν εἰκόνα μιᾶς ρωμαϊκῆς φάλαγγος, ἕνα ἀνώνυμο, λοιπὸν, σύνολο πάλι.

»Ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος μέσα στὴν ἐλεύθερη πολιτεία, αὐτὸ εἶναι τὸ ἑλληνικὸ ἰδανικό. Τὸ ἄτομο λυτρωμένο ἀπὸ τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν πρόληψη καὶ τὸ φόβο, φωτισμένο, περήφανο, μὲ τὴ δύναμη ὅ,τι παίρνει ἀπέξω νὰ τὸ δουλεύῃ βαθεῖα μέσα του· τὸ ἄτομο ποὺ συμμετέχει ἐνεργὰ καὶ ὑπεύθυνα στὴ διακυβέρνηση τῆς πολιτείας· ποὺ τὸν ἐξωτερικὸ καταναγκασμὸ τὸν ἀλλάζει σὲ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία, ποὺ τὸ ὄχι τῶν θεῶν, τῶν νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων μπορεῖ καὶ τὸ μεταστρέφει σὲ ναι τῆς ἴδιας του τῆς ψυχῆς». (11)

Τὸ ἑλληνικὸ ἰδανικὸ καὶ πράξη — τῆς «ἐλεύθερης προσωπικότητας» ὄχι μόνο δὲν μπορεῖ νὰ συνυπάρξῃ, ἀλλ' οὔτε κἀν νὰ συμβιβασθῇ ἰδεολογικά μ' ἓνα δόγμα, ἓνα μαζικὸ κίνημα ἀσιατικοῦ τύπου, ὅπως εἶναι ὁ Χριστιανισμός. Γιατί «στὰ ἀσιατικά πρότυπα, οἱ μορφές γιὰ νὰ δουλέψουν στὸ σκοπὸ τῆς ἱερῆς τελετῆς», δὲν «κρατᾶει ἡ κάθε μιὰ τὴ δική της ἐλεύθερη κίνηση, τὸ δικό της ἀγέρα, μ' ἓνα λόγο: τὴν προσωπικότητά της», οὔτε «ὁ κάθε χορευτῆς κρατιέται ἀκεραιωμένος, μέσα στὸ φῶς, ἐλεύθερη προσωπικότητα». Καὶ ἓνα δόγμα, ὅπως εἶναι ὁ Χριστιανισμός, δὲν μπορεῖ ἐπίσης νὰ συμβιβασθῇ μὲ μιὰ ἄλλη κορυφαία ἰδέα τῆς ἑλληνικότητας, τὴν ἀλήθεια. (12) Ὁ συμβιβασμὸς τους, ἀποτελεῖ ἐξουσιαστικὴ αὐθαιρεσία, χωρὶς ἀληθινὸ ἰδεολογικὸ ἀντίκρουσμα:

(11) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49 — 50.

(12) Βλέπετε τὸ ὄρθρο «Ἡ συμφορὰ τοῦ μαζικοῦ κινήματος», στὸ «Δαυλό», τεύχος 2 (26), Φεβρουάριος 1982, σ. 53 — 60.

«Ἐτοί κατασκευάζεται αὐτὸς ὁ ἰδεολογικὸς τραγέλαφος ποὺ ὀνομάσθηκε «ἑλληνοχριστιανισμός» ἀπὸ τὸ μετέπειτα χριστιανικὸ κατεστημένο, μιὰ ἰδεολογία ποὺ δὲν παρουσιάζει καμμιά ἐσωτερικὴ ἐνότητα, εἶναι ἀπόλυτα ἀντιφατικὴ, γιατί συζευγνύει μὲ ταχυδακτυλουργικὸ τρόπο δύο πράγματα ἀπὸ τὴ φύση τους ἰσχυμβίθαστα, δηλαδή ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν ἐλευθερίαν, ἀνιεράρχητὴ καὶ παντοδύναμη θεὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἀλήθεια, στὴν ὁποία ὑπόκειται οἰαδήποτε ἔκφραση τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὸ δόγμα, πρᾶγμα ἀπολύτως ξένο πρὸς τὸν Ἑλληνισμό, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὸν πολιτικὸ μέχρι τὸν ὀρθοκεντρικό». (13)

Ἡ τελευταία ἀπόπειρα ἐπίσημης ἐμφανίσεως τῆς ἰδεολογίας τοῦ «ἑλληνοχριστιανισμοῦ», ἡ προβολὴ ἀπὸ τὸ καθεστῶς τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 τοῦ ἰδεολογικοῦ συνθήματος «Ἑλλὰς Ἑλλήνων Χριστιανῶν» ἔδειξε καθαρὰ νιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὅτι τὸ τραγελαφικὸ αὐτὸ ζεῦγμα ὄχι μόνον δὲν μπορεῖ νὰ ὀποβῇ ἐλευθερωτικὸ καὶ ἀνανεωτικὸ κίνητρο τῆς Νεοελληνικῆς Συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι παραμένει πάντοτε ξένο πρὸς τὸν βαθύτερο ψυχισμό τοῦ Ἑλληνισμοῦ: Ὁ Ἕλληνας παρέμεινε σχεδὸν ἀπόλυτα ἀδιάφορος καὶ τὸ σύνθημα ἐγκαταλείφθηκε ἀμέσως καὶ ἄδοξα.

* * *

Τὸ ἄλλο τεχνητὸ ἰδεολογικὸ κράμα, ὁ «ἑλληνοευρωπαϊσμός», ἐφεύρημα κι αὐτό, ὅπως καὶ ὁ «ἑλ-

ληνοχριστιανισμός», τῆς ἐξουσίας, ἐπηρέασε τὸ ζεῦγμα «Ἑλλάδα — Ἑλευθερία» πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐπίσημη — δογματικὴ ἐπίδραση. Ἡ ἐπιτυχία του αὐτὴ δὲν ὀφειλόταν μόνον στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ φορέας του, ἡ νεοελληνικὴ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξουσία διατελοῦσε — καὶ διατελεῖ ὡς σήμερα — σὲ πλήρη ἰδεολογικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἢ τὸν Ἀστοκαπιταλιστικὸ Κόσμο, ὅπως θὰ λέγαμε τώρα, ἀλλὰ κυρίως στὸ γεγονὸς ὅτι μπόρεσε καὶ παρουσιάσει, ἀνάμεσα στὰ ἰδεολογικὰ του μοτίβα, στοιχεῖα ποὺ ἔδιναν τὴν ἐντύπωση, ὅτι δὲν ἀπείχαν ἀπὸ τὰ κλασσικὰ ἰδανικά. Πραγματικά, ἡ μεταμφίεση δυτικῶν θεσμῶν καὶ ρευμάτων — ὅπως ὁ κοινοβουλευτισμός, ὁ ἀστισμός, ἡ «ἐλευθερὴ οἰκονομία», ἡ ἰσότητα, ἡ «κοινωνικὴ δικαιοσύνη» μαρξιστικὴ ἢ ἀστικὴ, ὁ χιπλερονιταεῖσμός, ὁ διεθνισμός, ὁ ἐθνικισμός κ.ἄ. — σὲ ἐλληνογενεῖς ἀξίες, σὲ σύγχρονες δὴθεν, ἀπόρροιες εἴτε τοῦ πνεύματος τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας καὶ τῆς πλατωνικῆς ἰδέας τῆς Δικαιοσύνης, εἴτε τῆς ἀξιολογίας τῶν Προσωκρατικῶν Φιλοσόφων, εἴτε τοῦ κλασσικοῦ οἰκουμενικοῦ — ἀμφικτυονικοῦ ἰδανικοῦ κλπ., πλούτισε τὴν εἰκόνα τοῦ «ἑλληνοευρωπαϊσμοῦ» μὲ μιὰ πρόσθετη ἐπίφαση ἐλληνικότητος, πρᾶγμα ποὺ ἀσφαλῶς ἀνοιξε πιο εὐκόλα τίς πόρτες τῆς Ἑλληνικῆς Συνειδήσεως σ' ὅλες αὐτές τίς ἐφευρέσεις τῆς ἐξουσιαστικῆς Λογοκρατίας.

Μαζὶ μὲ τὸν Κοραῖ, ποῦ, ὅπως γράφει ὁ Μάρκος Ρενιέρης, «εἶχε πάντοτε εἰς τὸ στόμα ὡς πανάκειαν τὴν λέξιν "Εὐρώπη"» — «τὴν Εὐρώπην μιμήθητε, τὴν Εὐρώπην μελετή-

(13) «Ἀναζήτηση», Ἀθήνα 1981, σ. 158.

σατε, ἀπὸ τὴν Εὐρώπην θεσμούς καὶ νομοθέτας ζητήσατε»», παρασύρονται καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἡγέτες τοῦ Εἰκοσιένα καὶ υἱοθετοῦν τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἐλευθερία στὴν ἀναγεννώμενη Ἑλλάδα, ταυτίζεται μὲ τὴν ἀστική ἐλευθερία καὶ, πρὶ «πολιτικά», μὲ τὴν «συνταγματικὴ ἐλευθερία». Τὰ ἀλλεπάλληλα Συντάγματα τοῦ Ἀγῶνα, ἡ 3ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, καὶ τὸ πλῆθος τῶν νεωτέρων, ἕως σήμερα, συνταγματικῶν ἀναθεωρήσεων, ἀλλαγῶν καὶ περιπετειῶν μας, δείχνουν φανερά ὅτι ἡ Νεοελληνικὴ Συνείδηση σὲ σημαντικὸ βαθμὸ βλέπει στὸ Σύνταγμα, σχεδόν, τὴν κατὰ κόσμον ἔκφραση τῆς θεᾶς Ἐλευθερίας. Ἀκόμη καὶ συνειδήσεις πολὺ εὐαίσθητες στὸ θέμα τῆς πολιτικῆς ἀλήθειας αἰχμαλωτίζονται ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊσμό, ὅπως, ὁ Μακρυγιάννης, πρὶ μεταβάλλεται σὲ στυλοβάτη τῶν «συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν», σὲ πρωτεργάτη τῆς συνταγματικῆς ἐπαναστάσεως, ἄλλο ἂν ἔχη κατὰ βάθος συνείδηση τῆς ἀπάτης:

«Βγαίνουν — γράφει — οἱ ἄλλοι πάλι: “νόμους συνταγματικούς πρέπει νάχωμεν νὰ πᾶμε ἡμῶς”. Φθάνει πλέον ὁ δόλος καὶ ἡ ἀπάτη. Καὶ σεῖς οἱ ἄλλοι μᾶς καταντήσατε μ’ αὐτὰ σὰν τὴν καλαμιὰ στὸν κάμπο. Χορτάσαμε πλέον λευτερίαν συνταγματικὴ ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ Γάλλους». (14)

Ὁ Εὐρωπαϊσμός, ὁ Ἀποκαπιταλομαρξισμός καλύτερα — ὁ δεύτερος ὅρος καλύπτει διαχρονικὰ τὴν δυτικὴ ἰδεολογικὴ ἐπίδραση, καθ’ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους, ἕως σήμερα — μεταφύτευσε στὴν ἐλληνικὴ ἰδεολογία ὁ-

φθονες τυπικὲς μορφές ἐλευθερίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προμνησθεῖσα «συνταγματικὴ». Ἀπὸ τὴν «ἐλευθεροτυπία» καὶ «ἐλευθερία τοῦ ἐκφράζεσθαι» μέχρι τὴν «ἐλευθερία τοῦ συνδικαλιζεσθαι» καὶ τοῦ «συνέρχεσθαι» καὶ ἀπὸ τὰ «δικαιώματα» τοῦ ἐκλέγειν, ἐκλέγεσθαι, μέχρι τὰ «ἀνθρώπινα δικαιώματα» — ὁ ὅρος εἶναι τῆς μόδας στὶς μέρες μας — ἡ σύγχρονη νεοελληνικὴ Πολιτεία καὶ κοινωνία θὰ ἐβγαζε κανεὶς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἶναι θεμελιωμένη πάνω στὴν ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας, καὶ μόνο, καὶ ὅτι ὅλες οἱ μορφές ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ ἔχουν ἐξοβελισθῇ καὶ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴ Νεοελληνικὴ Συνείδηση.

Ὡς αὕτη ἡ τυποκρατία δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μόνο τὸ κάλυμμα τῆς Λογικρατίας, τῆς ἐξουσιαστικῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Δογματισμοῦ, αὐτῶν τῶν καταστροφῶν τῆς ἐλληνικότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἀπειροπρόσωπες θεές, τὰ ἀχνὰ φαντάσματα», πρὶ ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος ἄρθρου, δὲν μπόρεσαν νὰ ταυτίσουν τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸ ὄραμα τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ, δὲν μπόρεσαν «νὰ πλάσουν ἕναν Ἕλληνα πολίτη ἀληθινὰ ἐλεύθερο», κατὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου. Ἡ Ἑλλάδα, τὸ ἀνέσπερο φῶς, ἔχει σχεδόν ἐξελειφθῇ σὰν ἀλήθεια καὶ τρόπος ζωῆς ἀπὸ τὴ ζωὴ μας, τὴ χαμερπῇ ζωὴ τοῦ οἰκονομισμοῦ, τῆς ἀποβλακώσεως καὶ τῆς ἐξαχρειώσεως πρὶ μᾶς ἐπέβαλαν. Μέσα στὸ ζόφο τῶν μαζικῶν κινήματων, τῶν πολιτικοκοινωνικῶν δογμάτων καὶ τῆς τεχνοκρατικῆς παγίδας ὅπου, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, ἔχουμε ἐγκλωβισθῇ, ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἰδέα τῆς Ἑλλάδας

(14) Μακρυγιάννης, «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. Ι. Βλαχογιάννη, σ. 356.

μόνο στὰ μύχια τῆς ψυχῆς ὠρισμένων εὐγενῶν καὶ φωτισμένων συνειδήσεων διασώζεται ζωντανή, φλόγουσα καὶ φλεγόμενη. Ἡ ἐλληνικότητα σὰν παρὸν καὶ μέλλον, ὅχι σὰν παράδοση καταπιεστική — καὶ σίγουρα ἐξουσιαστική⁽¹⁵⁾ — μόνο στὸ ἐλευθερωτικό, ἐξαληθευτικό ἔργο ὠρισμένων προδρόμων βρίσκει τὴν ἐκφρασὴ τῆς. Θὰ κλείσουμε τὸ παρὸν ἀρθρο, δίνοντας τὸ λόγο σ' ἓναν ἀπ' αὐτοὺς, σ' ἓνα δημιουργό, τὸ Γιάννη Ξενάκη, τὸν "Ἑλληνα μουσικό ποῦ πρωτοπαρεῖ, σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο, τὸν "Ε λ λ η ν α, ποῦ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ κλασικὴ σκέψη, μὲ τὸ ἔργο του ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ «σπαθερή» τῆς ἐλληνικότητας, ἡ ἄχρονη ἀλήθεια τῆς, μπορεῖ καὶ δίνει νέες μορφές καὶ ἀξίες ποῦ ξεπερνοῦν ὅλα τὰ παλαιὰ καὶ ὅλα τὰ σημερινὰ πρότυπα:

«Γιὰ μένα ἡ ἐλληνικότης ἦταν κάτι τὸ ὁποῖο ἦταν διάχυτο παντοῦ: ὅπου ὑπάρχει σκέψη, συζήτηση, ἔλεγχος, θεωρία, δράση καὶ τέχνη, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλληνικότης. Διότι τί, ποῦ ἄλλου; Δὲν θὰ τὴ βρῶ οὔτε στὸ δογματικὸ πνεῦμα τῶν θρησκειῶν, κυρίως τοῦ χριστιανισμοῦ, οὔτε σὲ μυστικιστοὺς κλπ. Ἡ ἐλληνικότης βρίσκεται ἐκεῖ ποῦ δημιουργήθηκε οὐσιαστικά, δηλαδὴ στὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ τὰ συνεπακόλουθα στὴν ἀρχαιότητα καὶ στὸ μεσαίωνα, παρόλο τὸ χριστιανισμό. Μετὰ ξηπήδησε στὴν

Εὐρώπῃ καὶ σήμερα ἔχει πάρει διαστάσεις παγκόσμιες.

»(Στὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν ἐλληνικότητα καὶ στὴν οἰκουμενικότητα), αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξο! ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει σχεδὸν πιά τίποτε —μπορεῖ στὸ μέλλον νὰ ξαναποκτήσῃ κάτι, δὲ λέω— ἐνῶ αὐτὸ ποῦ ἦταν στὴν Ἑλλάδα ἔχει γίνῃ διαπλανητικό, ἔχει κυριαρχήσει σ' ὅλο τὸν πλανήτη. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα, θὰ τὸ πῆς ἐπιστήμη, θὰ τὸ πῆς τεχνολογία ἢ διαφορετικά, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια φορὰ, ἡ ἴδια ὁρμή. Αὐτὸ ποῦ ἰδὲν κάνουν οἱ Ἕλληνες τὸ κάνουν οἱ ἄλλοι, ἐκεῖ εἶναι τὸ κακὸ.

»Νομίζω, ὅτι (προκειμένου γιὰ ἐλληνικότητα ἢ ἔννοια πρωτοπορίας) εἶναι πολὺ βασική. Στὴν Ἑλλάδα πρέπει νὰ καταλάβουν —τὸ κατάλαβαν ἤδη μερικοὶ— πρωτοπορία σημαίνει νέο πράγμα, δὲν εἶναι ξηππασμός, εἶναι ἀποτέλεσμα δημιουργικῆς σκέψης, ἐπομένως δημιουργία. Πολλὲς εἶναι οἱ πιθανότητες στὸ νέο πράγμα νὰ ὑπάρχει κάτι τὸ δημιουργικόν, ἐνῶ τὰ παλιὰ εἶναι μερικὲς φορὲς πολὺ ὠραῖα, ἀλλὰ γίνανε, καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καμωμένος γιὰ νὰ φτιάχνει καὶ νὰ δρᾷ, ὅπως κι ἂν ἐπανέρχεται μὲ τὴ σκέψη του καὶ τὴ δράση του στὸ παρελθόν. Τὸ νὰ φτιάξῃ κανεὶς καινούργια πράγματα εἶναι βασικὸ στοιχεῖο, δείχνει καὶ μετρᾷ τὴν ἀκμαιοσύνη ἐνὸς λαοῦ ἢ μιᾶς τάξεως ἢ μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων ἢ

(15) Τὴν ἀπέχθεια πῶν κλασικῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων πρὸς τὴν παράδοση προεκπίνει καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Φρειδερίκος Νίτσε ὡς ἐξῆς: «Τί εἶναι ἡ παράδοση; Μιὰ ἀνώτερη ἐξουσία στὴν ὁποία ὑπακούει κανεὶς ὅχι ἐπειδὴ διατάσσει τὸ ὠφέλιμο, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀπλῶς διατάσσει. Κατὰ τί διακρίνεται τὸ αἶσθημα τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὸ γενικὸ αἶσθημα τοῦ φόβου; Ἀποπελεῖ τὸ φόβο ἐνὸς ἀνωτέρου πνεύματος, ποῦ διατάσσει, τὸ φόβο μιᾶς ἀκατάλυτης δυνάμεως καὶ ἀπροσδιόριστης, κάποιου πράγματος ποῦ εἶναι πρὸ προσωπικό. Ὑπάρχει π ρ ὁ λ η ψ η σ' αὐτὸ τὸ φόβο» («Ἡ Αὐγή», ἀφορισμός 9ος).

ένος ἀτόμου. Αὐτὸ εἶναι πολὺ βασικὸ. Ὅσο ἡ Ἑλλάδα μένει προσκολλημένη στὰ δῆθεν παρελθόντα ἢ στὰ παρελθόντα, εἴτε μιμεῖται αὐτὰ ποὺ ἔρχονται ἀπ' ἔξω, φοβισμένα ἢ μὲ δειλία ἢ παρεξηγώντας τα, εἶναι χαντακωμένη· αὐτὸ εἶναι γεγονός. Πρωτοπορία πρέπει νὰ ἔχωμε ὅχι μόνο στὴν τέχνη, ἀλλὰ καὶ στὶς ἐπιστῆμες καὶ στὴν πολιτική. Γι' αὐτό, ὅταν πάη κανεὶς στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀκούσῃ τὶς πολιτικὲς συζητήσεις ποὺ γίνονται, ἀναμιασῇ ματα ὅλων τῶν συζητήσεων ποὺ ἔχουν γίνει ἐδῶ καὶ τρεῖς γενιές, τραβάει τὰ μαλλιά του, σκέφτεται τὶ γίνεται, δὲν ἔχουν ζωὴ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι· εἶναι σὰν μιὰ μύγα ποὺ ἔχει κλειστῇ σ' ἓνα κουτὶ καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ βουῖζι(. .)

» Ἡ φιλοσοφικὴ γνώση ποὺ εἶχα ἀποσπᾶσαι μόνος, διαβάζοντας τοὺς ἀρχαίους καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ κα-

τάρτηση ποὺ εἶχα, μ' ἔκαναν νὰ γυρεύω τὸν προσωπικὸ μου δρόμο πέρα ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ὁ Μπάρτοκ ἢ μερικὰ ὁ Στραβίνσκι ἀφομοίωναν τὴ μουσικὴ παράδοση ἢ ἀπὸ τοὺς «σειραϊκοὺς» ποὺ δὲν μὲ ἱκανοποιοῦσαν. Βασιζόμουνα στὴ γνώση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὴ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ σκέψη στὴν προσπάθειά μου νὰ φτιάξω πράγματα διαφορετικὰ καὶ καινούργια». (16)

Δημιουργία πρωτοποριακὴ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, δυναμικὸ παρὸν καὶ μέλλον, βγαλμένο ἀπὸ τὴν αἰώνια μήτρα, τὴν ἐλευθερωτικὴ καὶ ἐξαληθευτικὴ, τὴν ἐλληνικὴ μήτρα. Αὐτὸ εἶναι Ἑλλάδα καὶ αὐτὸ εἶναι ἐλευθερία. Ἑλλάδα καὶ ἐλευθερία οἰκουμενικὴ καὶ διαπλανητικὴ. Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἐχθροὶ καὶ τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ἑλευθερίας.

(16) Συνέντευξή του στὴν ἐφημερίδα «Θεσσαλονίκη», φύλλο 25ης Ἀπριλίου 1979, σ. 5η.

Με τεωρ ισμοί

Ασφαλῶς εἶναι ἄγνωστο ποῦ θὰ κατέληγε ἡ πολιτικὴ τῶν Φαναριωτῶν γιὰ τὴ σταδιακὴ ἀπισούνθεση «ἐκ τῶν ἔνδον» τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴ τελικὴ ἑλληνοποίησίν της, χωρὶς ἐξέγερση. Μπορεῖ καὶ νάχη δίκιο τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν νεώτερων ἱστορικῶν πού δικαιώνουν, σήμερα, τὸν «φαναριώτικο δρόμο», φρονώντας ὅτι εἶχε πολλὰς ἐλπίδες νὰ ὀδηγήσῃ σὲ κάποιο τέρμα. Μπορεῖ, ἢ μάλλον εἶναι βέβαιο, ὅτι ἡ «ἀκραία λύση», πού τελικὰ ἐφαρμόσθηκε, ἡ ἐξέγερση, τὸ Εἰκοσιένα, δὲν ἔδωσε τίποτε τὸ σοβαρό, προδόθηκε καὶ παρήγαγε ἱστορικὰ μιὰ γελοιογραφία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως εἶναι τὸ ἀσήμαντο νεοελληνικὸ κρατίδιο, τὸ «Ρωμαίικο». Ἀλλὰ τί τὰ θέλετε; Αὐτὸς ὁ «φαναριώτικος δρόμος», ἡ διείσδυση στοὺς θαλάμους τοῦ Σερραγιού, θυμίζει «καρμπόν», πιστὴ ἐπανάληψη προτύπων καθόλου ἑλληνικῶν.

Θυμίζει Ἰωσήφ, πού μπαίνει σκλάβος στὸ χαρέμι τοῦ Πετεφρῆ, τὰ φτιάχνει μὲ τὴ γυναῖκα του, διεισδύει στὸν αἰγυπτιακὸ κρατικὸ μηχανισμό, ἀποκτᾷ δόλια καὶ δουλικὰ τὴν εὖνοια τοῦ Φαραῶ, παίρνει στὰ χέρια του ὀλόκληρο τὸ Κράτος τῆς Αἰγύπτου, τὸ διαβρώνει καὶ τὸ κάνει ὑπηρετὴ τῶν ἐβραϊκῶν σκοπῶν. «Θυμίζει Ἑσθήρ, πού εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πίσω πόρτα» παλλακίδα στὰ χαρέμια τῆς Περσικῆς

Αὐλῆς, καταφέρνει νὰ ξεμωράνῃ τὸν ἀνόητο Ἀρταξέρξη μὲ τὶς «κλινικὲς» τῆς ὑπηρεσίες, καθιστᾷ τὸν θεῖο της — καὶ «ν τ α β α τ ζ ῆ» της! — Μαρδοχαῖο οὐσιαστικὸ κυρίαρχο τῆς Περσικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐξοντῶνει μαζικὰ ὅλους ὅσοι ἀντιτάχθηκαν στὰ σχέδια τοῦ πρώιμου, τοῦ τότε, σιωνισμοῦ. Θυμίζει, τέλος, σειρά ὀλόκληρη Ἑβραίων, πού σὲ νεώτερες ἐποχές, σήμερα, διεισδύουν στὶς κυβερνήσεις, τὶς ἀποσυνθέτουν καὶ παραδίδουν τὰ Κράτη σὰν ὠριμα φρούτα στὸν ἑλεγκχο, στὴν διάκριση τῆς Διεθνούς Ἐξουσίας. Naί, τὸ Εἰκοσιένα δὲν ἔδωσε αὐτὸ πού περίμενε ὁ Ἑλληνισμὸς ἱστορικὰ. Ἀλλά, ἐπὶ τέλους, ἔδωσε σὲ μᾶς, στοὺς ἀνθρώπους καὶ στοὺς λαοὺς, ἓνα πρότυπο λεβεντιάς καὶ ἡρωϊσμοῦ, ἓνα πρότυπο γιὰ τὸ πῶς — μὲ πόσο αἶμα! — λατρεύεται τὸ βωμό της ἡ θεὰ Ἑλευθερία, ἓνα πρότυπο ἑλληνικὸ, καὶ ὄχι μιὰ ντροπιασμένη, αἰσχρὴ, βρώμικη μέθοδος, μιὰ συνωμοτικὴ μέθοδος, ὅπως ἦταν ὁ «φαναριώτικος δρόμος». Γιὰ ὅσους βλέπουν ἰδεαλιστικὰ τὴν ἱστορία, γιὰ ὅσους καταλαβαίνουν ὅτι ἡ ἀνθρώπινη περηφάνεια καὶ ἡ τιμὴ ἀποτελοῦν πρωταρχικὲς προϋποθέσεις τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ περήφανο, τὸ ἔντιμο, τὸ εὐθύγραμμο, σὰ δωρικὴ κολώνα Εἰκοσιένα εἶναι χίλιες φορὲς προτιμότερο ἀπὸ τοὺς ὑπουλοὺς, τοὺς ἀνανδρoυς, τοὺς τεθλασμένους μεμενᾶδες μέσα στοὺς σουλτανικοὺς διαδρόμους, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ κατέληγαν ποτὲ στὴν περὶφημη εἰρηνικὴ «ἑλληνοποίηση» τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, σύμφωνα μὲ τὶς ἐκτιμήσεις τῶν νεώτερων ἱστορικῶν.

Απώτατη, τελική κατάληξη της γλώσσας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ εἶναι ἓνα σύστημα ἤχων καθόλου κωδικὸ ἢ συμβατικὸ, καθόλου ἱστορικὸ ἢ παραδοσιακὸ. Πρέπει, κάποτε, ἂν ἡ ἀνθρωπιότητα ξεπεράσῃ τὸν κίνδυνο ἐξαφανίσεώς της καὶ ἐπιζήσῃ, νὰ ἀνακαλύψῃ ἓνα «ἐξ ἀντικειμένου» ἡχολόγιο, ἓνα σύστημα ἀκουστικῶν δονήσεων, ποὺ νὰ σημαίνουν, ἡ καθεμία ἡ οἱ συνδυασμοὶ τους, κάτι τὸ αὐτονόητο, τὸ ἄμεσα ἀντιληπτὸ ἀπ' ὅλους, χωρὶς νὰ προηγήται διδασκαλία ἢ συμφωνία γιὰ τὸ νόημά τους. Κάτι δηλαδή ποῦ, ἂν ἐκπέμπεται ἀπὸ τὴ Γῆ, νὰ γίνεται καταννοητὸ ἀπὸ ἓνα «δέκτην» σ' ἄλλο πλανήτη, ἔστω κι ἂν αὐτὸς δὲν γνωρίζῃ καν τὴν ὑπαρξὴ τῆς Γῆς. Τὸ θέμα τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀντικειμενικῆς καὶ καθολικῆς ἰσχύος καὶ ἀλήθειας «λεξιλογίου» ἴσως περιέλθῃ μᾶλλον στὴν ἀρμοδιότητα τῆς Μουσικῆς παρὰ τῆς Γλωσσολογίας. Ἡ Μουσικὴ ἔχει ἤδη πετύχει νὰ ἐπισημάνῃ ἓναν ἀριθμὸ γῆ ἴνων ἢ γνωστῶν καὶ στὴ Γῆ, ἤχων ποῦ σημαίνουν τὸ ἴδιο γιὰ ὅσους τοὺς ἀκούει, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχουν καμμιὰ μουσικὴ «προπαίδεια».

Ἄν ἡ κατάκτηση τοῦ Διαστήματος μᾶς φέρῃ σὲ ἐπαφὴ καὶ μὲ ἄλλους, διαπλανητικούς, κοσμικοὺς ἤχους μὲ προφανῇ, αὐτονόητη σημασία, ἡ μελλοντικὴ Μουσικὴ θὰ ἀναλάβῃ τὴν «ἀξιοποίηση», τὴν «χρῆση» τους στὴν ἐπικοινωνία μεταξὺ «συνειδήσεων» — ὅλοι οἱ ὅροι εἶναι κατεστημένοι καὶ ἀπυχεῖς, ἀλλὰ δὲν ἔχουμε ἄλλους, ἀρκεμένους γιὰ πράγματα ποῦ χάνονται μέσα στὸν ἀπώτατο, τὸν δυσδιάκριτο ὀρίζοντα τοῦ Μέλλοντος. (Πόσο ἀνόητοι, ἀλήθεια, φαίνονται, κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια προοπτικὴ, οἱ καυγᾶδες γιὰ τὸ τονικὸ σύστημα ἢ τὸ «γλωσσικὸ ζήτημα», ποῦ ταλάνισαν, καὶ ταλανίζουν ἔως σήμερα, γενεές Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα «ἀνθρώπων» τοῦ Πνεύματος, «διανοούμενων»!...).

Η πιὸ ὀδυνηρὴ, ἢ πιὸ ἀνώμαλη, ἀσφαλῶς, «προσγείωση» τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὸ Εἰκοσιένα, ἦταν ἡ βίαιη ἀποκοπὴ τους ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς τιμῆς καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ υποδούλωσή τους στὸ πνεῦμα τῆς Λογοκρατίας : «Ἡ τιμὴ γι' αὐτοὺς ἦταν πρώτη στὸν κώδικα τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἡ ζωὴ τελευταία. Ἀντίθετα στὴν ἀντίληψη τοῦ νομοθέτη (= ἐξουσίας) ἡ ἀσφάλεια — ζωὴ ἐρχόταν πρώτη καὶ ἡ τιμὴ τελευταία. Μὲ ἄλλα λόγια, δύο κοσμοθεωρίες βρέθηκαν ἀντιμέτωπες σὲ μιὰ στιγμή ποῦ καμμιὰ ἀπ' αὐτὲς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ υποχωρήσῃ, ἐξ αἰτίας τῆς ὀξύνσεως τῶν παθῶν, τῆς ἀραιοθαίας δυσπιστίας, τοῦ φόβου νὰ καθῇ μονομιᾶς ἡ ἄγρια χαρὰ τοῦ νὰ μπορῇ ἓνας γενναῖος νὰ χαίρεται τὴν ἐλευθερίαν του σὰν «ἐξουσία αὐτοπραγίας», ὅταν αὐτὴ συνδεόταν μὲ τὴν τιμὴν του, ἀκόμη καὶ σὲ βάρος τῆς ζωῆς του» («Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΒ', σ. 606). Τὸ νὰ μπορῇ ἓνας γενναῖος νὰ χαίρεται τὴν ἐλευθερίαν του ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ νὰ χάνῃ τὴν δυνατότητα αὐτὴ ἐπὶ ἐλευθεροῦ Κράτους ἦταν ἀσφαλῶς μιὰ ἀλλαγὴ ποῦ ξέφευγε ἀπὸ κάθε λογικὴ. Ἀλλὰ αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ «λογικὴ» τῆς Λογοκρατίας : νὰ κόβῃ κάθε δεσμὸ μὲ τὸ «Λόγο», νὰ καταργῇ τίς ἀνώτερες λειτουργίες τοῦ ἐγκεφάλου.

Πιὸ ἀπλῶς, ἡ «ἀστικὴ ἐλευθερία», ἡ ἀστικὴ κοσμοθεωρία τῆς «ἀσφάλειας» — ζωῆς, ποῦ εἰσήγαγε ἡ γαλλικὴ — βαυαρικὴ νομοθεσία, δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο ἀπὸ υποβιβασμὸ τοῦ ἰδεαλιστικοῦ ἀνθρώπου σὲ ἀπλὸ θηλαστικὸ, ποῦ «λειτουργεῖ» μὲ τὰ κοινὰ σ' ὅλο τὸ ζωικὸ βασίλειο ἐνστικτοῦ αὐτοσυντηρήσεως τῆς παρεγκεφαλίδας ἢ ἀνακλαστικὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ὁ Ἀστισμὸς συνειδησιακὰ εἶναι πιὸ ὑλιστικὸς ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ Μαρξισμό,

τὴν κάπως νεώτερη αὐτὴ ἔκδοσις τῆς Λογοκρατίας...

.. ..

Ποῦ ἐντοπίζεται ἡ ἀστείρευτη δύναμις τῆς ἰδέας; Στὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἄπαστη, δὲν μπορεῖ νὰ υἱοποιηθῇ, νὰ κατακτηθῇ αὐτούσια ποτέ. Ἐλευθερία, ἀλήθεια, δικαιοσύνη ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν, χωρὶς νὰ τὶς κερδίζουν, νὰ τὶς ἀποκτοῦν ποτέ. Πρακτικὲς ἐκφράσεις ἐλευθερίας (πολιτικῆς καὶ ἀτομικῆς), ἀλήθειας (ἐπιστήμης, θρησκείας, Τέχνης), δικαιοσύνης («νομικῆς», κοινωνικῆς) ἔχουμε ἀφθονες. Κι ὅμως, ὅλοι ὅσοι ἀντιτάσσονται σ' αὐτές, ταυτόχρονα, ἐλευθερία, ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη ζητοῦν! Ὁ αἰώνιος ἀνήφορος τοῦ Σίσυφου δὲν ἔχει τέρμα. Ἡ κορυφὴ τοῦ λόφου βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν Κόσμο τοῦτο. Ἀλοῖμονο, ἂν πάγωναν οἱ ἰδέες καὶ ἔπαιρναν ἓνα ὀριστικό, τελειωτικό ἐγκόσμιον σχῆμα, ἔστω τὸ πρὸ ἰδανικὸ ποὺ μπορούμε νὰ τοὺς δώσουμε. Θὰ σταματοῦσε αὐτάματα ἡ κίνησις τῆς ἱστορίας καί, κατὰ λογικὴν προέκτασιν, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ! Ἡ γιγάντια σύλληψις τοῦ Πλάτωνα, τὸ ὑπεραίσθητό, ὡπερκόσμιον Βασίλειον τῶν Ἰδεῶν, ἔλυσε ἅπασι διὰ παντός ὅχι μόνον τὸ γνωσεολογικόν, ἀλλὰ καὶ τὰ συνειδησιακὰ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου: Ζωή, συνείδησις θὰ πῇ μικρὴ ἢ μεγαλύτερη «μέθεξις» στὶς ἰδέες, ὅχι ταύτισις μὲ τὶς ἰδέες — πράγμα ἀδύνατον. Γι' αὐτὸ ἴσως πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε τὶς λέξεις ἐλευθερία, ἀλήθεια, δικαιοσύνη μόνον μὲ τὴν ἔννοια τῶν ἀντίστοιχων θεοτήτων. Ὅταν μιᾶμε γιὰ ἐγκόσμιες ἐκφράσεις τους, οἱ σωστοὶ ὅροι εἶναι: ἐλευθέρωσις, ἀλήθευσις, δικαίωσις. Περιέχουν μέσα τους τὴν κίνησις, τὴν ἀτέλετον πορεία, τὴν μοναδικὴ αὐτή, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ὅρια σχέση ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπον καὶ στὸ ὄν. Γιατὶ τέρμα, ὁλοκλήρωσις τῆς

κινήσεως, δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὅπως δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἴδιον τὸ ὄν...

.. ..

Στέκεται ὁλοφάνερο — κατὰ τὸν σέρ Γκρένθιλ Τέμπλ — πὺς οἱ Ἕλληνες (τοῦ '21) δὲν εἶναι ἄξιοι νᾶναι ἀνεξάρτητοι. Κατὰ τὸν Φωβέλ, «οἱ Ἕλληνες (τοῦ '21) εἶναι ἀνάξιοι νὰ χειραφετηθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ἐθνικῆς καὶ ἀτομικῆς τους ἐξαχρείωσης».

Τυπικὴ ψυχολογία ἰσχυρῶν ποὺ φοβοῦνται, μήπως, ἀφήνοντας ἀπὸ τὰ κέρια τους (= χειραφετῶντας) τὸ δέμενο σκυλί τους στὸ δρόμο, μείνουν χωρὶς τὸ σκυλί, ἢ ἐξουσιαστῶν, ποὺ διστάζουν μήπως κάνοντας μιὰ «παράχωρησις» στοὺς ὑπηκόους τους, μείνουν χωρὶς τοὺς ὑπηκόους.

Ὁ πρῶτος ἔχει, ἐπίσης, τὴ γνώμη, πὺς «οἱ ἀπόμακροι παρόγονοί τους (τῶν Ἑλλήνων), ποὺ ἡ μόδα θέλησε σχεδὸν νὰ τοὺς λατρεύουμε, ἦταν, ἂν ὅχι ὁλότελα ὅμοιοι, πάντως πολὺ λίγο καλύτεροι ἀπὸ τοὺς σημερινούς». Καί, ἓνας τρίτος, ὁ Ρόκ, εἶναι βέβαιος, ὅτι «οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες (τοῦ '21) εἶναι τὸ ἴδιον σκυλαδὶ («CANAILLE») ποὺ ἦτανε καὶ στὰ χρόνια τοῦ Θεμιστοκλῆ».

Ἄν προσθέσουμε, ἐμεῖς, ὅτι οἱ ἄβυσσάλου μίσους ἀναφορές αὐτὲς τῶν τριῶν Εὐρωπαίων εὐπατριδῶν στὸ σκυλαδὶ τῶν Ἑλλήνων, παλιῶν καὶ νέων, ἐντοπίζονται χρονικὰ σὲ δύο ἱστορικὰς φάσεις ἀκρότατης ἐλευθερώσεως, νίκης (Σαλαμῖνα, Εἰκοσιένα) πάνω στὶς πρὸ ληστρικὰς, γιὰ κάθε μιὰ ἱστορικὴ φάσις, τυραννίης (Περσικὴ Αὐτοκρατορία, Σουλτανικὴ Αὐτοκρατορία) ἔχουμε πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἠθικῆς ὑποστάσεως καὶ ἰδεολογικῆς φυσιογνωμίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς «ἐλπί» τοῦ 1825, ποὺ εἶχε ἤδη καταπιῇ καὶ κύνευε μὲ τὴν ἡσυχία τῆς ὁλόκληρῃ τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἰνδία, τὴν Κίνα, τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν Αὐστραλία.

Αὗτοι ποὺ τοὺς ἀρέσει μιὰ ἰδέα, συμφωνοῦν μ' αὐτήν, ἀλλὰ τὴν θεωροῦν «πρακτικά» ἢ «πολιτικά ἀνεφάρμοστη», ἐνδιαφέρονται ἀπλῶς ἰδιὰ τὴς προσωπικῆς συνέπειας ποὺ θὰ ἔχῃ γιὰ τοὺς ἴδιους ἢ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ ἢ ἡ ἴδια ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας. Ὁ «ρεαλισμός» εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐξουσιαστικοῦ τρόπου σκέψεως, τοῦ τυραννικοῦ ἢ δουλικοῦ — εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα — τρόπου σκέψεως. Ἡ μετὰ τὸν Πλάτωνα πολιτικὴ σκέψη, ἐπιστήμη ἢ πράξις, ἢ «ρεαλιστικὴ πολιτικὴ», δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ πνευματικὴ ἢ κοινωνικὴ ἀσυννόμηση τῶν συνειδήσεων, μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ «ἐφικτοῦ». Οἱ ἰδεολογικοὶ ἰασηνοὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τοῦ Εἰκοστένου, ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιρροή, ἡ ἐπίσημη Ἑκκλησία, τὸ ραγιαδικὸ Καπεστημένο, ἀντιτάχθηκαν στὴν ἰδέα τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς δημιουργίας Ἑλευθέρας Ἑλλάδας, γιὰ τὴ θεωροῦσαν «πρώρη», «ἀνέφικτη», «ρομαντικὴ», «οὐτοπικὴ», τέλος πάντων «μὴ ρεαλιστικὴ». Ἡ ἐκ μέρους γυν «ρεαλιστικὴ» θεώρηση τῆς πραγματικότητος ἦταν σ' ἀλήθεια καθόλου ρεαλιστικὴ, ἀφοῦ οἱ ρομαντικοὶ καὶ οὐτοπιαστὲς Φιλικοὶ ποὺ ἄρχισαν τὸν Ἀγῶνα ἀπέδειξαν μὲ τὴ δημιουργίαν Νεοελληνικοῦ Κράτους — ἔστω τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ «γέλοιου» ἢ «παρὰλλάματος» ἢ «πνέματος», ὅπως τὸ χαρακτηριστίζει ὁ Παλαμᾶς — ὅτι ἡ ἰδέα τους, κάθε ἰδέα καθ' ἑαυτήν, εἶναι ἓνα πρᾶγμα καὶ ἡ λογικὴ ἢ συναισθηματικὴ τοποθέτηση, ὁ βαθμὸς «μεθέξεως» τοῦ καθενὸς σ' αὐτήν, εἶναι ἓνα ἄλλο πρᾶγμα. Τελικὰ, ἡ ἀληθινὴ πολιτικὴ σκέψη, ἐπιστήμη καὶ πράξις, σ' ἀντίθεση πρὸς τὴν ἐξουσιαστικὴν «τέχνην τοῦ ἐφικτοῦ», εἶναι ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ καθενὸς, καθαρὰ συνειδησιακὸ φαινόμενο. Ὁ ρεαλισμός, εἴτε στὴν πολιτικὴν σκέψη, εἴτε στὴν πολιτικὴν πράξιν, εἶναι ἡ διαστροφή, ὁ ἐκ-

φυλισμὸς τοῦ φαινομένου, ἡ παραχάραξη τῆς πολιτικῆς ἀλήθειας.

.. ..

Λὲν πρέπει νὰ εἶναι καθόλου τυχαῖο, ὅτι, ἂν ὑπάρχουν δυὸ - τρία πράγματα στὴν ἱστορία τοῦ Νεώτερου καὶ Σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ ποὺ ἐξφυγαν ἀπὸ τὰ στενὰ ρωμαϊκά πλάισια καὶ ἀπέκτησαν παγκόσμιες διαστάσεις, αὐτὰ ἀναπτύχθηκαν ἀποκλειστικὰ ἔξω ἀπὸ τὸ κρατικὸ πλαίσιο, ἴσως, μάλιστα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν χώρον. Τὸ φαινόμενο π.χ. τῆς πρώτης στὸν Κόσμον ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας ἐντοπίζεται καὶ ἀνακύπτει ἀνὰ τὴν ὑδρόγειον, μὲ πλαίσιο πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ τὴν οἰκουμένην, καὶ εἶναι ἀποδεσμευμένο ὅχι μόνον γεωγραφικὰ, ἀλλὰ στὴν πράξιν, καὶ νομικὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ἄν διαθέτουμε ὠρισμένες προσωπικότητες τοῦ Πνεύματος ποὺ ἐξφυγαν, ἐπίσης, ἀπὸ τὴ ρωμαϊκὴν μετριότητα καὶ ἀσημαντότητα καὶ πέρασαν στὴν παγκόσμια πρωτοπορία (Ἑλύτης, Σεφέρης, Καβάφης, Καζαντζάκης), αὐτὲς κινήθηκαν αὐστηρὰ ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς κρατικῆς μας πνευματικῆς ζωῆς (ποτὲ δὲν τοὺς δέχθηκε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ ποτὲ δὲν τοὺς βράβευσε κανεὶς ἐδῶ), μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς κορυφαίους αὐτοὺς ἔζησαν ἔξω ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν χώρον, «προγεγραμμένοι» ἀπὸ τὸ ἐδῶ Καπεστημένο.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὸν τομέα τῆς Ἑπιστήμης, μὲ τὴς μιὰ—δυὸ ὅλες καὶ ὅλες προσωπικότητες παγκοσμίως διαστάσεων (Παπανικολάου, Κοτζίδης). Θὰ μπορούσε νὰ προσθέσῃ κανεὶς καὶ ἓνα - δύο περιστατικὰ ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς ποὺ συγκλόνισαν τὸν Κόσμον (Μεσολόγγι, Ἀρκάδι), ποὺ ἐγίναν ἐπίσης ἔξω ἀπὸ τὰ πλάισια τῆς ἐπίσης-

μης «πολεμικής πολιτικής», ανεξάρτητα από το Κατεστημένο, που ἀδιάφορο ἄφηνε τοὺς ἥρωες νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείνα ἢ νὰ ὀλοκαυτωθοῦν. Πρέπει νὰ ἀντλήσουμε ὅλη τὴ σημασία τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς: μέχρι στιγμῆς ἀποτελεῖ ἱστορικὸ νόμο, χωρὶς ἐξαιρέσεις, ὅτι «ἐλληνικὸ ἔργο», δηλαδὴ ἔργο ἀληθινό, ἐλεύθερο καὶ πρωτοποριακὸ, εἶναι ἀσυμβίβαστο μετὰ τὸ Ρωμαϊκόν. Ὅπου ὑπάρχει τὸ πρῶτον, δὲν ὑπάρχει τὸ δεῦτερον· καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ δεῦτερον, δὲν ὑπάρχει τὸ πρῶτον. Ἄν ἀπ' αὐτὰ ἢ πορῇ νὰ συναχθῇ κάποιο συμπέρασμα, κάποιος ὁδηγὸς γιὰ τὸ μέλλον, αὐτὸς, χωρὶς δεύτερη κουθέντα, εἶναι ὁ ἐξῆς: Θέλετε νὰ ξαναδώσετε στὸν Ἑλληνισμὸ τὴν παλιὰ του πρωτοποριακὴν σειρά, τὴν παλιὰ του πρωτιά, θέλετε νὰ τὸν ἀπαλλάξετε ἀπὸ τὴν σημερινὴν κατάντια του ὡς εὐραγοῦ; Ἀπελευθερώσετε τὸν Ἑλληνα ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκόν. Ἀποσυνδέσετε ὅλους τοὺς τομεῖς, Παιδεία, Οἰκονομία, Ἐπιστήμη, Τέχνη, Ἄμυνα, Ἐρευνα, Τεχνολογία, Γεωργία, ἀπὸ τὸ Κράτος. Ὅχι ὅλο καὶ πρὸς Κρατικὴ ἢ Παιδεία — ἀκόμη καὶ τὰ φροντιστήρια· τὸ ἀντίθετο: Καταργήστε τὴν Κρατικὴν, τὴν ἀποτυχημένην Παιδείαν, καθ' ὀλοκληρίαν, ἀφήστε τὴν Ἐκπαίδευση ἐλεύθερη, στὰ χέρια τῶν

ἰδιωτῶν, ὅπως ἦταν ἐπὶ ἀρχαιότητος καὶ ὅπως ἦταν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὅχι Κρατικὴ, σοσιαλιστικὴ οἰκονομία· τὸ ἀντίθετο: Ἀπαλλάξετε τὸν οἰκονομικὰ δρῶντα Ἑλληνα ἀπὸ τὴν παραλυτικὴ λαβὴ τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ. Ὅχι ἄμυνα κρατικὴ· ἀναθέσετε τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐλευθερίαν στὸν Ἑλληνα, τὸν ἰδιώτη Ἑλληνα, ὅχι τὸν ἐπαγγελματία, μεταβιβάσετε τὸ λειτουργήμα τῆς ἄμυνας, στὸν ἐκτὸς κρατικοῦ πλαισίου Ἑλληνα, ὅπως ἦταν ἐπὶ ἀρχαιότητος, ὅπως ἦταν τὸ Εἰκοσινέον—ὅπως εἶναι, ἐπὶ τέλους, τὸ ἀμυντικὸ καθεστῶς καὶ σὲ ὠρισμένα σύγχρονα Κράτη, σὰν τὸ Ἰσραήλ, τὴ Λιβύη, τὴ Γιουγκοσλαβία, τὴν Ἑλβετία. Παρακληθῆτε, ἐσεῖς οἱ φορεῖς τοῦ Κράτους, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν Κυβερνήσεων, ἀπὸ κάθε ἀνάμιξη, ἐπιτροπεία, παρέμβαση στοὺς χώρους τῆς Ἐρευνας, τῆς Τεχνολογίας, τῆς Ἐπιστήμης· ἡ ἱστορικὴ πεῖρα ἀποδεικνύει ἀτράνταχτα, ὅτι ἡ «συμμετοχὴ» σας στοὺς τομεῖς αὐτοὺς ἰσοδυναμεῖ μὲ στραγγαλισμὸν τοὺς! Ἄς ἀποτινάξουμε κάποτε τὶς ψευδοπρολήψεις, τὶς αὐταπάτες, τὴν ἀπόλυτη τύφλωσίν μας μπροστὰ στὰ ὀφθαλμοφανῆ διδάγματα τῆς ἱστορίας μας, πρόσφατης καὶ σύγχρονης.

Μετέωρος

Γεώργιος Καραϊσκάκης: Ἴδου ὁ ῥῆλληνας

Ο ἰ ἀμόρφωτοι καὶ πεινασμένοι ἀγωνιστὲς τοῦ 21, ποὺ ἴσαν γίγαντες ξεσηκώθηκαν καὶ συνέντριψαν τίς τουρκικὲς στρατιᾶς μὲ μοναδικὰ τοὺς ὅπλα τὴν πίστη στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ αἷμα τους, ἑκτὸς τῶν ἄλλων, ἀποτελοῦν πρότυπα ἀνθρώπων. Διαποτισμένοι ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ μῦθο, μυθικοὶ κι αὐτοὶ στὴν ἔκφραση καὶ λεβέντες στὴ συμπεριφορὰ, βάλθηκαν νὰ συναγωνισθοῦν καὶ νὰ ξεπεράσουν τοὺς «Ἑλλένηδες» καὶ «Ἑλληνάδες» στὴν ἀνδρεία καὶ στὴν ἀρετὴ. Ἡ ἀγάπη τους στὴ φυσικὴ καὶ ἐλεύθερη Ζωή, ἡ ἀστοχασιὰ τοῦ θανάτου, ἡ ἀδιαφορία τους γιὰ τὰ ταπεινὰ καὶ ἐφήμερα, ἡ ἠθικὴ τελειότητα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἀρετὴ τους, ἀποτιλοῦν ἐξαιρετὲς πρῶτες ὕλεις γιὰ τὴ σύνθεση μιᾶς ὁλοκληρωμένης Ἱδεαλιστικῆς Κοσμοθεωρίας, ἐντελῶς ἀσχετῆς μὲ τὰ ἰσχύοντα ὕλιστικά — λογοκρατικὰ συστήματα.

Ἑξαιρετικὴ θέση μεταξὺ τῶν μυθικῶν μορφῶν τοῦ 21 κατέχει ὁ Καραϊσκάκης.

Καραϊσκάκης, ἐκφραστικὸ παράδειγμα λειτουργοῦ τῶν ἀθάνατων καὶ οἰκουμενικῶν ἰδεῶν τῆς Ἑλληνικότητος. Μειγαλωμένος στὰ βουνά, χωρὶς γονεῖς καὶ «προσπάτες», μὲ μοναδικούς δασκάλους καὶ συγγενεῖς τὴ φύση καὶ τοὺς παλιότερους καπετάνιους, ἀπέβη ὁ μεγαλύτερος ῥῆλληνας τῆς ἐποχῆς του, ἡ ψυχὴ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας καὶ ὁ τρόμος τῆς Τουρκίας, μὰ καὶ τῶν λογοκρατούμενων πολιτικῶν, ποὺ, ἴσαν πράκτο-

Τοῦ

Σ. ΠΑΝΑΓΟΥ

ρες τῆς Δύσεως, εἶχαν ἔλθει μὲ ἀπόφαση νὰ συμπίεσουν τὴν ἐπιανάσταση ἢ νὰ τὴν περιορίσουν στὰ στενὰ ὅρια τῆς Πελοποννήσου.⁽¹⁾

Οἱ σκέψεις καὶ τὰ ἐνορμήματα τοῦ Καραϊσκάκη ἐκινοῦντο γύρω ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, τὸ δίκαιο καὶ τὴν τιμὴ, ὅπως αὐτὸς τὰ γνώρισε στὸν ἀδιάκροτο ἀγῶνα ποὺ ἔκανε, γιὰ νὰ ἐπιβιώσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸν ἑαυτό του, ὅπως ἡ φύση τὸν ἐπλάσει. Ὁ ὠφελιμισμὸς καὶ ἡ ἐξουσιαστικὴ πολιτικὴ τὸν ἀφηνεῖν ἀδιάφορο, ἐνῶ οἱ πράξεις καὶ ἡ συμπεριφορὰ του ἦταν προσηματολισμένες πρὸς τὴν ἀρετὴ. Ὁ στρατηγὸς ποτὲ δὲν ἀνακατεύθη-

(1) «Ἄπαξ διὰ παντός», ἔγραφε ὁ Ἀμπερντιν στὸν Κάνιγκ, «πρέπει νὰ δηλώσω ὑμῖν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν εἶναι ὁ διὰ παντὸς τρόπος περιορισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Κυκλάδας», (Γουσταύου Χέρτσεργ, «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως», μετ. Π. Καρολίδου, τόμος 4, σελὶς 36).

κε στη λογοκρατική πολιτική, αν και οί αντίπαλοί του έκαναν έπαινελημμένες προσπάθειες νά τόν προσεταιρισθούν: «Μιά πρώτη και κύρια άρετή είχε' ποτέ δέν πάλαιψε μέ τόν έαυτό του. 'Η καρδιά του πάντα άγνή, καρδιά γενναία πού ξεχνάει τó κακό. Δέν άδίκησε, δέν ξεδικήθηκε, δέ φίλησε άχρείες ποδιές τών δυνατών. "Αν πάλαιψε λοιπόν, ό άγώνας του ήτανε μέ τούς άλλους, τούς κακούς, όχι μέ τόν έαυτό του. 'Αλλά και πάλι ποτέ δέν πήγε κυνηγώντας τόν όχτρό του. Αυτό τόκανε σπόν πόλεμο. "Έφερε άδέξια νά φυλάγεται άπ' τών κακών τó χέρι κι άδέξια άποκρινότανε μέ χτύπημα σόν χτύπημα, αλλά και πάλι σταματούσε εκεί. Τó χτύπημα τó παρρησιόστο, τού αντίπαλου τήν καταφρόνια, τó θάνατο, ποτέ δέν τά 'θανε σόν νού του». (2)

Μέ άφετηρία τήν άνδρεία και τήν τιμή ό Καραϊσκάκης διαμόρφωσε τήν καθαυτού δική του κοσμοθεωρία και απέβη άπρωτος άπέναντι στά ύλιστικά δολώματα και στίς έξουσιαστικές παγίδες τής Λογοκρατίας. "Αν και ξεσκολισμένος άπό τή στρατιωτική σχολή τού 'Αλή Πασά, τού πιό δόλιου και άπάνθρωπου όλων τών τυράννων τής έποχής του, κατάφερε νά άποφοιτήσει άγνός και άμόλυντος. Διαθέτοντας ήθικοπνευματική αύτάρκεια μπορούσε νά μεταβάλλεται πότε σέ άγγελό — γιά τούς φίλους του, και πότε σέ δαίμονα τρομερό — γιά τούς έχθρούς του. Είχε τή δύναμη νά άναγνωρίζη τά σφάλματά του, νά

υποκλίνεται μπροστά σόν δίκαιο και στήν αλήθεια και νά μένη πιστός στήν ιδέα τής 'Ελευθερίας, στήν όποία προσέφερε όλες τις δυνάμεις του. Προσηλωμένος αύστηρά σόν χρέος του αυτό απέβη ό Καραϊσκάκης «μέγας άνήρ», ό «σωτήρ τής έποχής του», κατά πού παρατηρεί ό Κάρλαϊλ, (3) και «τó τελευταίο όργανο τής Θείας Προνοίας πρός άπελευθέρωσιν τής 'Ελλάδος», κατά τó Ν. Δραγούμη. 'Ο 'Αλή Πασάς, πού ένωρίς διέγινωσε τις ικανότητες τού Καραϊσκάκη, τού συγχωρούσε κάθε άταξία και λιποταξία, γιά νά επιτύχη τόν προσεταιρισμό του. (4)

'Αντίθετα οί λογοκράτες πολιτικοί τής έποχής του, ντόπιοι και ξένοι, χρησιμοποίησαν όλα τά μέσα πού τούς παρείχε ή έξουσία, τή «δικαστική δολοφονία», τή δισαφήμιση και τόν ήθικό έξευτελισμό, τόν πολιτικό παραγκωνισμό, τις συνωμοσίες, τήν έξαγαρά συνειδήσεων τών στρατιωτών του, τήν προβοκάτσια και τέλος, πιά, τήν ύμή δολοφονία, προκειμένου νά άπαλλαγούν άπό τó στρατηγό πού άποτελούσε έμπόδιο, γιά τήν έφαρμογή τών σχεδίων τους.

Στό Αιτωλικό, ό Καραϊσκάκης, όπου κλήθηκε άπό τόν «έκλαιμπρότατο πρίγκηπα» ('Αλ. Μαυροκορδάτο) στή γνωστή δίκη, δέν πήγε μέ τά άρματα νά διαλύση τó άθλιο δικαστήριο, όπως θά εύχονταν οί έχθροί του, αλλά πήγε μόνος του και μ' ένα χωρατό κατάφερε νά έξευτελίση τούς μισοκοφορεμένους και φραγκο-

(2) Γιάννης Βλαχογιάννης, «'Ιστορικά σημειώματα», τ. 2, σελίς 5.

(3) "Όπως αναφέρεται άπό πόν Κωστή Παλαμά, «'Απαντα», έκδ. Μπέρη, τόμος 16ος, σελίς 340.

(4) «Τι θέλεις νά σέ κάμω ώρέ Καραϊσκάκη», τόν ρωπούσε ό 'Αλής. «'Αν μέ γνωρίζης άξιο δι' αύθέντην, κάμε μέ αύθέντην' άν μέ γνωρίζης άξιον δι' χουσεμπάρην, κάμε μέ χουσεμπάρην' άν μέ γνωρίζης άνάξιον τού παντός, ρίξε μέ εις τής λίμνης τών 'Ιωαννίνων τόν σιγιαλάν», άπαντούσε, (Γιάννης Βλαχογιάννης, «'Ιστορική άνθολογία», άριθ. 500).

φορεμένους καννίβαλους, πού άσπαμάτητα έπιζητούσαν τὸ θάνατό του. (5)

«'Ο έκλαμπρότατος, τὸ Ζυμάρη τῶν τούρκων, (...) κατάτρεχε τὸν Καραϊσκάκη νά τὸν καταδικάσῃ εἰς θάνατον. Χαζίρι τ' άργαλεῖα τῆς δικαιοσύνης του καὶ τῆς άρετῆς του νά τὸν πᾶνε εἰς τὸν "Αδῆ, άφου γλύτωσε τὴν πόσες πληγές καὶ δυστυχίες άπό τὸ πόφερε δι' αὐτήν τὴν πατρίδα. Σκότωμα στὸν Καραϊσκάκη, ὅτι δέν εἶναι κόλακας τοῦ Μαυροκορδάτου, δέν εἶναι ποταπὸς καθὼς ἐκείναι ὁπὺ τὸν κολακεύουν (...). 'Εσὺ έκλαμπρότατε, άπό τὸν καιρὸν ὅπου κόπιασες ὅλο νέα πράγματα μᾶς ἤφερες, νέον φρουῖτον σ' ἐμᾶς τοὺς "Ελληνες, παραλυσίαν καὶ άφανισμόν. "Αν πετύχαινες νά σκοτώσῃς τὸν Καραϊσκάκη, πὺ θά τὸν βρίσκαμε ὅταν ἡ Ρούμελη γιόμωσῃ τουρκικὰ καὶ προσκύνῃσιν ὅλοι άπό τὴν καλὴν σας κυβέρνησιν κι άρετή, ὁπὺ δείξετε εἰς τὴν πατρίδα ὅλοι ἐσεῖς οἱ πολιτικοί; Αὐτὸς ὁ τούρκος ὁ Καραϊσκάκης, σύναξε ὅλους τοὺς άπλارχηγούς καὶ πῆγε μαζί μ' αὐτοὺς μὲ τὰ ἴδια τους ἔξοδα καὶ θυσίες κι ἔχοντα ὅλην τὴν άγάπῃ σ' αὐτόν, πῆγαν καὶ ξαναλευτέρωσαν τὴν Πατρίδα καὶ εἰς τὴν "Αράχοβα καὶ Δίσταμον στήσαν πύργους μὲ κεφάλια τῶν Τούρκων». (6)

'Απαλλαγμένος ὁ Καραϊσκάκης άπό ύλιστικὲς σκοπιμότητες ἔβρισε σάν

άνώτατο στόχο του τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας. Σὲ αντίθεση μὲ ἄλλους άπλارχηγούς πὺ ξεκίνησαν πάμφτωχοι καὶ στὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως βρέθηκαν πάμπλουτοι, ὁ Καραϊσκάκης ξεκίνησε τὸν άγῶνα μὲ πολλὰ λεφτὰ καὶ άπέθανε φτωχός.

«Διότι θαυμαστή ἦτο ἡ τοῦ άνδρός άφιλοκέρδεια. "Οχι ὅτι δέν ἡγάπα τὰ χρήματα! 'Ερωτηθεῖς ποτὶ τί άπῆλαυσεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, άπήντησεν διὰ τοῦ ἑξῆς τριστίχου:

Νέος ύπανδρεύθηκα, ωραίαν γυναῖκα
(πῆρα.
Ζεύκια πολλὰ ἐτράβηξα, δόξαν μεγάλην
(λην ἡῦρα,
Καὶ γρόσια ἐκαζάντησα, ὅσα μοῦ ἤ-
(τον χρεια.

Καὶ τῶντι ἐν άρχῇ τῆς ἐκστρατείας, εἶχεν ἔτι περιουσίαν άξιόλογον ἀλλά, λέγει ὁ "Αγγλος ιστορικός Γόρδων, ὅστις ὑπῆρέτησεν ὑπ' αὐτόν καὶ τὸν ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ σύνεγγου, άποθανὼν δέν κατέλειπεν εἰμὴ πολλὰ ἀλίγα χρήματα, διότι κάθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δέν ἔπαυσεν άφειδῶς παρέχων εἰς αὐτὴν ἐξιδίων». (7)

Πράγματι ὁ Καραϊσκάκης «τότε εἶχε ψωμί» ὅταν εἶχαν καὶ οἱ άγαπητοὶ "Ελληνες ἡ κλίνη του ἦτον κλίνη άπλοῦ στρατιώτου πρωταγωνιστῆς, ἐπαρουσιάζετο καὶ τὴν τιμὴν τοῦ άγῶνος ὅλην τὴν άπέδιδεν εἰς ἄλλους». (8)

(5) 'Ο Μαυροκορδάτος μετὰ τὴν δίκη ἔγραψε στὴν 'Επιτροπὴ τῆς Ζακύνθου: «Δυστυχῶς ἀκόμη ζῇ...».

(6) Στρατηγὸς Μακρυγιάννης, «'Απομνημονεύματα», τ. 1, σελίς 212.

(7) (α) Κ. Παπαρηγόπουλος, «'Απομνημονεύματα Δ. Αἰνιάνος», σ. 39.

(β) «'Η μεγαλύτερη τιμὴ γιὰ τὴ μνήμη του στέκεται πῶς ἐνῶ ἄλλοι ἕνα μονάχα σκέφθηκαν, πῶς νά πλουτίσουν, ὁ Καραϊσκάκης πέθανε ἑξαιρετικὰ φτωχός» (BLAQUIERE).

(8) Σπ. Τρικούπη, «'Λόγοι ἐπικήδειοι καὶ ἐπινίκιοι», σελίς 43.

Γεννημένος στρατιώτης, άνοιχτό-καρδος και πλούσιος στη ψυχή άντιοικονομιστής και άντιωφελιμιστής, όπως ήταν, κέρδιζε την εκτίμηση και τó σεβασμό των στρατιωτών και για τó ότι ήξερε νά συμπεριφέρεται άναλόγως στόν καθένα και άνάλογα μέ τήν κάθε στιγμή, μέ γνώμονά του τó δίκαιο και ποτέ τίς προσωπικές του διαθέσεις. Στα παλληκάρια του πού διακρίνονταν στίς μάχες, στους "Ελληνές του, απέδιδε χίλιες δυό τιμητικές διακρίσεις και τούς φιλοδωρούσε μέ μπιστόλες και φλουριά μέ καμάρι τούς παρουσίαζε στους άλλους άξιωματικούς, προβάλλοντάς τους σάν παράδειγμα πρός μίμηση. Αντίθετα τούς άχρείους και δειλούς τούς γελοιοποιούσε και τούς κατεξευτέλιζε, άποκαλώντας τους «ταλ-λαρίσιους», «σαπικοιλίες», «ψοφί-μια» και άλλα παραιτσούκλια, τά ό-ποία ό κόσμος χρησιμοποιεί μέ-χρι σήμερα.

Τό στράτευμα του Καραϊσκάκη, πού κατά καιρούς ξεπέρασε τίς δέκα πέντε χιλιάδες, ήταν άποκλειστικά δημιούργημά του, καρπός της προσωπικής άξίας του, της καρτερικό-τητας και στρατηγικότητάς του, της μεγαλοκαρδίας του, μέ μιά λέξη της άνθρωπιάς του. Η διάλυσή του, άμέ-σως μετά τó θάνατο του στρατηγού και ή αυτοκαταστροφή του, άν μή τι άλλο, βεβαιώνουν τήν άλήθεια αύτή.

«Όλοι Άξιωματικοί τε και Στρα-τηγοί δέν έφοβοῦντο, δέν εύλαβοῦν-το μήτε έθνος, μήτε Διοίκησιν, μόνιον τόν Καραϊσκάκην έφοβοῦντο και έ-τρεμον. Έν ταυτῷ όμως και τόν έσέ-βοντο και τόν ήγάπων. Η Έλλάς άλ-

λαν άξιώτερον Άρχηγόν και φρονι-μώτερον δέν έγνώρισεν παρά τουτον και είς τά πολιτικά και είς τó νά δι-οική στρατεύματα Έλληνικά της Έ-παναστάσεως». (9)

Άνάλογος ήταν και ό σεβασμός των Τούρκων για τόν Καραϊσκάκη, πού τόν θεωρούσαν άνώτερο όλων στην άνδρεία, στην στρατηγική και στην τιμιότητα. «Πολλά έχει διαβά-σει ό καθένας σας για κατορθώματα πού κάνουν στρατηγοί ποτές ουως, έγώ τουλάχιστο, δέν έχω άκουστά κάτι τέτοιο: ό άρχιστράτηγος μ' έναν πελεμιστή νά τριγυρνάει όλοφάνερα μέσα στό στρατόπεδο του όχ-τροῦ!» (10)

Ό Κιουταχής, πού πάντα μιλού-σε μέ θαυμασμό για τόν Καραϊσκά-κη, πίστευε ότι, άν άφηνόταν έλεύ-θερος και δέν έδολοφονείτο, πολύ σύντομα θ' άνέβαινε στη Μακεδο-νία: επέπληξε, κατά πού λέγεται, ά-ξιωματικό του κόλακα, πού προσπά-θησε νά τόν επαινέση, μειώνοντας τόν Καραϊσκάκη, μέ τούτα τά λό-για: «σώπα, καταραμένε! μή μικραί-νεις τή δόξα μου». (11)

«Ό θάνατος του Καραϊσκάκη, γρά-φει ό HOWE, σκόρπισε στό Έλληνι-κό στράτευμα τήν αποθάρρυνση και τήν άπελπισία. Κι άν χρειάζεται άλ-λος φόρος τιμής στη μνήμη του, τόν άπένειμαν οι Ιούρκοι μέ τίς χαρμό-συνες μπαταρίες τους και τίς κραυ-γές τους, πού φανέρωναν τήν εύτυ-χία τους για τó θάνατο εκείνου, πού τότε φοβόνταν πióτερο άπ' όλους τούς τιτλούχους φιλέλληνες πού άν-τιμετώπισαν». (12)

(9) Δ. Σουρμελή, «Ιστορία των Άθηνών κατά τόν ύπέρ έλευθερίας άγώνα», σ. 209.

(10) Δ. Φωτιάδη, «Καραϊσκάκης», σελίς 378.

(11) Δ. Φωτιάδη, ένθ. άνωτ., σελίς 495.

(12) Ένθ. άνωτ., σελίς 462.

Θαυμαστή ήταν όμως και η καρτερικότητα του στρατηγού και η υποταγή του στον απώτερο σκοπό, που αποτελούσε γι' αυτόν η απελευθέρωση της πατρίδας του και τίποτα περισσότερο. Ένώ οι Τρικούηδες, οι Μαυροκορδάτοι και πολλοί από τους όπλαρχηγούς επιζητούσαν διά της Έπαναστάσεως να «μπαλωθούν», ο στρατηγός ευθυγράμμιζε τη σκέψη και τη συμπεριφορά του προς τον σκοπό της ιδέας της Έλευθερίας. Τα αξιώματα και οι διακρίσεις χωρίς να τον αφήνουν αδιάφορο μια και σχετίζονται με τη Δικαιοσύνη, την αξιοκρατία, δεν έγιναν αφορμή να αποπροσανατολισθή από το σκοπό του.⁽¹³⁾ Οι διαπιστωτικές προοπτικές των πολιτικών, οι φαυλότητες και οι φτηνιές τον άφησαν έντελώς αδιάφορο. Στο Ανάπλι εξέφρασε με τον καλύτερο τρόπο την ανωτερότητα του ήθους του, την καρτερικότητα και αγνότητά του, και τέλος την αμετακίνητη θέση του να μείνη πιστός στην ιδέα της Έπαναστάσεως. Τους όπλαρχηγούς που κατακυλούσαν στην αθλιότητα, απομακρυσμένοι από τους σκοπούς του '21, και ήταν έτοιμοι να αλληλοσπαράχθουν για τα μηνύματα και τα ψευδοδιπλώματα — δολώματα των πολιτικών και της Δύσεως — τους επανέφερε στην τάξη με δυο μόνο λόγια του και το παράδειγμά του:

«Εγώ δεν ντροπιάζομαι μαζί σας, ούτε και μολεύω τα παλληκάρια μου με τις βρωμοδουλιές σας. Πόλεμο⁽¹⁴⁾ με τέτοιες σιχασιές δεν κάνω».

Ο έμφύλιος αποφεύχθηκε χάρη

στον Καραϊσκάκη, που παγίδευσε και τους διπλωμάτες — πολιτικούς αναγκάζοντάς τους, θέλοντας και μή, να του αναθέσουν το Ξαναζωντάνεμα του αγώνα στη Στερεά Ελλάδα, και άκυρώνοντας τα καταχθόνια σχέδιά τους να περιορίσουν την Έπανάσταση στο Μοριά. Τό επιχείρημά τους ότι είναι άδαιο το δημόσιο ταμείο κατερρίφθη μετά την δήλωση του στρατηγού, ότι μπορεί να κινηθῇ και χωρίς «παράδες και ζαϊρέδες».

«Δεν δυνάμεθα να μη θαυμάσωμεν την εξαίσιαν δύναμιν της Έλευθερίας και τον άφειδῆ τρόπον δι' ου αὐτή άνταιμείβει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργοὺς· οὐδεὶς τῶν ἐξόχων τῆς ἐπαναστάσεως άνδρῶν, από τοσοῦτου ταπεινοῦ ὀρμήσας σημείου, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀφίκετο περιωπῆς».⁽¹⁵⁾

Η στρατηγικότητα και το μεγαλεπήβολο πνεῦμα του Καραϊσκάκη, σε συνδυασμό με την αμετακίνητη απόφασή του να παραμείνη πιστός στην ιδέα της Έλευθερίας, και η άμεμπτη συμπεριφορά του, που δεν άφηνε περιθώρια παρερμηνείας, έφειραν σε εξαιρετικά δύσκολη θέση τους διωρισμένους πράκτορες της Λογικρατίας, που αδυνατούσαν να πραγματοποιήσουν τα σχέδια, για τα όσα είχαν έλθει στην Ελλάδα. Οι Άγγλοι αναγκάστηκαν να αποβάλλουν τις μάσκες του «φιλελληνισμού» και να συνεργάζονται άνοιχτά με τον Ιμπραήμ, προκειμένου να καταπνίξουν την Έπανάσταση. Ο πρόξενός τους στην Πάτρα GREEN ήταν ο τροφοδότης των πολιορκη-

(13) «Αἱ Ἀθήναι· να ἐλευθερωθῶσι, τὰ μέσα τοῦ στρατοπέδου να μὴ λείψωσι καὶ εἶμαι πρόθυμος να δεχθῶ ὅποιονδήποτε ἀρχηγόν διορίσωσιν» (Αἰνιάνος, «Ἀπομνημονεύματα», σελίς 1123).

(14) Ἐννοεῖ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο.

(15) Κ. Παπαρηγόπουλος, «Ἡ βιογραφία τοῦ Στρατηγοῦ Γ. Καραϊσκάκη».

τῶν τοῦ Μισολογγίου. Ὁ Κόχραν, ἀρχιναύαρχος, ἀνέλαβε τὴ Διοίκηση τοῦ στρατοῦ Ξηρᾶς, ἐνῶ ὁ Τσώρτς, ἀρχιστράτηγος, ἔκανε κρουαζιέρες στὸ Σαρωνικό. Ὁ Φαβιέρως ἀνέλαβε τὸν τελευταῖο ρόλο τοῦ προβοκάτορα, δίνοντας παραπειστικές πληροφορίες στὸν Καραϊσκάκη, ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάσταση τῶν κλεισμένων στὴν Ἀκρόπολη.

Ὁ στρατηγὸς ὅμως τοὺς ἀνεχόταν, παρὰ τὴν ἀγανάκτηση τοῦ στρατεύματός του, ἀλλὰ τοὺς ἀνάγκαζε κάθε φορὰ νὰ ἐξευτελιζῶνται ἀκόμη περισσότερο, ἀποκαλύπτοντας τὸ βρώμικο παιχνίδι τους.⁽¹⁶⁾ Δὲν τὸ ἔπραξε ὅμως, γιατί εἶχε ἀποφασίσει νὰ γίνῃ ἄγγελος! Κάνοντας τὴ δῆλωση αὐτὴ στὸ Ζαῖμη, δὲν ἐξέφραζε μετάνοια ὁ Καραϊσκάκης, γιὰ ἐγκλήματα ποὺ δὲν εἶχε πράξει, οὔτε καὶ ἔδινε καμιά ὑπόσχεση νὰ φανῇ καλὸς Ἕλληνας, ποὺ πάντα ἦταν. Ὁ στρατηγὸς ἀπλοῦσεται, πράγμα ποὺ δὲν ἐννόησαν οἱ βιογράφοι του, ἐξέφραζε τὴν ἀπόφασή του νὰ μεταφέρῃ τὸ ἐλεύθερο, δίκαιο καὶ τίμιο πνεῦμα τῆς Κλεωτουριάς στὸν «ἐπίσημο» χώρο τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπόφαση στὴν ὁποία ἔμεινε πιστὸς μέχρι θανάτου.

Οἱ ξενόφερτοι ἀντιλήφθηκαν πολὺ καλά, ὅτι εἶναι ἀδύνατη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σχεδίων τους, ὅσο θὰ ζοῦσε ὁ Καραϊσκάκης, καὶ ἀφοῦ ἐξάντλησαν ὅλα τὰ μέσα, ἔφθασαν στὴ δολοφονία. Ἡ ἐξουσιαστικὴ Λογοκρατία κατελήφθη ἀπὸ τρόπο καὶ σύγχυση στὸ ἀντίκρουσμα ἐνὸς Ἕλληνα καὶ μόνο, ἐνὸς στρατιώτη τῆς Ἐλευθερίας. Τὸ ἀπελεύθερο πνεῦμα του, ἡ ἠθικο-πνευματικὴ αὐτάρκειά του, ἡ αὐστη-

ρὴ προσήλωσή του στὰ ἔργα καὶ τὸ δίκαιο, ἡ φιλαλήθειά του καὶ οἱ ἀξιοκρατικές του ἀρχές, ὠδηγοῦσαν σίγουρα καὶ ἀσφαλῶς στὴ Νίκη. Οἱ χιλιάδες τῶν στρατιωτῶν ποὺ αὐθόρμητα τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ ὁλοένα αὐγάζαιναν, ἡ ἀγάπη τοῦ ἀμαχοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδας ποὺ τὸν θεωροῦσαν πατέρα τους, οἱ μαννάδες ποὺ συμβούλευαν τὰ παιδιά τους νὰ μοιάσουν τοῦ «νόθου νιοῦ τῆς καλογρηᾶς», ἀποτελοῦν τὸν ἀσφαλῆστερο δείκτη τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀκτινοβολίας ποὺ ἀσκοῦσε ὁ μέγας πολέμαρχος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Ἑλληνίδα Λευτεριά, ποὺ ἐφιππητοῦσε τὸ ἄλογό του ἐπισκεπτόταν τὴν Ἀθήνα, ἂν δὲν ἐδολοφονεῖτο ὁ στρατηγός, θὰ κατακτοῦσε τὸν κόσμο. Ἡ Λογοκρατία θιάσπηκε νὰ τὸν δολοφονήσῃ, γιατί στὸ πρόσωπό του ἀναγνώρισε τὸν ἥρωα, τὸν ἀσυμβίβαστο ὑπῆρέτη καὶ λειψουργὸ τῆς Οἰκουμένης Ἐλευθερίας. Σὰν Ἕλληνας ὁ στρατηγὸς δὲν ἔκανε κανένα συμβιβασμό, ἀλλὰ καὶ δὲν συγχωροῦσε καμμιὰ ὑποχώρηση καὶ ὑποταγὴ τοῦ ἀτόμου. Ἄν καὶ οὐδέποτε ἀνέγνωσε τίποτα σχετικὸ μὲ τὴν Ἑλληνικότητα, στιγμάτισε μὲ τὸ χειρότερο τρόπο τὸ ραγιαδισμό καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ καὶ ἔδωσε τὸν καλύτερο ὅρισμό τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ Ἕλληνα, ποὺ δὲν καταδέχεται νὰ ζῇ δούλος καὶ αἰχμάλωτος, ἀλλὰ προτιμᾷ «μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ παρὰ τὰ σαράντα χρόνια τῆς σκλαβιάς».⁽¹⁸⁾

«Κερατάδες! Αὐτονοοὺς ὁποῦ αἰχμαλωτίσετε ἦτον ἐδικοί σας, ἦτον Τοῦρκοι, ἦτον Ἑβραῖοι, διότι αὐτὸ θὰ εἰπῇ ραγιάς. Ἰδοὺ οἱ Ἕλληνες! Αὐτοὶ σὰς χέζουν καὶ τώρα καὶ πάν-

(16) «Βλέπω πὼς κακὰ θὰ τὰ πᾶμε μὲ τοὺς Φράγκους τούτους' φοδᾶμαι πὼς θὰ μὲς φᾶνε μὲ τὴν ἀβοστανιά τους» (Δ. Φωτιάδης, «Καραϊσκάκης», σελίς 436).

(17) Στρατηγὸς Μακρυγιάννης, «Ἀπομνημονεύματα», τ. 1, σελ. 391.

(18) Ρήγας Φερραῖος.

τα».(19) απάντησε στους αντιπρόσωπους του Κιουταχί, όταν του παρουσίασαν «επαγγελματίες» προσκυνημένους, για τη δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων.

Τὰ παλληκάρια, οἱ Ἕλληνες, δὲν προσκυνοῦν καὶ σὰν γνώμονα ἔχουν τὸ «Ζῆν ἐλεύθερα ἢ ἀποθνήσκειν», ποῦ ἀποτελεῖ μετάπλαση τοῦ σπαρτιατικοῦ «ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς». Ὁ Κυριακούλης Μαυρομυχάλης ἀρνούμενος νὰ προσκυνήσῃ, ἀρνεῖται ταυτόχρονα καὶ τὸ δικαίωμα στὸν Τούρκο Ἀγά νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ: «Ἐνδέχεται νὰ πολεμήσωμεν μαζί, ἀλλὰ ζωντανὸν δὲν θὰ μὲ πιάσῃς, ἂν δὲν σὲ νικήσω».(20) Ὁ Καραϊσκάκης συνεπῆς στὴν πίστη αὐτὴ πεθαίνει σὰν «σφαχτάρη», κατὰ ποῦ εὐχονταν τὰ παλληκάρια,(21) κι ὅχι σὰν ψοφίμι, ὅπως ἐμπαιχτικά ἔλεγε. Πέθανε ἀγγιβατώντας μὲ τὴ μοναδικὴ θεὰ στὴν ὁποία πίστευσε, τὴν Ἐλευθερίαν.

Ἀνάμεσα στὸ θορυβημένο καὶ συγχυσμένο πλῆθος, μόνον αὐτὸς ἦταν ἤρεμος καὶ ἀτάραχα ὑπαγόρευσε τὴν ἀπλὴ καὶ λιτὴ διαθήκη του, γιατί ἦταν ὁ μόνος δίκαιος, καθαρὸς καὶ πιστὸς ἐναντὶ τοῦ χρέους.

Οἱ Ἕλληνες δαισιθάνθηκαν τὴ δυστυχία ποῦ τοὺς ἀνέμενε καὶ ἀπὸ ἀκουσμα τοῦ θανάτου τοῦ στρατηγοῦ περιέπεσαν σὲ πλήρη ἀπόγνωση. Ἡ δωριαμένη ἐλευθερία τῶν «προστατῶν» κατὰλαβαν ὅτι θάταν πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ Σουλτάνου.

Τὴ μαύρη σκέψη τους αὐτὴ ἐπιβεβαίωσαν οἱ ὑβριστικὲς καὶ βεβαιωμένες ἐνέργειες τῶν ὀργάνων τῆς

Λογοκρατίας, Ξένων καὶ ντόπιων, τὴ στιγμὴ ποῦ τὸ στράτευμα ἄφωνο παρακολουθοῦσε τὸ ψυχorrάγημα τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ Τσώρτς «διέταπτε» τοὺς Ἕλληνες νὰ παραδώσουν τὴν Ἀκρόπολη στοὺς Τούρκους, ὁ Κόχραν καλοῦσε τοὺς ὀπλαρχηγούς μὲ φοβέρες καὶ δολώματα νὰ ἐκτελέσουν τὸ, ἀπαγορευμένο ἀπ' τὸν Καραϊσκάκη σχέδιο αὐτοκτονίας καὶ αὐτοκαταστροφῆς τους (μάχη Ἀνάλατου), ἐνῶ ὁ Φαβιέρος διακαίνονιζε τοὺς ὅρους παραδόσεως τῶν Ἑλλήνων στοὺς Τούρκους καὶ τὸν τρόπο ἐξοντώσεώς τους.(22) Ὁ Κόχραν βιαζόταν γιὰ νὰ μεταβῇ στὴν Ἀγγλία νὰ πεθάνῃ, κατὰ ποῦχε δηλώσει στὸ στρατηγό, μιὰ καὶ δὲν ἦρθε γιὰ νὰ χαθῇ στὴν Ἑλλάδα, παρὰ μόνον γιὰ νὰ τὴν καταστρέψῃ, μιὰ καὶ «πᾶσα γῆ τάφος» δὲν εἶναι γιὰ τοὺς μὴ ἐπιφανεῖς.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ὡσαύτως τῆς Τροιζήνας τίς ἴδιες στιγμὲς ἐβγαζε τὴν παρακάτω προκήρυξη: «Ἑλλάς! πένθησον τὸν πολῦτιμόν σου Καραϊσκάκην! Ἑλληνίδες! μαυροφορέσατε διὰ τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς τιμῆς σας Φιλέλληνες! Ἕλληνες! στρατιῶται! ἐμβριθῆσατε διὰ τὸν ἀνδρεῖον συστρατιῶτη σας καὶ καταβρέχοντες τὴν ἱερὰν γῆν τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν μὲ τὰ καρδιοσπάλλακτα δάκρυά σας, ἐκδικήθητε τὸ αἷμα του, τιμωρήσατε τοὺς ἀσεβεσπάτους φοβεῖς του καὶ σώσατε τὰς Ἀθήνας».

* * *

Ο Καραϊσκάκης ὅμως δὲν ἦταν «ὑπερασπιστὴς τῆς τιμῆς τῶν Ἑλλήνων» καὶ τῆς λευτεριᾶς τῆς Ἀ-

(19) Κασσμούλης, «Ἀπομνημονεύματα», τ. 1, σελ. 309.

(20) Φιλίμωνος, «Δοκίμιον», τόμ. 4, σελ. 482.

(21) «Καλὸ βόλι».

(22) «Αὐτὰ περιμέναμε ν' ἀκούσουμε ἀπὸ σένα τὸ φιλέλληνα; Ἐσὺ θάπρεπε νὰ μᾶς ἐμποδίσῃς ἀπὸ μιὰ τέτοια κακὴ κι ἄτιμη πράξη, ἂν ποτὲ τὴν ἀποφασίζαμε» Κριεζώτης πρὸς Φαβιέρο (Δ. Φωτιάδης, «Καραϊσκάκης», σελ. 490).

θήνας, αλλά υπειρασιπιστής τῆς Τιμῆς καὶ τῆς Ἐλευθερίας, σὰν Ἰδεῶν καὶ Ἀξιῶν. (23)

Ἄρκετὰ χρόνια μετὰ ἓνας μεγάλος Ἕλληνας, ἥρωας κι αὐτός—ἀλλὰ στὸ χῶρο τῆς Τέχνης—ὁ Ζωγράφος Θεόφιλος, μὲ τὴν ἴδια διαίσθηση ποὺ τὸν ὠδήγησε στὴν ἀνακάλυψη καὶ ἐκφραση τῆς ἐλληνικῆς τεχνотροπίας καὶ ἀντιλήψεως περὶ τέχνης, ἐναπέθετε τὴν καλλιτεχνικὴ υπειρασιπισή

του ἐναντι τῆς λογοκρατικῆς βαρβαρότητας στὸ μεγάλο πολέμαρχο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὸ μόνο πιστὸ στρατιώτη τῆς Τιμῆς καὶ τοῦ Δίκαιου, ζωγραφίζοντας σὲ κάθε δύσκολη περίπτωση τοῦ, ὅταν τὰ χαμίνια τὸν χλεύαζαν καὶ τὸν πετροβολοῦσαν, κι ἓναν Καραϊσκάκη «ἐν ξιφῆρεις», καθὼς ἔγραφε στὴ λεζάντα, ἓναν Ἕλληνα τιμωρὸ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἄδικου.

(23) Πασιγνώστη ἦσαν ἡ ἐγκράτεια τοῦ στρατηγοῦ ἀπὸ ἀφροδίσια καὶ σὴν οἰνοποσία. Τόσο σὰν κλέφτης, ὅσο καὶ σὰν στρατηγὸς δὲν βαρύνεται μὲ θιασμό γυναίκας ἢ κατὶ παρόμοιο, πρᾶγμα τόσο συνηθισμένο σὴν ἐποχὴ του.

Επικαιρα και ανεπικαιρα

Ο ταν άκούω για πολιτική, με πιάνει ναυτία. Όποια πολιτική, να εξηγούμεθα : Δεξιά, κεντρώα, άριστερή κλπ. Όλες κλουβάκια, του ίδιου πάντα πουολόγου, που μάς προσφέρονται να «διαλέξουμε» τάχα. Άρκει να μπορούμε, να βολευτούμε, κι από το από «μάς» «διαλεγμένο» κλουβάκι ν' άρχίσουμε να βρίζουμε, να λοιδορούμε, να οϊκτίρουμε τους «άνόητους» έγκλειστους των άλλων κλουβιών για το «πάθημά» τους —με λίγα λόγια, να κελαηδοῦμε προς τέρψιν του πουολόγου αυθέντη μας.

Έτοι είναι, αν το καλοσκεφθῆτε, και μη μου μιλήσετε για «ιδεολογίες» —όποιες—, για «ρεαλισμούς» για «κοινωνικές ανάγκες» —γιατι ή μισθοφόροι της ανελευθερίας ή άφελείς θά είσθε. Γιατί, αν έλεύθερος, κι όχι «ελεύθερος» με έπιθετικούς προσδιορισμούς, κατά πώς μάς βαπτίζει ο κάθε άπατεών, θέλω νάμαι (αν προς την έλευθερία τείνω για να ακριβολογούμε) τίποτε και κανέναν δεν με «έκφράζει». Η έλευθερία δεν χωρά οὔδε στο σύμπαν ὅλο.

* * * *

Εχουν γούστο τά, τελευταίως, άκούμενα (και χαυόμενα από ώριμένους άφελείς) περὶ ήθικοποιήσεως (!) της οίκονομίας. Σά να λέμε περὶ

παρθενοποιήσεως μιᾶς γριάς πόρνης.

Μά, βρε παιδιά, ή ίδια ή οίκονομία (μ' ὅποιο έπίθετο) είναι ανήθικη καθ' έαυτήν. Στηρίζεται στο πιο πελώριο ψεύδος που έφευρε ποτέ ο άνθρωπος: Το κρῆμα. (Οί άρχαίοι Έλληνες που προσπάθησαν — ματαίως — να άσκήσουν κάποιο έλεγχο πάνω στο έξ, Άνατολών είσαχθὲν αυτό ψεύδος, το ώνόμασαν νόμισμα — από το νομίζω —ένῳ είναι γνωστό σε τι μέγεθος κατασκεύασε ο Λυκούργος τὰ

Τοῦ

Μ. ΣΤΡΑΤΑΚΗ

νομίσματα για να ξορκίση —μάταια κι' αυτός— τὸν Μαιωνᾶ από την πατρίδα του. Έξ άλλου, πιστεύω πως δεν είναι άσχετο τὸ γεγονός πὺς τὸ τάλαντον —τὸ μεγαλύτερης άξίας νόμισμα των άρχαίων— έχει την ίδια έτυμολογική ρίζα με τὸ ταλανίζω —τάλας — ταλαιπωρῶ).

Τὸ γεγονός παραμένει : Όταν, φουκαρά άγρότη, σου παίρνουν ἄς ποῦμε, τις ντομάτες, δίνοντάς σου ἔνα πολύχρωμο χαρτάκι, εἰς νομίζεις πὺς πληρώνουν τοὺς κόπους σου, ένῳ ἐκεῖνοι παίρνουν και τῶνε ἀληθινές ντομάτες! Καί —τὸ οὔσιαστικώτερο— αὐτοὶ που τυπώνουν τὰ τέτοια χαρτάκια, αὐτοὶ και καθορίζουν ποιά άξία θά πρέπει να νομίζεται εἰς ὅτι ἀντιπροσωπεύουν.

Άπλές, (άπλοϊκές, ασφαλῶς, για

τοὺς οἰκονομολογοῦντες καὶ τοὺς λοιποὺς κατεστημενοσκεπτομένους) σκέψεις, πού, ὅμως, ἂν τίς ἔκαναν ὅλοι, τὸ κοινωνικὸ τερατούργημα θὰ κατέρρεε καὶ κάθε κατεργάρης θὰ ἐπέστρεφε στὸν πιάγκο του.

Γι' αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ καθεστῶτα, ὅπου γῆς, ὅχι μονάχα θεοποιοῦν τὸ χρῆμα (ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ δολλαρίου ὑπάρχει ἡ φράσις «εἰς τὸν Θεὸν πιστεύομεν — IN GOD WE TRUST» ὅπου ἀνακατεύεται σκοπίμως ἡ «μεταφυσική» μὲ τὴ «φυσική» πίστι), ἀλλὰ καὶ θεσπίζουν ἀυστηρὲς ποινὲς σ' ὅποιον τολμήσῃ νὰ τὸ «ὑπονομεύσῃ», θεωρώντας ἔγκλημα καθοσιώσεως κάθε ἀμφισβήτησις τοῦ νομίσματος. Ἔτσι κανένας δὲν τολμᾷ νὰ νομίζει ἢ πᾶ — ἀπλῶς ἀναγκαστικά πιπεύει.

Κι' ἔρχονται τώρα κάποιοι νὰ μιλοῦν γιὰ ἡθικοποίηση τῆς Οἰκονομίας. Ποιὰ ἡθικὴ σὲ μιὰ τέτοια ἀπὸ χιλιετίες ξεβράκωτη; Τὸ μόνο πὺ μπορεῖτε, φίλοι δογματικοί, εἶναι νὰ διατάξετε νὰ πιστέψουμε πῶς ἡθικοποιήθηκε καὶ τῆς μυλωνοῦς, πὺ λέει κι' ἡ παροιμία. Ὅχι καὶ πῶς, πράγματι, θὰ ἡθικοποιηθῇ!

* * *

Εξ ὅλων τῶν ζώων, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μόνον, πὺ ἐργάζεται ὁκτώ, δέκα ἢ καὶ δεκαπέντε ὥρες τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ ἐξαοφαλίσῃ «τὰ πρὸς τὸ ζῆν». Στὴν πραγματικότητα εἶναι τὸ μόνον ζῶον πὺ ἐργάζεται γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Τὰ ἄλλα (πλὴν τῶν ἐξημερωμένων πὺ ἀναγκαστικῶς ἐργάζονται καὶ αὐτὰ, ἀκολουθώντας τὴ μοῖρα τοῦ ἐξημερωτοῦ των) ἀπλῶς ψάχνουν καὶ παίρνουν τὴν τροφή τους ἀπὸ τὴ φύση. Δαπανοῦν, συνήθως, πολὺ λίγο χρόνο γι' αὐτό. Καὶ νὰ φαντασθῇ κανεὶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπ' τὰ πὺ λιτοδίαιτα ζῶα τοῦ μεγέθους του. Τρεῖς χιλιάδες θερμί-

δες ἡμερησίως, μισὴ φραντζόλα ψωμί, ἅς ποῦμε, καὶ λίγο νερὸ εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ συντηρηθῇ.

* * *

Στὶς ἀπλὲς αὐτὲς σκέψεις ὑπάρχουν ἀσφαλῶς ἀντιρρήσεις. Θὰ μοῦ πῆτε πῶς οἱ «ἀνάγκες» τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι περισσότερες ἀπὸ τῶν ζώων. Πόσες ὅμως ἀπὸ τίς «ἀνάγκες» αὐτὲς εἶναι, πράγματι, ἀναγκαῖες; Οἱ περισσότερες νομίζω εἶναι ἔξωθεν, ἀνωθεν, γύρωθεν ἐπιβαλλόμενες, ἔχουν «κοινωνικά» μᾶλλον κίνητρα καὶ «κοινωνικούς» σκοποὺς. Τὸ νὰ μὴ κρεμάσῃ ἡ γυναῖκα μου π.χ. πενήντα χρυσὰ καῖμαλιά στὸ λαιμό της, δὲν νομίζω ὅτι τῆς ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασή της. Τὸ νὰ ἔχω ἑπιπλά «Λουὶ Κένζ» ἢ, ἔξρω γώ τι ἄλλο, δὲν νομίζω ὅτι μοῦ προσθέτει τι.

* * *

Αν τὸ καλοσκεφτῆς, ἡ πλειοψηφία τῶν «ἀναγκῶν», δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἀπλὸ κέντρισμα τῆς κοινωνικῆς ματαιοδοξίας μας. Ποῦ ποτέ, βέβαια, δὲν ἱκανοποιεῖται, μὰ πὺ ἡ τάση γιὰ ἱκανοποίησίν του, δὲν θὰ πῶ ζωοποιεῖ —γιατὶ τὰ ζῶα δὲν ματαιοδοξοῦν — ἀπανθρωποποιεῖ, ἀποζωοποιεῖ καὶ πάντως ἀποφυσικοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο.

Κι' ὁ δυστυχὴς σπαταλᾷ τὸν μετρημένον πολύτιμον χρόνον του στὸ φαῦλο κύκλο ἱκανοποιήσεως ἀναγκῶν μὴ ἀναγκῶν. Καὶ παλεύει καὶ ἄγχεται καὶ χάνεται. Καὶ —καθὺς λέει ὁ ποιητής:

Τὴν παιδικὴν τοῦ φύσιν ἀναζητᾷ μες
τῇ γυμνότητι:

Ἐπιστροφές, ἐπιστροφές.

Ὅταν ντυθῆς τὴν κοινωνίαν, δὲν ἔχει
ἐπ' ἀνδο:

πετρώνεσαι στὸν τόπο.

Μόνο ἡ ψυχὴ ἐκτινάσσεται στὸ γρήγορο ὄνειρο.

Ὁ ὑποβιβασμὸς

τῆς

ἐλληνικότητας

σέ ρωμιοσύνη

Κάποιο ἀγνότερο καὶ πιὸ βαθύ
αἴσθημα γλωσσικὸ δὲν μπορεῖ
παρὰ νὰ βρῇ ἀκόμα στὴ λέξη Ρω-
μ ι ο σ ύ ν η, κάτι τι ποιητικὰ καὶ
μουσικὰ χρωματισμένο, κάτι τι φτε-
ρωτό, λεβέντικο γιὰ μᾶς καὶ ἀνάλα-
φρα, ποὺ νομίζω πὼς δὲν τῶχει ὁ
Ἑ λ λ η ν ι σ μ ό ς, μὲ ὅλη τὴ βα-
ριά του ἀσάλευτη μεγαλοπρέπεια»,
ἔγραφε πρὶν ἀπὸ ὀγδόντα χρόνια ὁ
Κωστῆς Παλαμᾶς.⁽¹⁾

Μακάρι νὰ εἶχε ἡ Ρωμιοσύνη κά-
τι τόσο ὠραῖο, ποὺ νὰ μὴν τῶχη ὁ
Ἑλληνισμός. Ἄν συνέβαινε κάτι τέ-
τοιο, τότε τὸ σύγχρονο «Ρωμαϊκό»,
ἐμεῖς ποὺ ἀποτελοῦμε τὴ «Ρωμιο-
σύνη», θὰ ἤμασταν τουλάχιστον στὴν
πρωτοπαρίᾳ τοῦ Κόσμου, ὅπως ὑπῆρ-
ξε ὁ Ἑλληνισμός, καὶ ὅχι οἱ οὐρανοὶ
τοῦ Κόσμου, ὅπως εἶναι ἡ «Ρωμιο-
σύνη».

Ρωμιοὶ ἦταν οἱ Ἕλληνες τῆς δου-
λείας, οἱ Ἕλληνες ποὺ ὑποτάχθη-
καν στοὺς Ρωμαίους (ἀπὸ τοὺς ὁποί-
ους δαμνίσθηκαν τὸνομα) καὶ ἔπα-
ψαν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι ἄνθρωποι.
Ρωμιοὶ ἦταν καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς
Τουρκοκρατίας ποὺ ἐπίσης εἶχαν χά-
σει τὴν ιδιότητα τοῦ ἐλεύθερου ἄν-

θρώπου κάτω ἀπὸ τὴν σουλτανικὴ
τυραννίαν. Ρωμιοὺς, τέλος, μᾶς θέ-
λουν καὶ ὠριασμένοι, πολλοί, πνευμα-
τικοὶ ἡγέτες τῆς Νεώτερης Ἑλλά-
δας, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ πειρασμένου
αἰῶνα μέχρι τὶς μέρες μας, ποὺ διά-
φοροι ἐκπρόσωποι τῆς ἀστοκαπιτα-
λαμαρξιστικῆς κουλτούρας ἀπεχθά-
νονται τὶς λέξεις Ἑλληνικότητα καὶ
Ἑλληνας, ἢ, ἂν τὶς χρησιμοποιοῦν,

Τοῦ

ΛΕΥΤΕΡΗ ΔΙΚΑΙΟΥ

δίνουν σ' αὐτὲς σαφῶς πλαστογρα-
φημένο, «ρωμαϊκό» νόημα.

Τυπικά, σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀπόδοση
τῆς «πραγματικότητας», οἱ τελευταῖ-
οι αὐτοὶ ἔχουν δίκιο. Οἱ σημερινοὶ
Ρωμιοὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ καθεστῶτος
τῆς Λογοκρατίας, τοῦ δόγματος καὶ
τοῦ οἰκονομισμοῦ δὲν εἴμαστε περισ-
σότερο ἐλεύθεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλλη-
νες τῆς Ρωμαιοκρατίας καὶ Τουρκο-
κρατίας· ἀντίθετα, ἐμεῖς ποὺ ἔχουμε
παγιδευθῇ ἠθικά, πνευματικά, κοι-
νωνικά καὶ οἰκονομικά μέσα στὴν πιὸ
βαρεῖα ἰδεολογικὴ τυραννία ποὺ γνῶ-
ρισε ποτὲ ὁ Κόσμος, μέσα στὸ πιὸ
βαθὺ καὶ ἀσφυκτικὸ συνειδησιακὸ
τέλμα ποὺ ὑπῆρξε ὡς τώρα, μέσα
στὸν πιὸ ἰσχυρὸ μηχανισμό ἀποβλα-
κώσεως καὶ ἐξαχρειώσεως τοῦ ἄν-
θρώπου εἶδους ποὺ ἐφευρέθηκε πο-
τέ, εἴμαστε χίλιες φορές πιὸ ἀνελεύ-

(1) Κωστῆ Παλαμᾶ, «Ἄπαντα», ἔκδ. Μνήμη, τόμ. 6, σ. 279.

θεροί, πιὸ δούλοι ἀπὸ τοὺς ὑπόδουλους προγόνους μας, ποὺ ἐπὶ τέλους τὴν πολιτικὴ τους ἐλευθερίαν εἶχαν χάσει, διατηρώντας ὅμως κάποια λεβεντιά, κάτι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀληθινὴ ἀνθρώπινη φύση τους.

Ἀλλὰ ὅροι ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ μιᾶς ομάδας καὶ τῶν μελῶν της, ὅπως εἶναι ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Ἕλληνες, δὲν εἶναι περιγραφικοί, δὲν ἀποδίδουν ἀπλῶς μιὰ «πραγματικότητα», δημιουργοῦν, «γομώνουν» τὴν ὁμαδική ἢ ἀτομικὴ Συνείδηση. Στὴν ἔννοια Ρωμιὸς ἐνυπάρχει ἡ σημασία τοῦ δούλου, «ἀνθρώπου εὐτελοῦς καὶ χυδαίου», ὅπως παρατήρησε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ στοχαστικούς καὶ σεμνοὺς ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔγραφε ὁ Παλαμᾶς τὰ προαναφερθέντα,⁽²⁾ καὶ ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ αὐτοχαρακτηρίζονται ἔτσι, ἀποδέχονται μοιρολατρικά, ἂν ὅχι εὐχάριστα, τὴν εὐτέλεια καὶ τὴ χυδαιότητα τῆς ὑπάρξεώς τους.

* * * *

Μὲ τὴν ἱστορικὴ καὶ ἰδεολογικὴ κατὰπτωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὴν μείωσιν ἢ ἀπώλειαν τῆς ἑλληνικότη-

τήτάς του εἶναι συνδεδεμένη ἡ Ρωμισσύνη. Ἄς δοῦμε τίς σημαντικότερες ἀλλαγές ποὺ ἐπέρχονται στὴν Ἑλληνικὴ Συνείδηση, ἀφ' ὅτου οἱ Ἕλληνες μεταβάλλονται σὲ Ρωμιούς (κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Βυζαντίου, ὁπότε μετὰ τὴν βίαιη ἐκχριστιάνισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὴ λέξη «Ἕλληνας» τὸ θρησκευτικοπολιτικὸ Κατεστημένο προσέδωκε κακὴ σημασία, ταυτίζοντάς τὴν μὲ τὸν «εἰδωλολάτρη», τὸν «ἐθνικόν»).

Ρωμισσύνη, λοιπόν, στὴν πρώτη μορφή της, σὰν ἰδεολογία, σημαίνει θρησκευτικοπολιτικὴ ομάδα ἀποτελούμενη ἀπὸ Ἑλληνόφωνους Χριστιανούς πολίτες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ἰδεολογικὴ της ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κλασσικὸ ἰδανικὸ εἶναι ἀπόλυτη. Ἡ Ἑλλάδα σὰν τρόπος σκέψεως καὶ ζωῆς καταπνίγεται, συκοφαντεῖται, ἐξαποστέλλεται στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. Οἱ πρώτοι «Γραικορωμαῖοι αὐτοκράτορες», ὅπως χαρακτηρίζει τοὺς δυνάστες τοῦ Βυζαντίου ὁ Κοραῖς, ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύτεροι καταστροφεῖς τῆς Ἑλληνικῆς Κληρονομίας ἀπ' ὅσους ἔχουν ἐμφανισθεῖ ἕως τώρα.⁽³⁾ Χιλιάδες ἔργα

(2) Γ. Σωτηριάδης, στὴν ἐφημ. «Ἀκρόπολις», τῆς 5 Αὐγούστου 1901.

(3) Μὲ προεξάρχοντες τοὺς μισέλληνες καὶ ἄξεστους Ρωμαίους Κωνσταντῖνο Α', Θεοδοσίον Α' καὶ Ἰουστινιανὸ Α', ποὺ ἐγίναν ὄργανα τῆς σικανιστικῆς συνωμοσίας καὶ ἐξουδετέρωσαν τὴν ἑλληνικὴ ἀντίστασιν μὲ τὰ μέσα τῆς ἐξουσίας. Ὁ Θεοδοσίος ὁ «Μέγας», πρῶτον ἐκδῶσιν τὸ περίφημον ἀνθελληνικὸ διάταγμά του (391 μ.Χ.), μὲ τὸ ὁποῖον κλείσθηκαν οἱ ἑλληνικὲς σχολές, τὰ μαντεῖα, οἱ ναοί, τὰ στάδια, οἱ βιβλιοθήκες κλπ. διέταξε ἐπίθεσιν τοῦ στρατοῦ του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης, διότι εἶχαν ἀντιδράσει σὲ κάποιο στρατηγὸν τοῦ ποὺ ἐπέβαλλε βίαια τὸν ἐκχριστιανισμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως. Ὁ αὐτοκρατορικός στρατὸς κατέσφαξε πολὺλάχιστον ἑπτὰ χιλιάδες — κατ' ἄλλους δέκα πέντε χιλιάδες — ἀντιχριστιανούς Ἕλληνες τῆς πόλεως, ποὺ ἦταν συγκεντρωμένοι σὲ μιὰ λαϊκὴ ἐκδήλωση μέσα στὸν Ἰππόδρομον τῆς Θεσσαλονίκης (Δεκέμβριος τοῦ 390 μ.Χ.).

Τὴν βίαιη ἐκμηδένισιν τῶν ἀκμαιοτάτων πνευματικῶν ἑρειματίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὠλοκλήρωσε ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος τὸ 520 μ.Χ. ἐξέπλευσε τρομερὸ διεθὲ διωγμὸ ἐναντίον τῶν διανοουμένων καὶ πᾶν σπαρακτωτικοπολιτικῶν ἡγήτορων ποὺ δὲν δέχονταν τὰ ἐβραϊκὰ ἰδώματα καὶ παρέμεναν ἐθνικοί.

τῆς ἐλληνικῆς Τέχνης συντρίβονται συστηματικά, ἓνα ἑκατομμύριο, σχεδόν, τόμοι ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν συγγραμμάτων παραδίδονται στὴ φωτιά. Κλείνουν βίαια τὰ μαιντεῖα καὶ οἱ ἀκμάζουσες φιλοσοφικὲς σχολές τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.⁽⁴⁾ ἐνῶ οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι δολοφονοῦνται μαζικὰ ἀπὸ φανατισμένους ὀρδὲς Ἀνατολιτῶν Χριστιανῶν, ὑποκινούμενων ἀπὸ τὴ θρησκευτικοπολιτικὴ ἐξουσία.⁽⁵⁾

Δυναμικά, βίαια, αἱματηρά, ἡ ἐλληνικὴ ἰδέα, σὰν Ἀλήθεια, σὰν Ἐλευθερία, σὰν ἔρευνα, διάλογος, μέτρο, λόγος φεύγουν ἀπὸ τίς ψυχὲς τῶν Ἑλλήνων, τὸ φῶς τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως, ἡ γνώση γίνονται μακρινὲς ἀναμνήσεις. Οἱ Ἕλληνες, ὅχι μόνον οἱ πνευματικοὶ τοὺς ἡνέτες, ἀλλὰ ὁ ἀπλὸς, ἀνώνυμος ἐλληνικὸς λαός, ποὺ «σοφίαν ζητοῦσι» καὶ χλευάζουν ἐξουσιαστικὲς θεωρίες, ὅπως ἡ «ἀνάστασις τῶν νεκρῶν», ⁽⁶⁾ οἱ Ἕλ-

ληνες ποὺ κατὰ τὴν κρίση ἑνὸς εἰδικοῦ, ἀντικαθιστοῦσαν ἤδη στὴ συνείδησή τους τοὺς Ὀλύμπιους Θεοὺς μὲ τὴ λατρεία τῶν ιδεῶν τῆς Ἀληθείας, τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, ὑφίστανται βίαιη συνειδησιακὴ καὶ πνευματικὴ καθίζηση, βυθιζόμενοι βαθειὰ στὸ μεσαιωνικὸ πέλαγος τοῦ δόγματος, τοῦ μαζικοῦ κινήματος, τοῦ φανατισμοῦ. Ἡ λατρεία τοῦ Κάλλους, ἡ ἁρμονία τῆς κλασσικῆς καλαισθησίας, ἐκλείπουν ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ψυχὴ καὶ ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸ μῖσος γιὰ τὴν ὁμορφιά, γιὰ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ.

Ὑποταγὴ στὸν ἐξουσιαστή, ἀποβολὴ τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἐριμίας, ἀπέχθεια πρὸς τὴν πρωτότυπη δημιουργία, καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ μαζοποίηση μέσα στὸ ἀσφυκτικὸ πλαίσιο τοῦ δόγματος καὶ τοῦ φανατισμοῦ, τυραννικὴ ἰδεολογικὴ, καταστροφὴ τῆς ἐλεύθερης προσωπικότη-

(4) «Τὸ ἴδιο ἔτος (520 μ.Χ.) εἶδε τὴ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῆς σεβάσμιας φιλοσοφικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ποὺ ἀνῆγε τὴν κοπαγωγὴ τῆς στήν Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος, πρὶν ἀπὸ ἑννέα αἰῶνες (...). Ποιά μέτρα ἔλαβε ἐναντίον τῆς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶναι γνωστὸ. Δήμεισε πιθανώτατα τὰ πλοῦσια κληροδοτήματα, ποὺ εἶχε σωρεύσει ἡ Ἀκαδημία ἀπὸ αἰῶνες (...). Ἰσως, ὅμως, νὰ τοὺς ἀπαγορεύθηκε (στοὺς καθηγητὲς) νὰ διδάσκουν, κατὰ τοὺς ὅρους σχετικοῦ νόμου. Λίγους χρόνους ἀργότερα προκάλεσαν ἐκπληξη, ἐπειδὴ ἀποδέχθηκαν τὴν πρόσκληση τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρόη νὰ μεταναστεύσουν στὴν Κτησιφῶντα. Ὁ Χοσρόης ἦταν ἄνθρωπος μὲ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἐπὶ πλέον ἄδραξε τὴν εὐκαιρία νὰ πρσβάλῃ τὸν Ἰουστινιανόν» («Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. Ζ, σελ. 158). Ὑπερασπιστὲς τῆς ἐλληνικότητος γίναν οἱ Πέρσες, γιὰ νὰ τὴ σώσουν ἀπὸ τὸν ἰουδαϊοχριστιανισμό, τὴν ἐπίσημη, π.κ., θρησκεία τῆς Ρωμισσύνης. Τσπενωτικώτερη κατάντια, γιὰ τὴν Ἑλλάδα, δὲν μπορούσε νὰ υπάρξῃ...

(5) Ὁ Χριστιανὸς χρονολόγος Σωζομενὸς ἀναφέρει, ὅτι «τῶν Ἑλληνιστῶν μικροῦ πάντες κατ' ἐκεῖνο διεφθάρσαν, καὶ οἱ μὲν πυρί, οἱ δὲ εἴφει ἀπολέσθαι προσετάρχθησαν. Παραπλησίως δὲ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, διεφθάρσαν (= δολοφονήθηκαν) οἱ ἀνά πᾶσαν τὴν ἀρχομένην λαμπρῶς φιλοσοφοῦντες. Ἀλλὰ καὶ εἰς μὴ φιλοσόφους, ἐσθῆτι δὲ ἐκείνων χρωμένους, ἐχώρει ὁ φόνος» (κεφ. λε').

(6) Πρᾶξ. Ἀποστ. ιζ', 32.

τας τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς καὶ ἰσοπεδωτικῇ ἐκμηδένισή της ἀπὸ τὴν «πίστη» καὶ τῇ δεισιδαιμονίᾳ, εἶναι τὰ κύρια ἰδεολογικὰ χαρακτηριστικά τῶν πρώτων Ρωμιῶν, τῶν ἄθλιων αὐτῶν ἀπογόνων τῶν κλασσικῶν προγόνων τους. Συνειδησιακὰ ἡ Ἑλλάδα μεταβαλλόμενη σὲ Ρωμιοσύνη, ἐκλείπει σχεδὸν παντελῶς, ὅλος ὁ ὑπερχειλίζων πνευματικὸς πλοῦτος της, ὅλη ἡ δημιουργικὴ ὁρμή της στερεεύουν.

Ταυτόχρονα μὲ τὴν ἰδεολογικὴ καταστροφή τῆς Ἑλλάδας, ἡ Ρωμιοσύνη, τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ προϊόν τῆς ἐγκαταλείψεως ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμό τῆς αὐτόνομης, τῆς αὐτοδύναμης κοσμοθεωρητικῆς του πορείας, καὶ τῆς ἰδεολογικῆς του ὑποδουλώσεως στὸ Ἑβραϊκὸ Πνεῦμα, ταυτίζεται καὶ μὲ τὴν συρρίκνωση καί, τελικά, μὲ τὸ ὁλοκληρωτικὸ σβῆσιμο τῶν οἰκουμενικῶν διαστάσεων τῆς ἑλληνικότητος. Ἡ ἑλληνικὴ σκέψη, ποῦ ἐπὶ ἑλληνιστικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἶχε διαχυθῇ ἀπὸ τὸν στενὰ ἑλληνικὸ χῶρο σ' ὅλη τὴν γνωστὴ τότε οἰκουμένη, ποῦ ἦταν ὄχι μόνον τὸ κυρίαρχο, ἀλλὰ τὸ μοναδικὸ πνευματικὸ ρεῦμα στὴν Εὐρώπῃ, Ἀσία καὶ Ἀφρική — ὠρισμένους ἀνατολίτικες ἀντιλήψεις, θρησκευτικές, ἀποτελοῦσαν στὴν πραγματικότητα μᾶλλον ἐκκεντρικὲς ἐνασχολήσεις διαφόρων κύκλων τῆς «ὑψηλῆς» ρωμαϊκῆς κοινωνίας καὶ δὲν συνέτειναν σοβαρὰ στὴ δημιουργία συνειδήσεων—μέσα σὲ δύο μόνο αἰῶνες, ἀφ' ὅτου τὸ δόγμα υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία (περίπου 400 μ.Χ., ἕως περίπου 600 μ.Χ.) παύει νὰ παίζῃ οἰοδήποτε, ἔστω τὸν παραμικρό, ρόλο, στὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Κόσμος, ὁ ἑλληνικὸς ἕως τότε Κόσμος, χάνει καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ἑλληνικὰ χαρακτηριστικά του, σβῆγει ἀπὸ τὸν παγκόσμιον χάρτη. Ἡ Ἑλλάδα τῆς «Ρωμιοσύνης» δὲν θὰ παίξῃ πιά ποτέ, ἕως σήμερα,

κανένα πρωτοποριακὸ ἢ διεθνὲ ρόλο, θὰ ὑποβιβάζεται συνεχῶς πολιτικὰ καὶ γεωγραφικὰ καὶ θὰ περιορισθῇ τελικά, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, στὸ ἀξιοθρήνητο, τὸ θλιβερό κρατίδιο τῆς «Ἑλλαδικῆς Ἑλλάδος», τὴν ἔσχατη αὐτὴ κατάντια τῆς Ρωμιοσύνης.

* * * *

Απὸ τὸ Βυζάντιο ἡ Ρωμιοσύνη περνᾷ στὴν Τουρκοκρατία. Οἱ ἰδεολογικὲς ροπές τῶν τουρκοσλαβωμένων Ρωμιῶν, τῶν «ραγιάδων», δὲν διαφέρουν ἀπὸ ἐκείνες τῶν Βυζαντινῶν Ρωμιῶν, τουλάχιστον μέχρι τοὺς τελευταίους προεπαναστατικούς χρόνους. Οἱ ραγιάδες εἶναι «Γραικοί» ἢ «Χριστιανοί», δὲν ἔχουν καμμιά συνείδηση ἑλληνικότητος. Δὲν μπορούμε, ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ ἡρωϊκοῦ πνεύματος στὸ ἰδανικὸ τῆς νεοελληνικῆς λεβεντιάς (βλέπετε τὸ ἄρθρο «Ἑλληνικότητα καὶ Ἡρωϊσμός» ἀπὸ παρὸν τεύχος τοῦ «Δαιλυοῦ»), νὰ διακρίνουμε στοιχεῖα τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδας στὴ θεώρηση τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Κόσμου ἀπὸ τὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό. Οἱ κοινωνικὲς ἰδεολογικὲς του δομές («ἑλληνικὴ κοινότης», «ἑλληνικὸς συνεταιρισμός») σπηρίζονται εἴτε ἀπὸ κοινονομικὸ πνεῦμα, εἴτε στὴν ἀρχὴ τῆς συναλλαγῆς ἢ ἀλληλεγγύης, ποῦ ἀπορρέει ἄμεσα ἀπὸ ἰουδαιοχριστιανικὰ ἰδεώδη καὶ ὅπωςδήποτε ἐρχεται σὲ πλήρη σύγκρουση μὲ τὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ ἀρχὴ τῆς ἀτομικότητος, τῆς προσωπικῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἐλευθέρης προσωπικότητος. Δικαιολογημένα; Ἀσφαλῶς ναί, ἀπὸ ἱστορικὴ σκοπιά, ἐφ' ὅσον ἡ κατάσταση τῆς δουλείας ἐπέβαλλε τὴ συνένωση, τὴ συσπείρωση, μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιβίωση. Ἀλλὰ, ἀπὸ ἰδεολογικὴ σκοπιά, τί σχέση μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ κατάσταση τῆς δουλείας, ἀκόμη καὶ ἡ ἴδια, ἡ ἀνελεύθερη Ζωὴ μὲ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πρωτίστη αὐτὴ ιδέα, ἀλλὰ καὶ ἡ

ρετή τῆς ἐλληνικῆς ἀξιολογίας; Ἡ συσπείρωση, ἡ συνένωση, ἡ συναλληλία, τὸ κοινοβιακὸ πνεῦμα εἶναι προϊόντα, ἰδεολογικὰ καὶ κοινωνικὰ, τοῦ φόβου, πολιτικοῦ ἢ μεταφυσικοῦ, τοῦ πρωτόγονου φόβου ποὺ διέπει τὴν ἐβραϊκὴ σκέψη καὶ ζωὴ καὶ ὄχι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰδεαλισμοῦ καὶ Ἡρωϊσμοῦ, τοῦ κύριου αὐτοῦ χαρακτηριστικοῦ τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως καὶ δράσεως. Ὅταν μιλάμε, λοιπόν, γιὰ προσδιοριστικούς παράγοντες τῆς Ἑλληνικῆς Συνειδήσεως, δὲν μποροῦμε νὰ καταφάσκουμε πρὸς τὰ συνειδησιακὰ ἢ πολιτικοκοινωνικὰ προϊόντα τοῦ φόβου, ἔστω κι ἂν αὐτά, δῆθεν, ἔσωσαν — τί ἔσωσαν, ἀλήθεια; — τὸν Ἑλληνισμό — τὸν Ἑλληνισμό, ἀλήθεια, ἢ τὴ Ρωμιοσύνη; — ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ἔτσι, ὅταν πιά οἱ ἱστορικὲς συγκυρίες τὸ ἐπιτρέπουν, ἡ Ρωμιοσύνη τῆς Σκλαβίας παράγει καὶ πλάθῃ τὴν νέα ἐκδοσὴ τῆς Ἑλλάδας, τὸ «Ἑλληνικὸ Ἔθνος». Ἡ ἐλληνικότητα λῖνο πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα μεταπίπτει στὸ ἐπίπεδο τῆς ἰδεολογίας τῶν ἄλλων Ἑθνῶν, τοῦ σερβικοῦ, τοῦ βουλγαρικοῦ, ἢ καὶ τῶν ἐκτὸς Σουλτανικοῦ Κράτους Ἑθνῶν, ποὺ θέλουν ἢ ἔχουν πετύχει ἤδη νὰ ἐλευθερωθοῦν πολιτικά, νὰ συγκροτήσουν τὸ «Ἐθνικὸ» τους «Κράτος». Ἡ «ἀρχὴ τῶν Ἐθνοτήτων», ἐφεύρημα κι αὐτὸ τῆς ἐξουσίας, εἰσάγεται στὸν Ἑλληνισμό. Ἰδανικὸ τῆς προεπαναστατικῆς, τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ μετεπαναστατικῆς Ρωμιοσύνης εἶναι ἡ «ἀναγωγή» τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ ἐπίπεδο τῶν ἄλλων «πεπολιτισμένων Ἑθνῶν». Αὐτὴ ἡ φράση ἐπαιναλαμβάνεται στερεότυπα σ' ὅλα σχεδὸν τὰ κείμενα καὶ τίς ἐκφράσεις τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτικοκοινωνικοῦ Κατεστημένου ἕως σήμερα. Αὐτὸ ἦταν! Ἡ Ἑλλάδα, αὐτὴ ποὺ ἦταν ἤδη πρὶν ἂ-

νὰ δυὸ χιλιάδες χρόνια, «οἰκουμένη Ἑλλάδα», σὰν αἰώνια ἀλήθεια καὶ ἐλευθερία, ἔγινε — ἂν ἔγινε! — «Ἔθνος» γιὰ τὴν νεοελληνικὴ ἰδεολογία καὶ τὴ νεοελληνικὴ Συνείδηση. Ἡ ἐθνοποίηση τῆς ἐλληνικότητος ἦταν ὁ δεύτερος ἱστορικὸς ὄθλος τῶν Ρωμιῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα, μετὰ τὴν ἰδεολογικὴ τῆς ἀποβαρβάρωσης, τὸν ἀξιολογικὸ τῆς ἐκφυλισμοῦ, ἀπὸ τοὺς πρῶτους «Ρωμαίους» τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Τὸ Κράτος, τὸ «Ρωμαϊκόν», αὐτὸ τὸ ἰουδαιοχριστιανικόν, φραγκολεβαντίνικόν καὶ ἀστοκαπιταλομαρξιστικὸν κατασκεύασμα, ποὺ συγκροτήθηκε ἀπὸ τὸ 1830, δὲν σταμάτησε, ἕως τώρα, τίς προσπάθειες νὰ μεταγγίσῃ στὴν Ἑλληνικὴ Συνείδηση τὴν ἰδέα ὅτι ἡ Ἑλλάδα ταυτίζεται μὲ τὸ νεοελληνικὸ κρατίδιο. Ἡ «κρατικὴ Ρωμιοσύνη» πῆρε τὴν εὐθύνη τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τοῦ Ἑθνους ποὺ ἦταν ἐξαπλωμένο καὶ κυριαρχοῦσε πνευματικὰ καὶ κοινωνικοοικονομικὰ στὴν Β. Ἠπειρο, τὴν περιοχὴ Μοναστηρίου, τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, τὴν Μολδοβλαχία, τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ Κωνσταντινούπολη, τὴ Σμύρνη καὶ τὴ λοιπὴ Ἰωνία, τὸν Πόντο καὶ τὴν Καππαδοκία — καὶ τὴ συγκέντρωσε στὰ χέρια της, στὴν Ἀθήνα. Ἰδεολογικὰ αὐτὸ μεταφράζεται σὲ μετατροπὴ τῆς ἐλληνικότητος σὲ καθαρὰ ἑδαφικὴ, γεωγραφικὴ ἔννοια, σὲ «Μεγάλῃ Ἰδέα». Χειρότερη μείωση, ἀτιμωτικώτερο ἐξευτελισμὸ τῆς ἰδέας τῆς Ἑλλάδος, ὕλιστικώτερη ἐκδοσὴ τῆς ἐλληνικότητος δὲν θὰ μπορούσαν νὰ συλλάβουν οὔτε οἱ χειρότεροι ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ποιὰ εἶναι τὰ ἱστορικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὑποβιβασμοῦ, τῆς καλλιζήσεως αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς Συ-

νειδήσεως στὸ ἐπίπεδο τῆς «κρατικῆς Ρωμισσύνης»; Μὰ τὰ ξέρουμε ὅλοι: ὁ Ἑλληνισμός, ἔστω ἰδεολογικὰ πλαστογραφημένος σὲ Ρωμισσύνη, ποὺ ἐπεβίωνε καὶ διέηρεπε στὶς περιοχὲς αὐτὲς ἐπὶ αἰῶνες καὶ χωρὶς δικό του Κράτος, μόλις τὸ ἀπέκτησε, ἄρχισε νὰ ξερριζώνεται γιὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ, μὲ τελικὴ κατὰληξή τὴν ὀριστικὴ, ἀμετάκλητη ἐξάλειψή του. Ἐξάλειψη ποὺ συμπληρώνεται μὲ τὴν κατάρρευση τῶν τελευταίων ἐλληνικῶν, ἐκτὸς Ἑλληνικοῦ Κράτους φυλακίων, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, τῶν φυλακίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Κύπρου, κατάρρευση ποὺ ἀποτελεῖ τὸν τελευταῖο ὄθλο τοῦ «Ρωμαίικου», τῆς «κρατικῆς», δηλαδή, «Ρωμισσύνης».

* * * *

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἱστορικὰ προϊόντα τῆς ἀποβολῆς τῆς ἐλληνικότητας ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Συνείδηση καὶ τῆς ἀντικαταστάσεώς της ἀπὸ τὴ Ρωμισσύνη. Ἡ Ἑλλάδα κατρακυλᾷ συνεχῶς «στοῦ κακοῦ τῆ σκάλα»: Ἀπὸ οἰκουμενικότητα γίνεται Ἔθνος καὶ ἀπὸ Ἔθνος γίνεται Κράτος, μίζερο καὶ ἀσήμαντο. Καὶ τὸ «ειρότερο»: ἀπὸ ἐλευθερία καὶ ἀλήθεια μεταβάλλεται σὲ λογοκρατία, σὲ ἐξουσιαστικὸ δόγμα, κάποτε καὶ σὲ μαζικὸ κίνημα, σὲ ἐθνικισμὸ ἢ διεθνισμὸ. Ποιὸς ξέρει τί μπορεῖ νὰ συμβῇ ἀκόμη...

Θὰ κλείσουμε τὸ συνοπτικὸ αὐτὸ ἄρθρο μὲ μιὰ ἀναφορὰ σ' ἓνα φαινόμενο πολὺ χαρακτηριστικὸ, ποὺ παρευσιόσθηκε ἀνάμεσα στὶς πρὶ ἐλευθέρους ψυχὲς τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας, στοὺς Ἀγωνιστὲς τοῦ Εἰκοσιέ-

να, ἀνθρώπους ποὺ ξεκίνησαν τυπικὰ Ρωμιοί, δοῦλοι, καὶ ποὺ μόλις εἶδαν χειροπιαστὸ τὸ ὄραμα τῆς ἰδέας τῆς Ἑλευθερίας, καθὼς ὁ ἀγώνας τοὺς πρόκοβε, κατάλαβαν τὸ ἀσυμβίβαστο τοῦ Ρωμιοῦ μὲ τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο καὶ ἀπέβαλαν, ἀποτίναξαν σὰν κακὸ βραχνᾶ τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸ αὐτό, θάζοντας στὴ θέση του τὸν Ἑλληνα, τὸν ἐλεύθερο καὶ ἀληθινὸ ἄνθρωπο ποὺ ὠνειρεύονταν ὅτι θὰ δημιουργοῦσαν μὲ τὴν ἐξέγερσή τους κατὰ τῆς τυραννίας.

Πολλὲς εἶναι οἱ ἐνδείξεις ὅτι οἱ ἀγωνιστὲς ταυτίζαν τὴ σκλαβιά μὲ τὴ Ρωμισσύνη καὶ τὴν ἐλευθερία μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὸν χαρακτηρισμὸ «Ρωμιοί, Ἑβραῖοι», ποὺ ἔδωσε ὁ Καραϊσκάκης σ' αὐτοὺς ποὺ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀντιπαραβάλλοντάς τους πρὸς τοὺς «Ἕλληνες» (βλέπετε τὸ ἄρθρο «Γεώργιος Καραϊσκάκης: Ἰδοὺ ὁ Ἕλληνας», τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ «Δαυλοῦ»), μπορούμε νὰ βροῦμε καὶ ἄλλα, ἄφθονα στοιχεῖα ποὺ ἀποδεικνύουν παρόμοια ἀντίληψη περὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν.⁽⁷⁾ Ἀναφέρουμε μερικά:

Ὁ Σπηλιᾶδης γράφει γιὰ τὸν Κολλοκοτρώνη: «ὁ γέρον οὗτος ἀγορεύει ἤδη πρὸς τοὺς ἀποβαλόντας τὸ ἐθνικὸν των ὄνομα καὶ Ρωμαίους ἄχρι τοῦδε καλουμένους μὲ τὴν ὁποῖαν ἐννοοῦσι γλῶσσαν τοὺς ὀνομάζει μὲ τὸ ἐνδοξὸν ὄνομα τῶν προγόνων των ὅπερ εἶχε παύσει πρὸ αἰώνων νὰ ἰχθῇ εἰς τὰς ἀκοάς των. Ἕλληνες, τοὺς φωνάζει δημηγορῶν (...) καὶ δὲν ἀκούεται πλέον πούποτε τῆς Πελοποννήσου ἢ Λεβίς Ρωμαιοί, εἰμὴ ἀ-

(7) Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ συγκέντρωσε ὁ καθηγητὴς Γ. Θ. Κακριδὴς στὴ μελέτη του «Ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ἕλληνες τοῦ Εἰκοσιέτου», ποὺ συμπεριλήφθηκε στὸ τομίδιο «Φῶς Ἑλληνικόν», Ἀθήνα 1963.

πὸ τοὺς Τούρκους προσφερομένη, καὶ οἱ Ἕλληνες καλοῦνται πρὸς ἀλλήλους Ἕλληνες».

Καὶ ὁ Φωτάκος γράφει: «Οἱ ἄλλο-εθνεῖς οὐτε κὰν ἐσυλλογίζοντο ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι Ἕλληνες. Ἄν δὲ πευθεῖν ἐγίνετο λόγος, ἢ εἰς κανένα βιβλίον παλαιὸν ἀνεγίνωσκον περὶ Ἑλλήνων, μόνον ὁ θαυμασμὸς τοὺς ἔμεινε, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας τότε Γραικοὺς ὡς κτήνη μόνον τοὺς εὐσπλαγχνίζοντο».

Καί, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Φραντζῆς, στὸ Νιόκαστρο, ὅταν παραδόθηκαν οἱ πολιορκημένοι Τούρκοι, οἱ Ἕλληνες ἔσφαξαν πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς — ξέρετε γιατί; Διότι οἱ Τούρκοι βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο «ᾠμίλησαν εἰς τιτinas μικροὺς καὶ ἀπλοὺς Ἕλληνας: βρέ Ρωμαῖοι! ὡς νὰ τοὺς εἶπον: βρέ σκλάβοι!».

Σκλαβιά, λοιπόν, στὴ συνείδηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν «μικρῶν καὶ ἀπλῶν Ἑλλήνων» εἶναι ἡ Ρωμισσύνη. Γιὰ τίς ἐλεύθερες ψυχές τους ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι βαρὺς, ἀπαράδεκτος. Ὁ ἰδανικός τους τύπος εἶναι οἱ Ἕλληνοί, οἱ Ἑλλένηδες, οἱ Ἑλληνάδες, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε ὁ ἀπλὸς λαὸς ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ τὴν Κρήτη μέχρι τὴ Μακεδονία, τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Θράκη, ἄνθρωποι «θεόρατοι, ἐφτά ὡς ἐννιά πῆχες ψηλοί, σὰν τίς λεῦκες», πού «πηδοῦσαν τὰ ποτάμια, ξερρίζωναν δέντρα, σήκωναν τίς μαρ-

μαρόπετρες πού ἔχτιζαν μὲ τὸ ἓνα χέρι, παράβγαζαν στὸ λιθάρι ρίχνοντας μυλόπετρες, πηδοῦσαν ἀπὸ βουνοκορφὴ σὲ βουνοκορφὴ» καὶ πρὸ παντὸς «ἦταν ἀθάνατοι, δὲν πέθαιναν ποτέ».

Δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς καλύτερα ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴ ἀντίληψη τῆς λεβεντιάς, τὴν γνήσια, τὴ ζωντανή αὐτὴ παρουσία τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ ἡρωϊκοῦ πνεύματος στὸ Νεώτερο Ἑλληνισμό, νὰ συλλάβῃ τὴν ἐννοια τῆς ἐλληνικότητας: Ἑλληνικότητα σημαίνει κάτι τὸ μεγαλόπρεπο, τὸ ἐλεύθερο, τὸ ἀθλητικὸ, τὸ δημιουργικὸ, τὸ παντοδύναμο καὶ κυρίως τὸ ἀθάνατο. Οἱ ἀγωνιστὲς τῆς ἐλευθερίας τὴν ἐκάναν πράξη. Ὁ ἀκαδημαϊσμὸς καὶ ἡ ἐξουσιαστικὴ κουλτούρα τὴν κάνουν σχολαστικισμό, στεῖρα παράδοση, «κλασικισμό».

Μακάρι τὸ προδομένο ἀπὸ τὸ Νεοελληνικὸ Κράτος ὄραμα τῶν ἡρώων τοῦ Εἰκοσιένα, τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐλευθερωτικῆς, τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐξαληθευτικῆς Ἑλλάδος, νὰ γίνῃ κάποτε πραγματικότητα. Ὅχι μόνο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μὰ καὶ γιὰ τὴν ἐλευθέρωση καὶ ἐξαληθευση τῆς Οἰκουμένης. Τῆς Οἰκουμένης πού παραπαίει, σπαράζει, ἀσφυκτιᾷ πιασμένη μέσα στὰ δίχτυα τοῦ ψεύδους, τοῦ δόγματος, τῆς λογοκρατικῆς ἀνανδρίας καὶ τῆς ἐξουσιαστικῆς συμφορᾶς.

Ἑλληνικότητα

καί

Ἡρωϊσμός

Τὸ σταθερὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς Λογοκρατίας στὴν Ἑλλάδα (ἀμέσως μετὰ τὴν Ἐπανάσταση) εἶναι βασικὰ ἰδεαλιστικὸ — ἀντιυλιστικὸ καὶ ἡρωϊκὸ — ἀντιλογοκρατικὸ. Ὁ Ἕλληνας, εἴτε σὰν ὁμηρικὸς ἥρωας, εἴτε σὰν Σαλαμινομάχος, εἴτε σὰν Βυζαντινὸς Ἀκρίτας, εἴτε σὰν παλληκάρι τοῦ Εἰκασιένα, ἀντιμετωπίζει τὴ ζωὴ καὶ τὸν Κόσμο ἀπὸ σκοπιὰ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ θ ι κ ῆ, καὶ μὲ ἀφετηρίαν τὸν ἰδεαλισμὸ τοῦ δημιουργεῖ τὰ πρότυπά του. Ἡ ἀντίληψίς του γιὰ τὴν πολιτική, τὴν κοινωνία, τὴν οἰκονομία καὶ γενικὰ τὴν δημόσια, ἀλλὰ καὶ τὴν καθημερινὴ ζωὴ, ἀπορρέει ἀπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ καὶ ἐκφράζεται μὲ τίς ἀρετὲς ποὺ ἐκπηγάζουν ἀπ' αὐτό. Πρόκειται γιὰ συνεχῆ βίωση τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ποὺ ὑλοποιεῖται μὲ ἀσυνήθιστης πλεϊότητος τύπους ἀνθρώπου, πολίτη καὶ ἡγέτη, ποὺ δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὸ ἰδεολογικὰ καὶ ἠθικὰ κατώτερο πρότυπο τοῦ «οἰκονομικοῦ» ἀνθρώπου.

Βασικὴ ἀρετὴ μέσω τῆς ὁποίας ἐκφράζεται τὸ ἑλληνικὸ ἰδανικὸ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας εἶναι — μὲ τὴ νεοελληνικὴ ὀρολογία — ἡ λεβεντιά. Ἡ νεοελληνικὴ λεβεντιά δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωα καὶ ἀποτελεῖ φυσιο-

λογικὴ ἐξέλιξίς της, ἐνῶ ὁ λεβέντης εἶναι ὁ γνήσιος κληρονόμος καὶ συνεχιστὴς τοῦ ὁμηρικοῦ ἡγήτορα, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ. Ἄν καὶ ἡ λέξις λεβέντης εἶναι μᾶλλον ξένη (πιθανῶς ἰταλικῆς προελεύσεως), τὸ περιεχόμενό της εἶναι ἰδεολογικὰ ἑλληνικὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθῇ μὲ καμμία παρεμφερῆ ἐννοία τῶν ἄλλων λαῶν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ λέξις ἥρωας ἔχει ἀποκλειστικὰ ἑλληνικὸ περιεχόμενο καὶ παραμένει ἀμετάφραστη σ' ὅλες τίς ἄλλες γλώσσες τοῦ κόσμου. Ὁ Ἕλληνας λεβέντης μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ φυσικὴ πλεϊότητά του καὶ μὲ τὴν ἰδεαλιστικὴ κοσμοθεωρία του ὑπερέχει συντριπτικὰ τοῦ τυπικὰ «γενναίου», καὶ οὐσιαστικὰ ὑστερόβουλου, ἁμοραλιστῆ καὶ «φιγουρατζή» ἱππότη τῶν Δυτικῶν λαῶν, καθὼς καὶ τοῦ θρασυδείλου ψευδοἡρωϊκοῦ τύπου τοῦ Ἀνατολίτη νταῆ.

Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἡθογραφικὴ λογοτεχνία, ἀπὸ τίς ἱστορικές πληροφορίες καὶ ἐξιδήσεις ποὺ ὑπάρχουν ἄφθονες στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ἱστορία, ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τίς ἐπιβιώσεις τοῦ λεβέντικου πνεύματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ ἀπαντοῦν μέχρι σήμερα σὲ ὠρισμένα ὑποσύνολα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίως σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς ὑπαίθρου, μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε τὴν βαθύτερη φύση τῆς ἀρετῆς τῆς λεβεντιάς καὶ νὰ καθορίσουμε ἐπακριβῶς τὴν ἀτομικὴ, τὴν πολιτικὴ, τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν κοσμοθεωρητικὴ πλευρὰ της. Ἡ ἀναφορά μας στὴ νεώτερη λεβεντιά κα-

θιστά περιπτή τὴν ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἀνάλυση τοῦ ἑλληνικοῦ ἠρωϊκοῦ πνεύματος : ἡ πρώτη, ὅχι μόνον ἐξαιντλεῖ, ἀλλὰ ὀλοκληρώνει τὸ δεῦτερον.

Βασικὸς ἄξονας γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο περιστρέφεται ἡ ζωὴ τοῦ λεβέντη εἶναι ἡ τιμή. Ἡ περηφάνεια, τὸ φιλότιμο καὶ ἡ βαθειὰ ἠθικὴ συνείδησή του, τοῦ ἀπαγορεύουν τὴν συνάρτηση τῶν πράξεων καὶ γενικὰ τῆς συμπεριφορᾶς του μὲ τὴν ὕλιστική σκοπιμότητα καὶ στρέφουν τὴν ὄραση τοῦ ἀποκλειστικά πρὸς ἠθικὰ ἐπιτεύγματα. Τὸ ἐγὼ τοῦ Ἑλλήνα γενναίου συνιστᾷ ἀκατάβλητη δύναμη, τὴν ὁποία ἡ ὕλική ἰσχὺς δὲν μπορεῖ σὲ καμμιά περίπτωσιν νὰ ὑποτέξῃ. Ἡ ἐξουσία καὶ ὁ πλοῦτος τὸν ἀφήνουν ἐντελῶς ἀδιάφορο, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι μέσα γιὰ τὴν πραγμάτωση ἰδεαλιστικῶν σκοπῶν. Καὶ ἂν οἱ δύο αὐτὲς δυνάμεις ἐκδηλώνωνται μὲ τὴν μορφὴ τοῦ ὤμου συμφέροντος, τὸν βρίσκουν ἀντιμέτωπο. Ἡ ἑλληνικὴ λεβεντιά, σὰν κοσμοθεωρία, ὅχι μόνον συγκρούσθηκε σφοδρὰ μὲ τὴν ἐξουσία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ παρέμεινε ἀνυπότακτη καὶ βαθειὰ ἐχθρική ἀπέναντι στοῦ ὕλιστικοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτος, ἀφ' ὅτου τὸ τελευταῖο υἱοθέτησε ἰδεολογικά τὸ καθαρὰ ἐξουσιαστικὸ πνεῦμα τοῦ Κράτους τῆς Δύσεως. Καὶ ὁ Ἑλληνας λεβέντης παρέμεινε ξένο σῶμα γιὰ τὴν νεοελληνικὴ ἀστικὴ κοινωνία, ποὺ συγκροτήθηκε μετὰ τὸ Εἰκοσιένα καὶ δὲν καταδέχθηκε ποτὲ νὰ ἐνσωματωθῇ σ' αὐτήν, ἀφ' ὅτου ἐγίνε φανερό, ὅτι ἡ δευτέρη περιώρισε τίς

σχέσεις ποὺ διέπουν τὰ μέλη τῆς ἀποκλειστικᾶς πάνω σὲ ὕλιστικὴ βάση.

Ἡ τιμὴ, σὰν ἀνώτατη ἰδεολογικὴ ἀρχὴ στὴν ὁποία ὑπόκειται ἡ λεβεντιά, δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ματαιοδοξία, δὲν εἶναι ἐπιφανειακὴ κοινωνικὴ δεοντολογία καὶ λάμψη, ἀλλὰ βίωμα βαθύ καὶ συχνὰ ἀφανὲς καὶ ἀγνωστὸ στοὺς ἄλλους κρυφὴ ἀρετὴ, τὴν ὁποίαν ὁ φορέας τῆς δὲν ἐπιδιώκει νὰ ἐπιδείξῃ, γιὰ νὰ καίρωθῇ ἀπ' αὐτὴν ἠθικὰ ἢ ὕλικά πλεονεκτήματα. Μὲ δωρικὴ σεμνότητα ὁ Ἑλληνας πράττει τὸ ὀρθό, τὸ δίκαιο, τὸ τίμιον, τὸ ἠρωϊκὸ γιὰ τὴν ἴδια τὴν πράξιν καὶ ὅχι γιὰ τίς οἰοδηποτε συνέπειές τῆς. Πρόκειται γιὰ τέλει νίκη τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ τιμὴ τοῦ Ἑλλήνα, σὰν ἀτομικὴ καὶ κοινωνικοπολιτικὴ ἀξία, ὑπερέχει ἀξίωματικά ἀπὸ τίς θεατρικὰς ἢ φορμαλιστικὰς «ἀξίες» τοῦ «γοήτρου», τοῦ «κύρου», καὶ τῆς «ἐντιμότητος» τοῦ ἀνθρώπου τῆς Λογοκρατίας.

Ἡ φυσικὴ δύναμη καὶ καλλονὴ ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν λεβέντη εἶναι ἐκφραση τοῦ γνήσιου ἀνδρικοῦ ἤθους του, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ κανένας παραλληλισμὸς τους μὲ τὴν δυτικὴ ἐπιδεικτικὴ ὠραιολογία καὶ τὴν ἀνατολίτικη κτηνώδη ρώμη. Φυσιολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ εὐγενικοῦ ἀρχαίου ἀθλητικοῦ πνεύματος ἡ βίωση τοῦ ἰδανικοῦ τῆς φυσικῆς ἀρτιότητος καὶ σωματικῆς ἰσχύος γίνεται στὴν πράξιν ἡ ἀναγκαία προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἠρωϊκὴ μεγαλόμυχη δράση καὶ συνεπῶς καθίσταται ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῆς ζωῆς.⁽¹⁾

(1) Ὁ Μακρυγιάννης διώχνει μὲ τὸ σπαθὶ τὸ γιαντὸ ποὺ λῆγε νὰ τοῦ κόψῃ τὸ πληγωμένο χέρι, διακινδυνεύοντας τὸ θάνατον ἀπὸ γόγγραινα καὶ ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» τοῦ Στράτη Μυριβήλη μπηδεῖ τὸ μαχαίρι στὴν καρδιά του, ὅταν σπάζῃ τὸ πόδι του — ἀρνούμενοι καὶ οἱ δύο νὰ ζήσουν ἀκρωτηριασμένοι. Μὲ τὸ σπαρτιατικὸ ἰδανικὸν τοὺς οἱ λεβέντες ἐξεπιδείκνουν ἀπὸ ἀνδρεία ποὺ ὑλοποιεῖται μὲ νίκη τοῦ ἰδεαλισμοῦ πάνω στὴν ἀνθρώπινη μοῖρα.

Ἡ ἀρετὴ τῆς λεβεντιάς σφράγισε μὲ τὴν ἀνωτερότητά της τὸν Ἑλληνισμό καὶ ἐπεκράτησε σὰν κοινωνικοπολιτικὸ ἰδανικὸ ὁλόκληρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οἱ Ἕλληνες θαύμαζαν, σέβονταν καὶ ἐκτιμοῦσαν βαθύτατα τὸν λεβέντη, ἀλλὰ καὶ προσπαθοῦσαν ὅλοι νὰ τὸν μιμηθοῦν καὶ νὰ τὸν φθάσουν. Ἔτσι ἡ λεβεντιά δὲν περιωρίσθηκε στοὺς λίγους, ἀλλὰ ἐγίνε γενικὸς κανὼνας ζωῆς, ἐπικρατοῦσα ἀντίληψη καὶ πράξη, γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνες καὶ γιὰ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες. Ἀπὸ τὴν Ἠπειρὸ μέχρι τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ τὴν Ρούμελη καὶ τὴ Μακεδονία μέχρι τὸν Πόντο καὶ τὴν Καππαδοκία, ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς τάξεως, ἐβίωνε βαθειὰ τὸ ἰδεαλιστικὸ πρότυπο τοῦ παλληκαριστοῦ καὶ ταυτόχρονα περικυκλοῦσε βαθειὰ τὸν «οἰκονομικὸ» καὶ λογοκρατούμενο ἀνθρωπο. Τὴν ἀπόδειξη τῆς καθολικότητος ποὺ κέρδισε τὸ λεβέντικο πνεῦμα μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρέχει ἡ κύρια καὶ γνησιώτατη ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς του, τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι κατὰ μέγιστο μέρος του δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ὕμνος καὶ ἐγκώμιο τοῦ λεβέντη, ἢ θρήνος γιὰ τὸ θάνατό του καὶ γενικά ἀποτελεῖ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐκφράση τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀξιολογία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι καθαρὰ ἀρχαιοελληνική.⁽²⁾

Στὸ πολιτικοκοινωνικὸ ἐπίπεδο, ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς λεβεντιάς ἀπορρέουν κανόνες δημόσιας ζωῆς, οἱ ὁποῖοι συνθέτουν τὶς ἀρχές καὶ τὶς προϋποθέσεις μιᾶς ἰδεαλιστικῆς Πολιτείας καὶ μιᾶς κοινωνίας Ἀρχῆς, ποὺ εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὲς ἀπὸ τὰ ὁμοραλιστικὰ καὶ ὕλιστικὰ σχήματα τοῦ ἀστοκαπιταλιστικοῦ σημερινοῦ Κόσμου. Οἱ λεβέντες πολιτικός, στρατιωτικὸς καὶ κοινωνικὸς ἡγέτης, ἀλλὰ καὶ ἁπλὸς πολίτης, ὄντας ἀσυμβίβαστοι πρὸς οἰοδῆποτε σκοπὸ στενὰ ἀπομικιστικὸ καὶ στενὰ οικονομιστικὸ, παραμένουν ἀνυπότακτοι στὰ οἰοδῆποτε εἶδους Κατεστημένα. Διαθέτοντας ἠθικὴ αὐτάρκεια, εἶναι ἄτρωτοι καὶ ἀδιάφοροι ἀπέναντι στὰ ὕλικά δολώματα τῆς ἐξουσίας. Μὲ ἀφετηρία τὴν ἰδεαλιστικὴ κοσμοθεωρία τους, συγκροτοῦν ἓνα πολιτικοκοινωνικὸ σύνολο, ὅπου τὸ ἀτομικὸ καὶ ὕλικό συμφέρον υποβιβάζονται ἀπὸ τὴν τιμὴ, ἡ ὁποία ταυτόχρονα καταργεῖ τὰ διάφορα ἐξουσιαστικὰ πλέγματα. Οἱ πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις δὲν στηρίζονται στὸν νόμο, τὸν κανονισμό, ἀλλὰ σὲ μιὰ ἀγραφὴ πρακτικὴ καὶ σὲ μιὰ δεοντολογία, ποὺ δὲν κωδικοποιοῦνται, ἀλλὰ ἰσχύουν γενικά σὰν ἄμεση ἐκφράση τοῦ ὑψηλοῦ λεβέντικου ἠθικοῦ τῶν μελῶν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας.⁽³⁾

Ἡ πολιτικὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀντίληψη εἶναι ἀθλημα εὐγενικὸ καὶ ἡ

(2) Β. ΚΝΟΣ, «L'HISTOIRE DE LA LITTÉRATURE NEO - GRECQUE. — LA PÉRIODE JUSQU'EN 1821», τόμ. Ι, σ. 15 κέξῃς.

(3) Ὁ δαμόμος ποὺ ἐνώνει τοὺς λεβέντες, ἡ «ἀ δ ε λ φ ο π ο ι ῖ α», δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ἰουδαϊστικὴν «ἀγάπη». Εἶναι θαυμαστὸ κράμα ἀριστοτελικῆς φιλοίας καὶ πλατωνικοῦ ἔρωτος, καθαρὰ ἰδεαλιστικῆς ὕψους, ἠθικὴ ἐκλεκτικὴ συγγένεια μεταξὺ ἀνωτέρων ψυχῶν, ἀποτέλεσμα ὑπερχειλίζοντος ψυχικοῦ πλοῦτος καὶ ὄχι φόβου, ἐνδείας καὶ συμπλέγματος ἀνεπάρκειας, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ παρὰ φύσιν, ἡ «νοσηρὴ» σχέση τῆς «ἀγάπης».

ήγεσία αφιερωμένη στοῦ ἰδεαλιστικοῦ σύνολο τοῦ "Ἐθνους. Ὁ ἡγέτης, μικρός ἢ μεγάλος, γεμάτος ἦθος, μπορεῖ νὰ ἐναρτινίσῃ πρὸς τὴν ἡρωϊκὴ ἠθικὴ δικαίωσίν του, τὴν ὁποία εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀπολαμβάνῃ χωρὶς ἐμπόδια, ποτὲ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἀποβλέπῃ στὴν ὑλικὴ κατάρκτηση καὶ σὲ ἀτομικοὺς σκοποὺς, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν ἀμοραλιστικὴ πολιτικὴ ἀντίληψη.

Ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὴν υποδοῦλωση σὲ ὑλιστικοὺς σκοποὺς, ἡ Πολιτεία καὶ ἡ κοινωνία ποὺ διέπονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς λεβεντιάς, μποροῦν νὰ θέτουν σὰν ἀνώτατο στόχο τους τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἠθικοπνευματικοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἰδεαλιστικῆς ὁλότητος "Ἐθνους καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ συμφεροντολογικὰ σύνολα Κράτος καὶ κοινωνία, ἂν δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ ὑπηρετοῦν τὸ "Ἐθνος, υποβιβάζονται ἢ χάνουν ἐντελῶς τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς τους.

"Ὅντας καθαρά ἐλληνικὴ, ἡ πολιτικοκοινωνικὴ ἀρετὴ τῆς λεβεντιάς γίνεταί τὸ ἰδεολογικὸ θεμέλιό μιᾶς ἐλληνικῆς Πολιτείας καὶ κοινωνίας. Εἶναι θεωρητικὰ ἀδιανόητη καὶ πρακτικὰ ἀδύνατη ἡ ὑπαρξὴ ἐξουσιαστικοῦ Κράτους, ὅταν τοῦτο στηρίζεται στὴν τιμὴ καὶ τὸν ἰδεαλισμὸ τῶν μελῶν του, ἡνετῶν καὶ πολιτῶν. Καὶ γι' αὐτὸ, ὅταν τὸ Νεοελληνικὸ Κράτος ἀποτέλεσε ὀργανικὸ κομμάτι τοῦ Διεθνοῦς Κατεστημένου, ἡ ἐλληνικὴ λεβεντιά πέθανε πολιτικά. "Ἄν κατάρθωνε νὰ ἐπιζήσῃ, θὰ θανάτωνε αὐτὴ τὸ φραγκολεβαντίνικο Κράτος μας καὶ θὰ τὸ ἀντικαθιστοῦσε μὲ μιὰ ἰδεαλιστικὴ Πολιτεία. "Ἔτσι κι ἄλλοιῶς οἱ δύο αὐτὲς δυνάμεις σὲ καμμιά περίπτωσιν δὲν θὰ μπορούσαν νὰ συνυπάρξουν καὶ νὰ συμβιώσουν εἰρηνικά.

Ἡ σύγκρουση μεταξὺ τοῦ Νεοελ-

ληνικοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐλληνικῆς λεβεντιάς ὑπῆρξε ἀφοδρὴ καὶ ἀνιση καὶ ἐκδηλώθηκε ἤδη διαρκούσης τῆς Ἑπαναστάσεως. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ποὺ συγκροτήθηκε ἀπὸ ξένους καὶ ἐγγύρια ὄργανά τους κήρυξε ἀμέσως ἀνηλεῆ καὶ ἀδυσώπητο πόλεμο ἐναντίον τοῦ ἐλληνικοῦ ἰδεαλισμοῦ, ποὺ συνεχίσθηκε καὶ μετὰ τὴ συγκρότηση τοῦ Κράτους γιὰ πολλὰς δεκαετίες. Κατὰ κάποιο δὲ τρόπο ἡ ἰδεολογικὴ ρῆξη μεταξὺ τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Χρησιμοποιώντας τὴν ὑλικὴ ἰσχύ ποὺ τοῦ προσφέρει ἡ ἐξουσία, τὸ Κατεστημένο ἐφόρμωσε ὅλες τίς μεθόδους, ἀπὸ τὴν «δικαστικὴν δολοφονία» μέχρι τὴν ἐξαγορὰ συνειδήσεων καὶ ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν παραικωνισμό καὶ τὸν πολιτικὸν θάνατον μέχρι τὴν δυσφήμιση καὶ τὸν ἠθικὸν ἐξευτελισμὸ τῆς λεβεντιάς, — γιὰ νὰ μολέσῃ νὰ τὴν ἐξαλείψῃ. Οἱ πιὸ ἱκανοί, δυναμικοὶ καὶ προικισμένοι Ἕλληνες, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἔδιναν ἄλλη κατεύθυνση καὶ ἄλλες προοπτικές στὸ νεοσύστατο Κράτος, ἐξωτρώθηκαν κατὰ ἑκατοντάδες σὰν «ληστές» ἀπὸ τίς καρμανιόλες τῶν Βασιρῶν τοῦ "Ὀθωμανοῦ καὶ τίς «μπαγιονέττες» τῶν Γάλλων τοῦ Μαιζών καὶ τὰ πιὸ ἰδεαλιστικά καὶ ἠθικά στοιχεῖα, ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὸ γνήσιο καὶ μεγαλοεργὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξωβελίσθηκαν ἀπὸ τὸ Κατεστημένο καὶ τὴν ὑλιστικὴν κοινωνίαν μας, διότι σὰν φορεῖς τῆς ἀρετῆς τοῦ παλληκαρισμοῦ δὲν δέχθηκαν νὰ ἀλλοτριωθοῦν καὶ νὰ τεθοῦν στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀνομῶν συμφερόντων τῆς αἰσχροῦς ἰθύνουσας τάξεως ποὺ ἐγκαθιδρύθηκε.

Ἡ ἐλληνικὴ λεβεντιά ποὺ μὲ τὴ δύναμιν καὶ τὴν ἠθικὴν τελειότητά της ἐφτίαξε ὕστερα ἀπὸ γιγάντιον ἀγῶνα τὸ Νεοελληνικὸ Κράτος, δο-

λοφονήθηκε ἰδεολογικά καὶ πολιτικά ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Κράτος. Δολοφονήθηκε ἀπ' αὐτοὺς πού κατάντησαν τὴν Ἑλλάδα, στὰ 160 χρόνια τῆς κυριαρχίας τους, τὸ λογοκρατικὸ κρατίδιο τῆς «Ἑλλαδικῆς Ἑλλάδας» καὶ ὑποβίβασαν ἰδεολογικά τὸν Ἑλληνι-

σμό σὲ βαθμὸ πού ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχε φθάσει — ἀκόμη καὶ στίς περιόδους πού λόγῳ τῆς ξένης κατακτήσεως δὲν εἶχε δικό του Κράτος.

(Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ δοκίμιο τοῦ Δημήτρη Ι. Λάμπρου «Ἀ ν α ζ ῆ τ η σ η», Ἀθήνα 1981, σ. 122–7).

Ἐπί τῇ ἐπετεΐῳ...(1)

Κ αὶ ἡ ἔρμη ἐλευθερία
ὕποστᾱσα τὲς παράτες
καὶ τ' ἀτέλειωτα θαθύστοχα μπλά—μπλά
συλλογᾶται ποιά θ' ἀπέφευγε ταλαιπωρία
ἂν ποτὲ δὲν ξεμυτοῦσε
ἀπ' τὰ κόκκαλα τ' ἀρχαῖα
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά.

Λάμπρος Κοιρανής

(1) Τὸ ποίημα δημοσιεύεται γιὰ πρώτη φορά.

Τὸ ἰδεολογικὸ

ὑπόβαθρο

τοῦ Ἀγώνα

Στόχος τῆς μικρῆς αὐτῆς μελέτης μας εἶναι νὰ δώσουμε ἀπάντηση σ' ἓνα καίριο ἐρώτημα: Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ὥπλισε τὰ χέρια τῶν αγωνιστῶν καὶ χαλύβδωσε τίς ψυχές τους; Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ τοὺς ἐπηρωξε ν' ἀγνοήσουν ὅλες τίς γνωστὲς δυσμενεῖς συνθῆκες καὶ νὰ τολμήσουν ν' ἀρχίσουν ἀμέσως ἓναν ἀγώνα, ποὺ, ἀντικειμενικὰ τουλάχιστον, λίγες ἐλπίδες ἐπιτυχίας παρουσίαζε;

Βέβαια, ἦταν ὁ πόθος τους γιὰ ἐλευθερία. Ἦταν ἀκόμα καὶ ἡ ἀνυπερμονησία καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τους, ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἀμεσῆς ἀνάγκης νὰ κινηθοῦν, νὰ προχωρήσουν, νὰ ζήσουν οἱ ἴδιοι μιὰ ἐλεύθερη ζωὴ, ἀνεξάρτητοι μὲ δική τους πολιτειακὴ καὶ κρατικὴ ὑπόσταση. Μαζὶ ὅμως μὲ τίς ἐλπίδες τους καὶ τίς προσδοκίες τους εἶχαν καὶ ἀρκετὲς αὐταπάτες. Πολλοὶ πίστευαν, πάντοτε, πὼς ἐὰν τοὺς βοηθοῦσαν οἱ μεγάλες δυνάμεις, "Ἄλλοι στήριζαν ἀκόμα τίς ἐλπίδες τους, στοὺς Ξανθοὺς ὁμόδεξους τοῦ Βορρᾶ ποῦ, σύμφωνα τουλάχιστον καὶ μὲ μερικὲς λαϊκὲς προφητείες, προρίζονταν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν... Σὲ γενικὲς ὅμως γραμμές, οἱ περισσότεροι Ἕλληνες σκέπτονταν σωστά. Τὴν σωτηρίαν τους μόνο κατὰ ἓνα μέρος τὴν ἐξαρτοῦσαν, τώρα, ἀπὸ τὴν βοήθεια τῶν

Εὐρωπαίων. Εἶχαν συνειδητοποιήσει τὴν μεγάλη ἀλήθεια πὼς θάπρεπε ν' ἀγωνιστοῦν μόνοι τους καὶ μόνοι τους ν' ἀναλάβουν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ ἀγώνα ποὺ προετοίμαζαν.

Κατὰ βάθος ἡ σωστὴ αὐτὴ θέση στηριζόταν σὲ κάτι τὸ πρωτοφανές-ρωτο ποὺ ποτέ, παλαιότερα, δὲν τὸ εἶχαν σὲ τόσο ὑψηλὸ βαθμὸ καὶ δὲν τὸ εἶχαν ἀξιοποιήσει τόσο πολὺ ὅσο στὰ χρόνια τοῦ Ἀγώνα. Ἦταν τὸ

Τοῦ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΡΟΖΟΥ

πνεῦμα τῆς θυσίας, τοῦ ἡρωϊσμοῦ, καὶ τῆς ἀνδρειωσύνης ποὺ ξύπνησε μέσα τους. Ἀπ' αὐτὸ ἀντλησαν δύναμη καὶ θάρρος καὶ αὐτὸ τοὺς ὥπλισε μὲ αἰσιοδοξία καὶ πίστη στὴν ἐπιτυχία. "Ὅχι μόνο πίστεψαν στὴν ἰερότητα τοῦ ἀγώνα καὶ τὴν ἀναγκαιότητά του, ἀλλὰ καὶ στὴν δυνατότητα νὰ τὸν φέρουν οἱ ἴδιοι, μὲ τίς δικές τους μόνο δυνάμεις, σὲ αἰσιοπέρα. Πίστεύοντας, ὡστόσο, πὼς ἦταν ἄξιοι καὶ ὥριμοι γι' αὐτὴ τὴν ἐλευθερία πίστεψαν, ταυτόχρονα, πὼς ἦταν, γι' αὐτό, κι ἀντάξιοι τῶν πρεγόνων τους, ποὺ αἰῶνες ὀλόκληρους ἐζησαν ἐλεύθεροι. Ἀνάγοντας τὴν πίστη τους, στὴν προγονικὴ αἰγλή δὲν ἔκαναν, στὴν πραγματικότητα, τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἐντάξουν τὴν ἐλευθερία καὶ τ' ἀγαθὰ τῆς σ' ἓνα εὐρύτερο ἰδεολογικὸ πλαίσιο ποὺ ὅλο μαζὶ συνόψιζε τὴν ἰδεολογία τῶν αγωνιστῶν τοῦ '21,

καὶ ἦταν αὐτὴ ποὺ στάθηκε ἡ παντοδύναμη καὶ ἀκατάβλητη ψυχικὴ δύναμη ποὺ τοὺς κράτησε ὀρθοὺς ὡς τὸ τέλος.

* * * *

Τὸ ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο τοῦ Ἀγώνα, στὴν πραγματικότητα, ξεκινοῦσε ἀπὸ πολὺ μακρύτερα. Ὅσο κι ἂν ἐδειχνε νὰ ἔχη διαποτισθῇ ἀπὸ τὰ σύγχρονα ρεύματα, κατὰ βάθος, ἦταν στενὰ δεμένο μὲ τὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Οἱ περισσότεροι, ἂν ὄχι ὅλοι, οἱ μεγάλοι δάσκαλοι τοῦ γένους ἦταν θρεμμένοι μὲ τὸ οὐμανιστικὸ πνεῦμα καὶ γνώριζαν σὲ βάθος τὴν ἑλληνικὴ κλασσικὴ γραμματεία. Δὲν ἦταν τυχαῖο πῶς ὁ Ἀδ. Κοραῆς, ὁ πιὸ μεγάλος ἀπὸ τοὺς δασκάλους αὐτοὺς, ἀγωνιζόταν νὰ τοὺς ἐκδώσει, νὰ τοὺς σχολιάσει καὶ νὰ τοὺς μεταφράσει, ἐνῶ, παράλληλα, εὐαγγελίζονταν μιὰν ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνισμοῦ βασισμένη στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ πρότυπα, τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ στὴν ἀρχαία πολιτιστικὴ παράδοση.

Ἀλλὰ δὲν ἦταν ὁ μόνος. Γύρω του, πρὶν καὶ σύγχρονα μ' αὐτόν, ἐργάζονταν καὶ μῦριοι ἄλλοι. Ἄν ἡ ἐκστρατεία γιὰ διαφωτισμό, διαπαιδαγώγηση καὶ ἐθνικὴ ἀφύπνιση εἶχε ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη τὸν Μοισιόδακα, τὸ Δαπόντε, τὸν Μεθόδιο Ἀνθρακίτη ἢ τὸν Νικηφόρο Θεοτόκη, συνεχίστηκε καὶ ὀλοκληρώθηκε ἀπὸ τοὺς: Δημ. Καταρτζῆ, Νεόφυτο Βάμβα, Βενιαμὶν τὸν Λέσβιο, Ἀνθίμο Γαζῆ καὶ πληθὺς ἄλλους. Ἀπ' αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐνθουσιῶδεις ὁπαδοὺς καὶ μαθητὲς τους, ἀπλώθηκε τὸ φῶς τῆς αὐτογνωσίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀνάτασης στὶς πλούσιες καὶ εὐημεροῦσες, πρῶτα, Κοι-

νότητες τῆς Διασποράς. Οἱ Ἕλληνες, ποὺ σὲ μεγάλους ἀριθμοὺς ζοῦσαν, τότε, στὸ Λιβόρνο καὶ τὴν Μασσαλία, τὴ Γένοβα καὶ τὴν Βενετία, τὴ Ρουμανία καὶ τὴν Ρωσία ἐγίναν οἱ πρῶτοι κοινωνοὶ αὐτῆς τῆς ἀφύπνιστικῆς ἰδεολογίας ποὺ δὲν ἄργησε νὰ πάρει ἐθνικὸ καὶ ἀπελευθερωτικὸ χαρακτῆρα.

Γρήγορα, ἀπὸ τὰ τέλη, ἰδίως τοῦ 18ου αἰῶνα, ἡ ἰδεολογία αὐτὴ, μὲ τὰ πολλὰ ἐπίπεδα καὶ τοὺς πολλοὺς συσχετισμοὺς ἀπλώθηκε στοὺς Ἕλληνες τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὴν μετέφεραν οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ἔμποροι, τὴν διδάξαν οἱ φωτισμένοι δάσκαλοι καὶ ἱερεῖς στὰ Κρυφὰ Σχολεῖα καὶ τίς ἐκκλησίες. Κύριες ὁμῶς ἐστίες αὐτῶν τῶν ἐλπιδοφόρων μηνυμάτων ἐγίναν οἱ Σχολές ποὺ ἰδρύθηκαν σὲ διάφορες περιοχές τῆς χώρας.

Κοντὰ στὶς παλαιές, τὴν Πατριάδα ποὺ εἶχε ἰδρυθεῖ ἀπὸ τὸ 1669, τὴν Σχολὴ τοῦ Ἁθῶ, ποὺ λειτουργοῦσε ἀπὸ παλαιά, ἰδρύθηκαν καινούργιες ὅπως ἡ Πορφυριάς Σχολὴ στὸ Καρλόβασι τῆς Σάμου, ἄλλες στὴν Ἀντρο, Λέσβο, Τήνο, Νάξο.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν μελλούμενη ἐλευθερία ὁργανώθηκε σὲ ἀκόμα πιὸ ρεαλιστικὲς βάσεις. Πῆρε τὴν μορφή καὶ τὸ σχῆμα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ποὺ ἡ ἰδεολογία τῆς καὶ τὸ θεμέλιο τῆς ὑπαρξῆς τῆς ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴν ἴδια κοινὴ πεποίθηση στὶς ἀξίες καὶ τίς δυνατότητες τοῦ ἑλληνισμοῦ νὰ θρῆι τὸ δρόμο του μόνος του. Γρήγορα οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρείας ἐξεχύθηκαν παντοῦ ὀργωνοντας ὅλη τὴν Ἑλλάδα, διδάσκοντας καὶ κηρύττοντας τὸ εὐαγγέλιο τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἀπ' αὐτοὺς ἄκουσαν γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἐλπιδοφόρο μήνυμα καὶ οἱ κατοπινοὶ λαϊκοὶ ἥρωες τοῦ ἀγώνα, οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ, αὐτοὶ ποὺ προσορίζονταν νὰ τὸ κάνουν πράξη ποτίζοντάς το μὲ τὸν ἰδρώτα καὶ τὸ αἷμα τους. Αὐτοὶ οἱ ἀφανεῖς καὶ ταπεινοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, ποὺ ὡς τότε μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὶς λαϊκὲς ἡρωϊκὲς παραδόσεις, υἱοθέτησαν ὁμόψυχα καὶ μ' ἐνθουσιασμό αὐτὴ τὴν ἰδεολογία καὶ τὴν ἔκαναν θρησκεία τους καὶ κοσμοθεωρία τους. Καὶ ὅσο πιὸ οὐτοπιστικὴ φαίνονταν καὶ ἀνεδαφικὴ στρῶς δειλοὺς, τοὺς δύσπιστους καὶ τοὺς σκεπτικιστές, τόσο πιὸ ἀπλή καὶ ἐφαρμοσιμὴ φάνταζε σ' αὐτούς. Ἀπόδειξη ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία μέλλονταν νὰ τὴν ὑλοποιήσουν, τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ὑψηλὸ ἐθνικὸ φρόνημα ποὺ τοὺς ἐνέπνευσε, ὁ τρόπος ποὺ θὰ τὴν δόξαζαν σὲ λίγο στὰ πεδία τῶν μαχῶν.

Ἄν οἱ ἰδέες αὐτές δὲν τοὺς φλόγιζαν τὶς ψυχές, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἥρωες καὶ οἱ Μάρτυρες, οἱ γενναῖοι προμαχοὶ καὶ οἱ ἀκατάβλητοι ναυμάχοι δὲν θὰ ὑπῆρχαν στὴν Ἱστορία. Χωρὶς αὐτὴ τὴν θέληση, τὴ πίστη, τὴν βεβαιότητα στὴ νίκη δὲν θὰ ὑπῆρχαν οἱ Νικηταράδες καὶ οἱ Κολοκοτρῶναῖοι, οἱ Καραϊσκάκηδες καὶ οἱ Παπαφλέσσες, ποὺ, ὅλοι τους, εἶχαν γαλουχηθεῖ μὲ τὸ ἡρωϊκὸ πνεῦμα τῆς θυσίας τῶν ἀγώνων τῆς κλεφτουριάς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδοξο καὶ ἀναθλωμένο μέσα τους παρελθὸν τῆς ἀρχαιότητας.

Τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ τ' ἀπαράμιλλα διδάγματα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τῶν προγόνων τους, εἶχαν ὡς πρότυπο καὶ παρὰδειγμα. Δὲν εἶναι τυχαῖο γι' αὐτὸ ποὺ ὁ Κολοκοτρῶνης στοὺς λόγους του

καὶ στὶς προσλαλιές του στοὺς στρατιῶτες του, στὶς παραμονές τῶν πιὸ κρίσιμων ἀναμετρήσεων, τοὺς θύμιζε τὴν ἀρχαία προγονικὴ τους καταγωγή. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ἀκόμα, ποὺ ὁ Ρήγας Φεραῖος ὀνειρευότανε τὴν ἀναβίωση τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ στὴ χάρτα του χάραξε τὰ σύνορά της στὰ ὅρια τῆς δικῆς του. Ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸ λαὸ ἡ ἄμεση σύνδεσή του μὲ τὴν ἀρχαιότητα γίνεται σιγὰ - σιγὰ βίωμα καὶ πίστη.

Ὅλοι τὸ νιώθουν καὶ τὸ αἰσθάνονται τώρα, πὼς φέρνουν μέσα τους τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνη τῆς προγονικῆς δόξας καὶ ἀπὸ τὴν δόξα αὐτὴ ἀντλοῦν δύναμη καὶ ὑπερηφάνεια. Ὅχι ἀνεξήγητα οἱ στρατιῶτες τοῦ Κολοκοτρῶνη ἀποκαλοῦσαν τοὺς Τούρκους «Περσιάνους» καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο οἱ καπετανέοι τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν ἔδιναν στὰ πλοῖα τους τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐκεῖ, ὅμως, ποὺ ἡ σύνδεση μὲ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι ἰδιαίτερα ἐντονὴ καὶ χαρακτηριστικὴ, εἶναι στὸ Μακρυγιάννη. Στὰ περίφημα ἀπομνημονεύματά του ἐπανειλημμένα ἀντικαθερφίζεται αὐτὴ ἡ πίστη καὶ ἡ περηφάνεια του, ποὺ δὲν εἶναι μόνο δική του, γιὰ τοὺς μακρινούς του προγόνους. Ὀνομάζει «γενναίγους προπατέρους» τὸ Μιλτιάδη καὶ τὸ Θεμιστοκλῆ, τὸν Ἀριστείδη καὶ τὸν Λεωνίδα καὶ ἀποδίδει τὰ κατορθώματά τους στὰ φῶτα ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ φιλόσοφοι ἐπισημαίνοντας ἔτσι τὴν ὑψηλὴ πατριωτικὴ σημασία τῆς Παιδείας.

* * * *

Αλλὰ αὐτὴ ἡ ἐλληνολατρία, ἡ ἐθνικὴ ἀνάταση, ἡ συνειδητὴ σύνδεση μὲ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα δὲν πα-

ρατηρεῖται μόνο στὸ λαὸ καὶ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους. Ἦταν τὸ ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο ὅλων τῶν φωτισμένων λογίων τῆς ἐποχῆς. "Ὅλοι τοὺς ἀναζητοῦν καὶ βρίσκουν στ' ἀρχαῖα κείμενα τεκμήρια καὶ ἐπινειρήματα γιὰ νὰ δικαιωθοῦν οἱ ἀγῶνες καὶ νὰ στηριχθοῦν οἱ ἀπαιτήσεις καὶ οἱ προσδοκίες τῶν ὑπόδουλων πού, ἀπὸ τίς ἴδιες πηγές, ἀντλοῦν δύναμη γιὰ νὰ ἀρχίσουν καὶ νὰ τελειώσουν τὸν ἀγῶνα. Καρπὸς αὐτῆς τῆς γόνιμης ἐπιστροφῆς καὶ ἐπανασύνδεσης μὲ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα εἶναι ἓνα πλῆθος βιβλία διδαχτικά, παραινετικά, ἐπιστημονικά, ἀπολογητικά πού ὅλα τὰ χαρακτηρίζει ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν συνειδητὴ ἀνύπνιση, ὁ ἐλληνοκεντρισμὸς καὶ τὸ πάθος γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ἔτσι γίνεται ὁλοκάθαρο πὼς πρὶν ἀρχίσει ἡ ἐπανάσταση ὅλοι λίγο ἢ πολὺ εἶχαν ἀναβαπτισθῇ ἐθνικά καὶ πνευματικά μέσα στὰ νάματα μιᾶς δυναμικῆς καὶ ζωντανῆς πίστεως πού ξεκινοῦσε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ τοὺς χάριζε δύναμη καὶ θάρρος.

Βέβαια, ὑπῆρξαν καὶ ἀντιθέσεις καὶ ἀντιδράσεις καὶ πολλές διαφωνίες. Ἰδεολογικὲς διαφορὲς δίχασαν καὶ προβλημάτισαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς φωτισμένους τῆς ἐποχῆς. "Ἐχουμε, ἀκόμα, καὶ ἀφοδρὲς συγκρούσεις, ἐριδὲς φιλολογικὲς καὶ ἰδεολογικὲς διαμάχες, ὅπως ἐκείνη ἀνάμεσα στὸ Κοραῖ καὶ τὸν Κοδρικᾶ καὶ σαφεῖς διαχωρισμοὺς γύρω ἀπὸ τὴν ἀκολουθητέα πορεία τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ συγκρούσεις, ὡς ἓνα σημεῖο ὠφέλησαν. Βοήθησαν νὰ διατυπωθοῦν καὶ ἄλλες σκέψεις, νὰ γίνουν πλατύτερες ἀναλύσεις καὶ νὰ ἐξαχθοῦν καινούργια συμπεράσματα. Ἔτσι, ὅμως, στὸ τέλος, διαμορφώθηκε σαφέστερα ἡ νεοελληνικὴ ἰδεολογία καὶ σκέψη, στὰ πλαίσια πάν-

τα τοῦ πρωτόγνωρου νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, πού γεννήθηκε μέσα στὴν τουρκοκρατία καὶ ἀνθίσε μερικὲς δεκαετίες πρὶν τὸν ἀνῶνα καὶ κατὰ τὴν διάρκειά του.

Εἶναι λυπηρὸ πὼς αὐτὸν τὸν πολυτιμο καρπὸ, οἱ Ἕλληνες τῆς μετεπανάστατικῆς περιόδου, τὸν ᾤφησαν μόνοι τοὺς νὰ μαραθεῖ ἀκολουθώντας ἓνα πολιτιστικά, εὐρωπαϊκὰ πρότυπα καὶ υἱοθετώντας τὰ δουλικά.

Θὰ πρέπει, ἐδῶ, νὰ κάνουμε λόγο καὶ γιὰ μιὰ μερίδα ἀνθρώπων πού ἔμειναν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ κοσμογονία πού, ὅπως εἶδαμε, ἄλλαξε τόσο πολὺ καὶ τόσο βαθιὰ τὴν ψυχολογία τῶν Ἑλλήνων τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς.

Ὑπῆρξαν, δυστυχῶς, καὶ πολλοὶ σκοταδιστές, καὶ ἀνάμεσά τοὺς πολλοὶ ἱεράρχες, πού δὲν πίστεψαν στὴν δύναμη τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ δὲν ἀσπάστηκαν τὴν δυναμικὴ καὶ ζωντανὴ ἰδεολογία του. Γι' αὐτοὺς, τοὺς ἀρριβίστες καὶ τοὺς τουρκόφιλους, τὸ συμφέρον καὶ ἡ διαφύλαξη τῶν προνομίων τοὺς στάθηκαν πάνω ἀπ' ὅλα. "Ὅσο γιὰ τὴν δική τους ἰδεολογία, πού μὲ πείσμα προσπάθησαν νὰ τὴν ἐπιβάλουν, ἦταν ἡ ἰδεολογία τῆς υπακοῆς καὶ τῆς ὑποτέλειας, τοῦ προσκυνήματος καὶ τῆς μοιρολατρικῆς ἀποδοχῆς τῆς δουλείας. Ἀλλὰ, εὐτυχῶς, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ οἱ ιδέες τοὺς δὲν μπόρεσαν νὰ μολύνουν τὴν ἀγνότητα, τὸ ὑψηλὸ ἦθος καὶ τὴν ἠρωικὴ μεγαλοψυχία τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Γρήγορα ἀπομονώθηκαν καὶ ἀπογομνώθηκαν ἀπὸ κάθε δικαιολογία. Τὰ κίνητρά του ἀποδείχθηκαν ἰδιοτελεῖ καὶ ταπεινά.

Ἀπέναντι στὴ σκοταδιστικὴ, τὴν ἀρνητικὴ ἰδεολογία τους, ἔκφραση τοῦ λιγόψυχου καὶ λογιτοκρατούμενου κατεστημένου τῆς ἐποχῆς, ὁ λαὸς καὶ οἱ φωτισμένοι ἀρχηγοὶ τοῦ ἀντέταξαν τὴν δική τους.

Ἦταν, ὅπως εἶπαμε, ἡ ἰδεολογία τοῦ ἀγώνα καὶ τῆς θυσίας, ὁ «ἰδεαλισμὸς τῆς λεβεντιάς», ποῦ δὲν εἶχε καμμιά σχέση μετὰ τὸ ἰουδαϊκοχριστιανικὸ πνεῦμα τῆς ἡττοπάθειας, τῆς στριφνῆς καὶ ἀπολιθωμένης βυζαντινῆς γλώσσας, ποῦ σ' αὐτὴν ἐκεῖνοι ἔγραψαν τίς ἐγκύκλιες καὶ τίς πατριαρχικὲς πανταχοῦσες τους. Ἔτσι ἔχουμε κι ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα στὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερον, τὸ σκοτάδι καὶ τὸ φῶς. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος οἱ προσκυνημένοι, οἱ συμβιβασμένοι καὶ κιοτήδες, πρόκριτοι καὶ κοτζαμπάσηδες καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο ὁ ἐλληνικὸς λαός, οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοί, οἱ ταπεινοὶ παπάδες, οἱ ἐνθουσιώδεις λόγιοι καὶ ἐθναπόστολοι. Ἀπὸ τὸνα μέρος τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἡ λαϊκὴ γλῶσσα, ἡ φυλ-

λάδα τοῦ Μεγαλέξανδρου κι ἀπὸ τ' ἄλλο ἡ στείρα βυζαντινολογία τῆς μικρόψυχης καὶ τουρκόφιλης μερίδας.

Ὅπως συνέβη παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ ἴδιο συνέβη καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, στὰ χρόνια τοῦ ἀγώνα καὶ μετὰ, ἕως σήμερα. Ἡ γόνιμη ἀντιπαράθεση τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, μετὰ τὴν σαφῆ, ἰδεαλιστικὴ, ἀντιοικονομιστικὴ, ἀντιϋλιστικὴ ἔκφρασή του, μετὰ τὴν λογιτοκρατούμενη, σκοταδιστικὴ καὶ ξενόφερτὴ ἰδεολογία τοῦ κατεστημένου τῆς ἐποχῆς δημιούργησε τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας καὶ τοῦ ἀγώνα, τὴν θέληση γιὰ ἐλεύθερη ζωὴ... Στὴν πραγματικότητα δὲν ἦταν παρὰ τὸ αἰώνιο ὄραμα τοῦ ἀκατάβλητου ἐλληνισμοῦ, ὅπως μᾶς παραδόθηκε μέσα ἀπὸ τίς παραδόσεις, τὰ τραγούδια, τοὺς μύθους καὶ τὴν ἱστορία, ὅπως μᾶς τὸ δίδαξαν καὶ τὸ διέδωσαν πρῶτα - πρῶτα, οἱ μεγάλοι μας πρόγονοι καὶ μετὰ τίς πιὸ ποικίλες μορφές καὶ μεταμορφώσεις του ἔφτασε ὡς ἐμᾶς σήμερα.

